

FAKULTET POSLOVNA EKONOMIJA

KREDIT KAO NAJZNAČAJNIJI PROIZVOD BANKE

- MASTER RAD -

Mentor:

Prof. Dr Lidija Barjaktarevic

Student:

Petar Dragaš

Beograd, 2013.

SADRŽAJ

UVOD.....	4
I POJAM I ZNAČAJ KREDITA	11
1. POJAM I ZNAČAJ KREDITA	11
2. VRSTE BANKARSKIH KREDITA.....	15
2.1. Krediti za obrtne potrebe	17
2.2. Krediti za investicije.....	18
2.3. Ostale vrste kredita	20
II KREDITNA POLITIKA BANKE I USLOVI KREDITIRANJA	22
1. PRINCIPI KREDITNE POLITIKE	23
2. USLOVI ODOBRAVANJA KREDITA.....	24
3. STRUKTURIRANJE KREDITA	26
3.1. Ročnost kredita.....	26
3.2. Kamata	28
3.3. Kolateral.....	30
3.4. Zaštitne klauzule	30
4. PROCEDURE U POSTUPKU KREDITIRANJA.....	31
4.1. Podnošenje zahteva za kredit.....	32
4.2. Obrada kreditnog zahteva.....	33
4.3. Rešenje o kreditnom zahtevu	35
4.4. Zaključivanje ugovora o kreditu	35
4.5. Korišćenje kredita	36
4.6. Vraćanje kredita i monitoring	37

III BANKARSKI SISTEMI	38
1. BANKARSKI SISTEMI	38
1.1. Američki model	39
1.2. Nemački model	40
1.3. Japanski model	41
1.4. Bankarski sistem Francuske	42
1.5. Bankarski sistem Italije	43
1.6. Specifični oblici bankarskog poslovanja	43
1.6.1. Offshore bankarstvo	43
1.6.2. Islamsko bankarstvo	44
IV ANALIZA KREDITNE AKTIVNOSTI BANAKA U SRBIJI	47
1. MERENJE I PROCENA USPEHA BANAKA	47
1.1. Finansijski izveštaji banaka	48
1.2. Bilans stanja	49
1.3. Bilans uspeha	51
2. KREDITNA AKTIVNOST BANKARSKOG SEKTORA U SRBIJI	52
2.1. Problematicni krediti - NPL	63
V POJAM RIZIKA.....	66
1. POJAM RIZIKA I NEIZVESNOSTI	66
2. POJAM KREDITNOG RIZIKA	67
VI POJAM UPRAVLJANJA RIZIKOM.....	71
1. PROCES UPRAVLJANJA RIZIKOM.....	71
2. UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM	73
2.1. Merenje kreditnog rizika	77
2.2. Mere i strategije zaštite banaka od kreditnog rizika	81

VII KREDITNA POLITIKA BANKE INTESE	82
1. OSNOVNI PODACI O BANCII INTESI.....	82
2. OSNOVNA PONUDA KREDITA BANKE INTESE	83
2.1. Rad sa stanovništvom	84
2.2. Rad sa privredom	85
3. KREDITNO POSLOVANJE BANKE INTESE	86
3.1. Krediti za stanovništvo	86
3.2. Krediti za privredu	87
 VII UPRAVLJANJE RIZIKOM NA PRIMERU BANKA INTESA	88
1. UPRAVLJANJE RIZICIMA U BANCII INTESA	88
2. SISTEM ZA UPRAVLJANJE RIZICIMA U BANCII	91
3. UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM U BANCII INTESA	93
3.1. Sredstva obezbeđenja i ostala sredstva zaštite od kreditnog rizika	95
3.2. Procena obezvređivanja finansijskih sredstava	96
3.2.1. Pojedinačno procenjivanje ispravke vrednosti	97
3.2.2. Grupno procenjivanje ispravke vrednosti	97
3.3. Politika klasifikacije aktive	99
3.4. Analiza kreditne politike i finansijskih izveštaja banke Intesa	104
3.4.1. Adekvatnost kapitala	108
3.4.2. Analiza izloženosti kreditnom riziku banke	114
 ZAKLJUČAK	118
LITERATURA	123

UVOD

Predmet istraživanja

U savremenom poslovnom svetu bankarski sistem predstavlja fundament ekonomskog razvoja svake zemlje. Prosperitet svake zemlje uzročno je povezan sa bankarskim sistemom pa su principi na kojima se zasniva bankarsko poslovanje izuzetno važni i njihovom izučavanju se posvećuje izuzetna i ozbiljna pažnja. Dobar bankarski sistem garancija je ekonomskog napretka zemlje u globalnom smislu i pouzdan i siguran partner fizičkim licima posmatrano sa pojedinačnog stanovišta građana. Zato je potrebno osposobiti dobar kadar koji će u bankarskom sistemu omogućiti građanima da jednostavno, brzo i efikasno dođu do kredita bez obzira na namenu tih kredita, a za njihove lične potrebe, te da nakon uzimanja istih građani i dalje zadrže poverenje u banke i bankarski sistem poslovanja.

Predmet istraživanja u okviru ovog rada predstavljaju krediti kao najznačajniji bankarski proizvod. Kreditni poslovi su najčešći i najznačajniji bankarski poslovi u privredi, jer se savremene privredne aktivnosti u najvećoj mjeri zasnivaju na kreditima. Oni predstavljaju oblik plasmana novčanih sredstava, koji omogućuju vršenje privrednih aktivnosti preduzeća i drugih privrednih organizacija kao i građana.

Odobranje kredita klijentima suština je poslovanja banaka i oni su osnovna komponenta aktive većine banaka koje odobravaju zajmove poslovnim firmama i pojedincima. Za njih, zajmovi su osnovni izvor prihoda od poslovanja, ali i glavni izvor izloženosti riziku.

Putem kredita podstiče se i omogućava privredna aktivnost i privredni život uopšte. Krediti utiču na ekonomski razvoj. Stručnjaci često govore da se veoma brzo može uočiti u kojim zajednicama banke dobro posluju kada je u pitanju odobranje zajmova - dokaz privrednog razvoja obično se nalazi svuda oko nas u obliku novih stambenih objekata, novih poslovnih kompanija i sl.

Kreditni za banku predstavljaju dužničko-poverilački posao u kome ona kao poverilac ustupa pravo raspolaganja novčanim sredstvima svome komitentu na ugovorom definisanom roku i definisanim uslovima. U kreditnom odnosu zastupljeno je načelo povratnosti, što znači da

je dužnik u obavezi da vrati uzeti kredit od poverioca. Upravo je to karakteristično za kredit i po tome se on razlikuje od drugih oblika davanja kao što su: pokloni, donacije, regresi i sl.

Poverenje između poverioca i dužnika je veoma bitno u svim finansijskim pa i kreditnim odnosima. O tome svedoči i da reč kredit potiče od latinske reči credo što znači poverenje.

Putem kredita ostvaruju se mere ekonomske politike, jer se podstiče razvoj nerazvijenih privrednih područja, privrednih grana i privrednih delatnosti. Na međunarodnom planu, putem kredita se ublažavaju razlike u razvijenosti pojedinih zemalja.

Kao način podizanja životnog standarda širokih slojeva stanovništva, kreditiranje je kompleksan ekonomsko-politički, pravni i socijalni problem. Krediti prožimaju materijalnu oblast života i bili su neophodnost prisutna u svim fazama razvoja društva.

Regulisanjem ponude i tražnje na tržištu krediti učestvuju u stvaranju ravnoteže robno novčanih odnosa. Sa makro aspekta, krediti omogućavaju harmoniju između proizvodnje, raspodele i potrošnje. Oni, zapravo ubrzavaju proces društvene reprodukcije, odnosno materijalnih proizvodnih snaga. Bez postojanja kreditnog sistema stvarnim obim društvene reprodukcije bio bi znatno manji u odnosu na potencijalno mogući, na bazi raspoloživih ljudskih i materijalnih kapaciteta.

Kreditni rizik, ili rizik druge ugovorne strane, je sastavni deo bankarskog poslovanja. Banke definišu kreditni rizik kao rizik neispunjenja obaveza klijenata koji nisu u mogućnosti da uredno izvrše obaveze servisiranja svog duga utvrđenog ugovorom. To znači da se plaćanje može odložiti ili uopšte ne ostvariti. To stvara probleme u novčanim tokovima i utiče na likvidnost banke. Pozajmljivanje novca drugoj ugovornoj strani uvek je sa sobom nosilo opasnost da pozajmljena sredstva neće biti vraćena, pa se može reći da je ovaj rizik star koliko i samo bankarstvo. Još tada je prepoznata potreba za upravljanjem ovim rizikom.

Naravno, složenost mehanizama uz pomoć kojih se tada upravljalo kreditnim rizikom bila je daleko jednostavnija nego što je danas. Ova vrsta rizika je najznačajniji pojedinačni uzrok stečajeva banaka (više od 80% bilansa stanja banke odnosi se na ovaj vid upravljanja rizicima).

Teorijska zasnovanost predmeta istraživanja

Kreditni prožimaju materijalnu oblast društvenog života i bili su sastavni deo u svim periodima razvoja društva. Mnogi eminentni stručnjaci su se bavili ekonomskom teorijom

kredita, pa tako Bjelica, nadovezujući se na teoriju Vučkovića da se kredit definiše kao privremeno ustupanje određene kupovne moći kako bi se korisnik kredita pojavio na tržištu sa pozajmljenim sredstvima i da se njime raspolaze izvesno vreme,¹ smatra da je kupovna moć manifestacija ekonomske snage i da se iz toga zaključuje da je kredit privremena usluga koju poverilac čini dužniku tako što mu ustupa na raspolaganje određenu sumu novca uz stimulatívno nastajanje obaveze dužnika da u nekom budućem periodu vrati bar isti iznos kupovne snage.²

Sa druge strane M. Matejić i M. Jovanović su u svojoj zajedničkoj knjizi napravili jedno malo drugačije značenje kredita, ali sa istom suštinom. Oni su se vodili poreklom izraza kredit, što na latinskom znači verovati, pa tako po njima kredit označava verovanje u sposobnost dužnika da vrati poveriocu na njegov zahtev ili u ugovorenom roku pozajmljeni novac, kao i da predstavlja predujmljenje nekog dobra ili kapitala čije su pretpostavke: platežna sposobnost dužnika, volja da plati i mogućnost da vrati pozajmljeni novac, kao i samo prenošenje kapitala u svoju dužinu.³

Na osnovu navedenih teorija može se zaključiti da postoje brojne definicije vezane za pojam kredita, ali uglavnom je njihova suština ista. Tako se može reći da je kredit vid pozajmljivanja novca u kome je dužnik obavezan da u određenom roku vrati iznos koji je određen uslovima koje je postavio poverilac pre davanja kredita.

Problem istraživanja

Problem ovog istraživanja je na koji način definisati i objasniti pojam i značaj kredita kao bankarskog proizvoda. U ekonomskoj i finansijskoj nauci pojam kredita predstavlja privredno-pravni pojam pod kojim se podrazumeva dužničko poverilački odnos u kome poverilac ustupapravo raspolaganja novcem (ili nekim drugim predmetom) dužniku na izvesno vreme i podizvesnim uslovima (pokriće, kamata, rok, način otplate, itd.). Kredit je u stvari privremena usluga koju čini poverilac dužniku tako što mu ustupa na raspolaganje određenu sumu novca ili neki predmet, što ukazuje da kredit odvaja na neki način pravo raspolaganja od sopstvenosti. Bitno je da kod kredita postoji načelo povratnosti, što znači da dužnik ima obavezu da vrati

¹ Vučković, M., (1958), *Bankarstvo*, Beograd, str. 38

² Bjelica, V., (2001), *Bankarstvo, teorija i praksa*, Štamparija Budućnost, Novi Sad, str. 227

³ Matejić, M., Jovanović, M., (1977), *Banke i krediti*, Beograd, str. 103

poveriodu uzeti kredit kada istekne rok trajanjakreditnog ugovora. Ovo načelo razlikuje kredit od poklona, dotacija, regresa, subvencijai nekih drugih oblika davanja.

Prvo, treba definisati kredit. Zatim, treba objasniti njegove funkcije i značaj u savremenom bankarskom poslovanju. Ovaj deo je posebno važan jer čini osnovu za dalje razumevanje i shvatanje principa kreditne politike.

Drugo, problem istraživanja je prikazivanje i jasno definisanje svake vrste kredita posebno.

Kao finalni problem ovog istraživanja je kreditna politika i način kreditiranja. Važan zadatak ovog istraživanja je objašnjenje postupka odobravanja kredita banke klijentima.

Značaj i aktuelnost istraživanja

Značaj ovog istraživanja se ogleda u jasnijem i boljem razumevanju kredita kao najznačajnijeg bankarskog proizvoda.

Aktuelnost istraživanja se ogleda u činjenici da se kredit u zemljama tržišne ekonomije izjednačava sa svim ostalim vrstama robe, iako on ima posebno tržište i posebnu cenu, koja se izražava u visini kamatne stope. Veliki značaj kredita i njegovog uticaja izražava se u njegovoj mobilizatorskoj ulozi. Bez organizovanog kreditnog angažovanja velike sume novca koje se nalaze u privredi i kod stanovništva bile bi neiskorišćene. Pošto se mobilišu i koncentrišu, ta sredstva se bankarskim kreditima usmeravaju tamo gde su najpotrebnija i najkorisnija, čime se ubrzava reprodukcija i doprinosi jačanju proizvodnih snaga. Finansijski i ekonomski gledano i u zemljama tranzicije kredit ima isti značaj.

Ciljevi istraživanja

Naučni cilj je naučna deskripcija postojanja i delovanja kredita i uloga koju oni imaju u današnjem i budućem bankarskom poslovanju. Istraživanje je rađeno radi boljeg upoznavanja savremenih kreditnih poslova. Takođe, ovaj rad ima za cilj da pokaže važnost kredita, ali i njihovu ulogu u sadašnjem i budućem bankarskom poslovanju, istovremeno prikazujući bitnost svih faza postupka kreditiranja.

Svrha ovog istraživanja je prikazati postupak odobravanja kredita, na način da se posebno ispita i analizira svaka faza, od početka podnošenja zahteva za odobravanje kredita, pa sve do konačne otplate kredita i na taj način ukaže na složenost tog procesa.

Društveni cilj istraživanja je da se na temelju prikupljenih i analiziranih podataka ukaže na važnost i mogućnost upotrebe kredita, kao i da bude od praktične koristi i da pruži alternativna rešenja onima koji se bave ovom tematikom, odnosno da rezultati istraživanja budu u funkciji promena i razvoja domaćih banaka.

Hipoteze istraživanja

Generalna hipoteza:

U skladu sa predmetom i ciljem istraživanja, a na osnovu teoretskih i istraživačkih podataka postavljena je sledeća generalna hipoteza:

Kredit je jedan od ključnih bankarskih poslova u savremenim uslovima. Savremena privreda je u osnovi kreditna privreda. Kredit predstavlja sredstvo usmeravanja aktivnosti i razvoja privrede.

Generalnu hipotezu operacionalizujemo preko sledećih posebnih hipoteza:

- Regulisanjem ponude i tražnje na tržištu, kredit učestvuje u stvaranju ravnoteže robno-novčanih odnosa.
- Kreditiranje privrede i građana je osnovna aktivnost većine poslovnih banaka.
- Banka može da odobri kredit samo kreditno sposobnim zajmotražiocima, a pod kreditnom sposobnošću zajmotražioca se podrazumeva njegova sposobnost i revnost da u roku i u celosti izmiri svoje obaveze prema banci po osnovu kredita.
- Postupak kreditiranja uključuje sve pravne i ekonomske radnje koje vrše tražilac kredita i sama banka da bi se kredit odobrio, stavio u funkciju i vratio.
- Adekvatna kreditna politika optimizuje kvalitet kreditnog portfolia banke.
- Optimalna kreditna politika banke obezbeđuje očuvanje adekvatnog nivoa kapitala banke.

Metode istraživanja

Metode istraživanja su u velikoj meri determinisane predmetom istraživanja. Istraživana su naučno-teorijska saznanja, relevantna literatura i savremena poslovna praksa osnovnih analitičkih i sintetičkih metoda: analize, apstrakcije, specijalizacije, dedukcije, indukcije, sinteze, konkretizacije i generalizacije. Od tehnika istraživanja najviše je korišćena analiza sadržaja dokumenata.

Analiza je rastavljanje predmeta istraživanja na njegove sastavne delove, odnosno na činioce strukture, funkcija, veza i odnosa na određenom prostoru u određenom vremenu.⁴

Pod sintetičkim osnovnim metodama podrazumevaju se one metode koje se zasnivaju na sintezi i čiji su metodski postupci razni oblici primene sinteze odnosno postupaka spajanja, povezivanja, objedinjavanja itd.⁵

Takođe su primenjene opšte naučne metode: hipotetičko-deduktivna i komparativna metoda, kao i statistička metoda. Primenom ovih metoda moguće je validno ostvarenje naučnog i društvenog cilja istraživanja.

Struktura rada

Poštujući predmet, problem, ciljeve i hipoteze ovog istraživačkog rada proistekla je i odgovarajuća struktura rada. Struktura rada podeljena je u dva poglavlja od kojih je svako poglavlje podjednako važno u ispunjenju ciljeva rada.

U prvom delu – POJAM I ZNAČAJ KREDITA biće opisani pojam kredita kao usluge sa različitih aspekata, značaj kredita kao bankarskog proizvoda i vrste kredita.

U drugom delu – KREDITNA POLITIKA BANKE I USLOVI ODOBRAVANJA KREDITA istražiće se uslovi odobravanja kredita, kao i procedure koje je potrebno izvršiti radi realizovanja postupka kreditiranja.

U trećem delu – BANKARSKI SISTEMI biće objašnjeni različiti bankarski sistemi u svetu i njihove karakteristike sa posebnim akcentom na islamsko bankarstvo.

⁴ Miljević, M., (2007), *Metodologija naučnog rada, skripta*, Filozofski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Pale, str. 120

⁵ Miljević, M., (2007), *Metodologija naučnog rada, skripta*, Filozofski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Pale, sstr. 133

U četvrtom delu - ANALIZA KREDITNE AKTIVNOSTI BANAKA U SRBIJI biće reči o merenju i proceni uspeha poslovanja banaka kroz objašnjenje pojmova bilansa stanja, uspeha, izveštaja o tokovima sredstava i analizi kreditne aktivnosti bankarskog sektora u Srbiji, a sve u cilju boljeg razumevanja značaja i uloge kredita u poslovanju banaka.

U petom delu – POJAM RIZIKA biće definisan pojam rizika sa posebnim akcentom na definisanje kreditnog rizika.

U šestom delu – UPRAVLJANJE RIZIKOM biće predstavljen proces upravljanja rizikom, a posebno proces upravljanja kreditnim rizikom, kao i merenje kreditnog rizika i mere i strategije zaštite banke od kreditnog rizika.

U sedmom delu – KREDITNA POLITIKA BANKE INTESE biće predstavljeni osnovni podaci o samoj banci, ponuda kredita Banke i kreditno poslovanje Banke.

U osmom delu – UPRAVLJANJE RIZIKOM NA PRIMERU BANKE INTESA biće reči o upravljanju rizikom u Banci i sistemu za upravljanje rizikom, a poseban značaj biće dat upravljanju kreditnim rizikom u Banci i analizi izloženosti banke kreditnom riziku i finansijskih izveštaja.

I POJAM I ZNAČAJ KREDITA

U ovom delu rada detaljno ću objasniti definiciju i pojam kredita, njihovu ulogu i značaj u savremenom bankarskom poslovanju, kao i klasifikovanje kredita.

1. POJAM I ZNAČAJ KREDITA

Kredit je jedan od najznačajnijih bankarskih proizvoda, kako danas tako i u prošlosti. U uslovima kada banke nisu ni postojale, kreditnim poslovima, odnosno poslovima pozajmljivanja novca uz naplatu kamate, bavile su se razne institucije koje su bile preteče savremenih banaka. Procedura odobravanja kredita, njihova struktura, namena, način otplate, rokovi vraćanja, zaštita od rizika itd. Vremenom su menjali svoje oblike uz postepeno usavršavanje. Mnoge države su pozajmljivale novac spremajući se za ratove, obnavljajući svoje ratom razorene privrede, gradeći kapitalne investicione i infrastrukturne projekte. S druge strane, pojedinci su pozajmljivali novac sa željom da razvijaju svoje privredne poduhvate i da obezbede razna potrošna dobra.

U istorijskim epohama koje su prethodile tržišnoj proizvodnji kredit je imao prirodni karakter, jer se davao i vraćao uglavnom u robi. Sa pojavom robno-novčanih odnosa kredit dobija ekonomski karakter. U robovlasništvu i feudalizmu kredit se javljao u vidu zelenaških zajmova koji su se koristili za kupovinu potrošne robe i plaćanje raznih dažbina. U kapitalističkim uslovima proizvodnje novac koji se pozajmljuje u obliku kredita više ne funkcioniše samostalno i van proizvodnje, jer kredit u zemljama tržišne ekonomije nema isključivo potrošački karakter, već se prvenstveno upotrebljava za proširenje proizvodnje, mada se delimično daje i u potrošačke svrhe, i to pre svega da se roba lakše realizuje i smanje zalihe neprodatih proizvoda. U savremenim uslovima kredit se najčešće izražava, nastaje i gasi u novcu.

Kredit je dužničko - poverilački odnos, zasnovan na ustupanju prava raspolaganja novčanim sredstvima od strane komitenta (kreditora, zajmodavca, banke) dužniku (korisniku

kredita, zajmoprimcu) na određeno vreme i pod određenim uslovima (vreme, kamata, način otplate, pokriće).⁶

Pojam kredita kao oblika finansijskih ulaganja vezuje se za poverenje koje predstavlja jedan od najvažnijih momenata pri zasnivanju kreditnog odnosa. Prvobitni pojam poverenja još je bitan kod ličnog kredita, gde se zadužuje pojedinac, dok se u masovnoj upotrebi kredita, kreditni odnos manje zasniva na ličnom poverenju, a više na sistemu raznih obezbeđenja i garancija koja je korisnik kredita dužan da obezbedi davaocu kredita.

Izraz kredit vodi poreklo od latinske reči „*credo*“ što znači verujem, a pretpostavlja se da su se u početku krediti odobravali isključivo na bazi poverenja i lične procene da će korisnik kredita isti da uredni vrati. Kredit označava verovanje u sposobnost dužnika da vrati poveriocu na njegov zahtev ili u dogovorenom roku pozajmljeni novac, i predstavlja predujmljenje nekog dobra ili kapitala čuje su pretpostavke: platežna sposobnost dužnika, volja da se plati i mogućnost da vrati pozajmljeni kapital, kao i samo prenošenje kapitala u svojinu dužnika.

Kredit se razvio iz ugovora o zajmu, kada su se ljudske zajednice dostigle takav nivo razvoja gde su se u proizvodnji dobara pojedini članovi proizvodili više nego što im je bilo potrebno za sopstvenu potrošnju, te su stvoreni uslovi za prvobitnu akumulaciju dobara radi robne razmene (trampe), a zatim davanja zajma. Zajam je karakterističan za naturalnu privredu u fazi proste razmene roba. Kredit je nastao kasnije od zajma, upravo onda kada trampa više nije mogla da prati razvijenu društvenu podelu rada. Naročito je pojava novca, kao univerzalnog sredstva razmene, omogućila pojavu zajma.

Smatra se da se kredit prvi put pojavio u odnosima između pripadnika različitih etničkih grupa. Zajam je jedna od prvih manifestacija društvenog života i jedna od osnovnih snaga njegovog razvoja. Stoga, nije pogrešno shvatanje da je kredit stariji od industrije, bankarstva pa i samog novca.

Svet u kome ljudi danas koriste novac, u kome se novac kreće od onih koji kupuju ka onima koji prodaju i od onih koji daju u zajam ka onima koji uzimaju u zajam, svet u kome se novčane transakcije obavljaju direktno (neposredno) i indirektno preko posrednika, u različitim formama, postoji već stotinama i hiljadama godina unazad. To je svet koji je nastao spontano ali se od svog nastanka neprekidno razvija i usavršava i uvek iznova ispostavlja svoje bazične principe u novim, često na prvi pogled, neraspoznatljivim formama. Ovaj svet nas okružuje, i u

⁶ Barjaktarović, L., (2010), *Monetarno - kreditni i devizni sistem*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 49

njemu živimi i radimo i, sledstveno, ima i mnogostruke direktne i indirektne posledice na privatne živote i karijere ljudi, poslovne uspehe preduzeća, razvoj privrednih oblasti, privreda zemalja i konačno, raspodelu moći pojedinaca, korporacija, država, ekonomskih grupacija i valuta. To je svet finansijskih tržišta i finansijskih institucija i nalazi se svuda oko nas.

Danas kredit predstavlja robu koja ima svoju cenu i tržište. Kredit predstavlja jedan od osnovnih oblika finansijskih ulaganja i omogućava zadovoljavanje najširih potreba građana, privrede i društva. Takodje ima snažan uticaj na sve ekonomske transakcije i predstavlja jedan od najznačajnijih regulatora procesa reprodukcije. Upotrebom kredita kao oblika finansijskog ulaganja otvaraju se tržišta za nekim proizvodima i slično. Bez kredita proces reprodukcije u znatnoj meri bi bio usporen, odnosno smanjen.

Ukupni plasmani banaka mogu se, okvirno, podeliti na dve velike grupe: kreditne i nekreditne plasmane, koji se evidentiraju u aktivni bilansa banke i predstavljaju aktivne bankarske poslove.⁷ Iako se u savremenom bankarstvu jasno uočava tendencija porasta nekreditnih plasmana banaka u odnosu na kreditne plasmane, kreditni plasmani još uvek dominiraju u strukturi aktive banaka i banke najveći deo svog potencijala plasiraju u obliku kredita. U pravnoj teoriji se kredit definiše kao formalni obligacioni ugovor, kod koga se poverilac obavezuje da dužniku stavi na raspolaganje određenu vrednost izraženu u novcu, a dužnik se obavezuje da ovu vrednost upotrebi pod ugovorenim uslovima, da je vrati u određenom roku i da plati ugovorenu naknadu.⁸ Kao pravni posao kredit je nastao iz zajma, pri čemu postoji shvatanje da je između kredita i zajma jedina razlika u predmetu pravnog posla; kod zajma je to novac (zajmovni kredit), a kod kredita robe i usluge izražene u novcu (kredit sa odlaganjem plaćanja kupovne cene). Prema drugoj definiciji, kredit u najširem značenju predstavlja imivinsko - pravni odnos koji zasnivaju dva subjekta na taj način što jedan (poverilac) daje, a drugi (dužnik) prima određeni iznos novca, robe ili drugih vrednosti za određenu nameru, ili bez namere, uz obavezu da to vrati, u određenom roku i pod određenim uslovima, sa kamatom ili bez nje.⁹

Kredit (kao monetarna institucija) je dobrovoljno i sporazumno ustupanje kupovne snage jednog lica (poverioca, kreditora) drugom licu (dužniku, debitoru) uz simultano nastajanje obaveze ovog poslednjeg da u nekom budućem roku vrati isti iznos kupovne snage. Iz ovoga sledi: 1) da je zajam samo jedan od oblika kredita; 2) da plaćanje unapred nije, a odlaganje

⁷ Dušanić, J., (2003), *Poslovno bankarstvo*, Consseco institut, Srpsko Sarajevo - Beograd, str. 173

⁸ Antonijević, Z., Petrović, M., Pavićević, B., (1982), *Bankarsko pravo*, Savremena administracija, Beograd, str. 171

⁹ „Leksikon prava međunarodnih privrednih odnosa“, (1982), Savremena administracija, Beograd, str. 220

plaćanja (npr. Kod kupoprodaje, ugovora o delu ili činjenju usluga) jeste kredit; 3) samovoljno odlaganje plaćanja nije kredit; 4) kamata nije bitan element kredita, mada se često, bilo po ugovoru ili po zakonu plaća; 5) kupovna snaga koja se ustupa ne mora da je prethodno postojala, već može da se, odobravanjem kredita, stvara.¹⁰

Kredit ima značenje utvrđeno u Zakonu o obligacionim odnosima koji se utvrđuje (u članu 1065.) da se ugovorom o kreditu banka obavezuje da korisniku kredita stavi na raspolaganje određeni iznos novčanih sredstava, na određeno ili neodređeno vreme, za neku namenu ili bez određene namene, a korisnik se obavezuje da banci plaća ugovorenu kamatu i dobijeni iznos novca vrati u vreme i na način kako je utvrđeno ugovorom.¹¹

Poznavanje finansijskih tržišta i finansijskih institucija neophodno je svima u različitim formama i na različitim nivoima. Potrebno je svakom građaninu da bi bolje upoznao i razumeo svet u kome živi, jer samo uz to bolje poznavanje, njemu je moguće objektivno razumeti ličnu finansijsku poziciju, sprečiti nepovoljan razvoj okolnosti i iskoristiti mogućnosti finansijskog sistema. Donosioci odluka u preduzećima moraju poznavati finansijski sistem iz sličnih razloga kao i građani, ali sa aspekta funkcionisanja preduzeća, na višem nivou i u specifičnim oblastima.

Finansijska tržišta predstavljaju u neku ruku „kanal“ putem koga najčešće preduzeća i država pribavljaju dodatna sredstva za svoje investicione projekte i javne potrebe, ali i mogućnost za investitore da ulažu svoja slobodna sredstva kako u težnji za njihovo realno očuvanje protiv inflacije, tako i u nastojanju da kroz stope prinosa obezbede njihovo realno uvećanje. Razvijenost finansijskog tržišta, njegova stabilnost, dinamika i dubina merodavni su pokazatelji razvijenosti nacionalne privrede i stepena njene spremnosti za ravnopravno uključivanje u savremene ekonomske tokove u svetu.

Takođe, treba imati u vidu da su finansijska tržišta i finansijske institucije jako podležne promenama, jer je i sam finansijski sistem u celosti u stalnom menjanju, prilagođavanju i razvoju.

U savremenim privrednim uslovima kredit ima sledeće funkcije:¹²

- *Mobilizatorsku funkciju* - osnovna funkcija kredita je da se na najbolji mogući način izvrši alokacija prikupljenih finansijskih sredstava;

¹⁰ „*Ekonomika enciklopedija*“, (1984), Savremena administracija, Beograd, II tom, str. 1026

¹¹ *Zakon o bankama*, Sl. Glasnik RS, br. 107/05, od 02.12.2005. god.

¹² Đukić, Đ., Bjelica, V., Ristić, Ž., (2003), *Bankarstvo*, Ekonomski fakultet, Beograd, str. 130

- *Vrši obezbeđenje kontinuiteta reprodukcije* - putem kreditiranja obezbeđuje se povećanje proizvodnje, regulisanje ponude i tražnje na tržištu, kao i likvidnost i kontinuitet proizvodnje;
- *Reguliše ponudu i tražnju na tržištu* - kreditiranje klijenata koji trenutno ne raspolažu platežno sposobnom tražnjom utiče na stabilnost cena, smanjivanje zaliha kao i stabilizovanje tržišta;
- *Obezbeđuje likvidnost i stabilnost privređivanja* - omogućava prevazilaženje sezonskog karaktera proizvodnje i raskoraka između plasmana i naplate;
- *Relativizuje postojeće regionalne razlike razvijenosti* - doprinosi prevazilaženju raskoraka između stepena razvijenosti pojedinih zemalja i regiona
- *Stimuliše međunarodnu ekonomsku saradnju predstavlja značajno sredstvo konkurentnosti nacionalne privrede i*
- *Kontrolnu funkciju* - odobrenje kredita i permanentno praćenje klijenata tokom perioda otplate kredita omogućava kontrolu privrednih subjekata.

2. VRSTE BANKARSKIH KREDITA

Kredit je nesumnjivo postao jedan od ključnih bankarskih poslova u savremenim uslovima, iako je pogotovo u novijem periodu došlo do velike disperzije bankarskih poslova i usluga koje banke vrše. Kredit je postao masovni, visoko standardizovani proizvod, sa velikim brojem namena. Prema različitim kriterijumima krediti se mogu razvrstati na sledeći način:¹³

- 1) prema obliku u kojem se daju:
 - *naturalni* - kredit koji se daje u realnom dobru, najčešće poljoprivrenom proizvodu, a reč je o najstarijem kreditnom obliku,
 - *robno - novčani* - kredit koji se odobrava u robi, a vraća u novcu, najčešće se praktikuje između kompanija međusobno,
 - *novčani kredit* - u savremenim uslovima se uglavnom podrazumeva upravo kredit koji se daje i vraća u novcu,

¹³ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 254-255

- 2) prema nameni, odnosno prema upotrebi:
 - potrošački - krediti koji su namenjeni potrošačima, a koji povećavaju njihovu platežnu moć i indirektno utiču na porast proizvodnje preko povećanja platežno sposobne tražnje,
 - proizvođački - krediti namenjeni proizvođačima direktno utiču na porast proizvodnje i dele se na:
 - kredite za obrtno namene - kredite za finansiranje redovnog procesa proizvodnje i
 - investicione namene - krediti koji su namenjeni za kupovinu osnovnih sredstava ili izgradnju pogona,
- 3) prema kriterijumu ročnosti:
 - kratkoročni krediti - odobravaju se sa periodom vraćanja do dve godine,
 - srednjoročni krediti - odobravaju se na rok od 2 do 10 godina i
 - dugoročni krediti - rok dospeća je preko 10 godina,
- 4) prema kriterijumu ko je poverilac:
 - privatne,
 - bankarske,
 - javne,
 - domaće,
 - inostrane,
- 5) prema kriterijumu ko je dužnik, odnosno korisnik kredita
 - industrijski,
 - komunalni,
 - zanatski,
 - državni,
 - trgovački,
- 6) prema kriterijumu obezbeđenja kredita
 - lični - personalni - krediti koji se odobravaju fizičkom licu ili preduzeću bez specijalnog pokrića, a nazivaju se i blanko kreditom, odnosno otvoreni krediti,

- realni kredit - kredit koji ima realno pokriće u zalaganju realne vrednosti iz kojih se poverilac može naplatiti u slučaju neispunjenja obaveze, a to su hipotekarni, založni i garantni kredit,
- 7) prema kriterijumu kamaćenja
- kamatni - krediti koji predviđaju otplatu uz zaračunavanje kamate kao cene kredita i
 - beskamatni - krediti koji ne predviđaju zaračunavanje kamate, već cenu obračunavaju na neki drugi način,
- 8) prema kriterijumu povlačenja kredita na:
- jednokratne - krediti koji se isplaćuju u jednoj tranši i
 - sukcesivne - kredite koji se povlače po odobrenju u više rata.
- 9) prema načinu otplate:
- krediti se mogu otplaćivati u celini (otplata se vrši u celini u roku dospeća),
 - u ratama i
 - putem anuiteta, kada se otplaćuje zajedno sa pozajmljenim iznosom i odgovarajuća kamata (amortizacioni krediti).
- 10) prema rezidentnosti poverioca, kredit može biti:
- domaći i
 - strani (međunarodni) - bazična podela međunarodnog kreditiranja je na državne kredite i kredite privatnog sektora.¹⁴

U nastavku poglavlja ćemo obraditi kredite za obrtne potrebe i investicione kredite, zato što su oni najznačajniji za ekonomski razvoj jedne zemlje.

2.1. Krediti za obrtne potrebe

Obrtna sredstva su sredstva koja menjaju svoj oblik i mogu se na kraju ciklusa ponovo vratiti u novčani oblik. U obrtna sredstva spadaju: novac, sirovine i materijal, proizvodnja u toku, zalihe gotove robe, potraživanja od kupaca itd.

¹⁴ Barjaktarović, L., (2009), *Upravljanje finansijskim rizicima*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 183

Obezbeđenje bankarskih sredstava za ove namene predstavljaju kredite za obrtna sredstva.

Ovaj oblik bankarskih zajmova odobrava se u principu za povremene zalihe ili za pokriće potraživanja od kupaca. U principu bi trebalo da se radi o povremenim obrtnim sredstvima preduzeća, polazeći od toga da se trajni obrtni kapital kompanija pokriva iz sopstvenog obrtnog kapitala ili iz dugoročnih/srednjoročnih kredita koji se otplaćuju na bazi anuitetnih programa. Polazeći od toga, banka kod kratkoročnog kreditiranja obrtnih potreba preduzeća nastoji da ima što precizniju sliku bilansne strukture preduzeća. U tom smislu banke, naročito kod kreditiranja manjih preduzeća, nastoje da izvrše pregled zaliha na licu mesta kao i da provere da li su podaci koji se odnose na potraživanja od kupaca očišćeni od nenaplativih potraživanja. Na toj osnovi banka ima jasnu situaciju u pogledu bilansne strukture preduzeća. Kombinacija ovih elemenata sa generalnim kriterijumima u pogledu kreditnih sposobnosti predstavlja dovoljnu analitičku osnovu za odobravanje kratkoročnih kredita za povremene zalihe i obrtna sredstva u celini.

U praksi se često koriste kreditne linije (credit lines), što znači da preduzeća mogu da koriste onaj iznos kredita kod banke koji im je u tom momentu potreban, ali do određenog limita koji je unapred dogovoren i u određenom roku trajanja kreditne linije.¹⁵

Pri odobravanju kredita za obrtne potrebe banka mora da vodi računa o nekoliko faktora: sigurnosti proizvoda, obimu zaliha koji mora biti ekonomski opravdan, sezonskom karakteru proizvodnje ili prodaje, kao i pripremi proizvodnje, odnosno plasmanu proizvoda za izvoz, za zalihe osnovnih prehrambenih proizvoda i zalihe materijala za reprodukciju.

2.2. Krediti za investicije

Investiciona ulaganja preduzeća, odnosno čitave privrede bitan su uslov dinamike rasta pojedinačnog preduzeća ili nacionalne privrede. Pri tom preduzeće, odnosno privreda mogu da računaju na sopstvena sredstva realne i novčane akumulacije, kao izvor finansiranja investicija ili bankarska sredstva, ukoliko su ovi prethodni izvori sredstava nedovoljni.

¹⁵ Ćirović, M., (2007), *Bankarstvo*, Naučno društvo Srbije, Beograd, str. 96

Poslovna politika banaka nalaže da izvori bankarskih sredstava kredita za investicione potrebe preduzeća moraju da budu takođe trajna tj. Iz podbilansa dugoročnih sredstava. Na taj način kreditni potencijal banke za investicione kredite zavisi od volumena i strukture, posebno sredstava koja imaju trajan karakter, kao što su: sredstva fonda isnivača, sredstva rezervi, dugoročni depoziti, dugoročna kreditna sredstva koje je banka obezbedila iz domaćih ili inostranih izvora zaduživanja. Ovi krediti se mogu koristiti za:

- početno investiranje preduzeća u osnivanju,
- za tehničko - tehnološko unapređenje materijalne osnove rada ili
- za obezbeđenje trajnih obrtnih sredstava.¹⁶

Da bi se odobrio investicioni kredit neophodno je sprovođenje određene bankarske procedure, koja je s obzirom da je reč o dugoročnom zaduženju klijenta rigoroznija i komplikovanija. Uz zahtev za investicioni kredit se podnosi investicioni program sa odgovarajućom dokumentacijom. Investicioni program predstavlja elaborat u kojem se obrazlažu cilj i svrha investiranja. On sadrži pored ostalog:

- ✓ objašnjenje projekta,
- ✓ ekonomsku opravdanost investiranja,
- ✓ energetske izvore,
- ✓ transport,
- ✓ radnu snagu,
- ✓ potrebna obrtna sredstva,
- ✓ asortiman proizvodnje,
- ✓ kalkulaciju cena,
- ✓ rentabilnost itd.

Najvažnije je da investicioni projekat ukazuje na isplativost poduhvata, tj. mogućnost da se sredstva iz kredita vrate banci u roku, uvećana za kamatu. Predlog za odobravanje kredita razmatraju odgovarajući nadležni organi banke i donose konačnu odluku. Nakon toga se zaključuje ugovor o kreditiranju, koji je praćen pribavljanjem odgovarajuće oblika jemstva, kao

¹⁶ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 257

što su: garancija druge banke, upis hipoteke, cesija potraživanja osiguranja imovine korisnika kredita sa vinkulacijom polise osiguranja u korist banke i dr.¹⁷

2.3. Ostale vrste kredita

Osim navedenih kredita postoje i vrste kredita koji se odobravaju uz prethodno realno obezbeđenje: eskontni, hipotekarni, rambursni, krediti po tekućem računu, krediti po osnovu datog akcepta, avala i garancija. Posebnu vrstu kredita predstavljaju krediti za finansiranje izvoznih poslova.¹⁸

Eskontni kredit - odobrava se na osnovu meničnog jemstva, tako da je eskontni kredit u suštini menični kredit. Banka koja raspolaže slobodnim sredstvima kupuje, odnosno otkupljuje menicu od imaooca pre njenog roka dospeća. Pri tome banka umanjuje meničnu sumu za iznos eskonta (kamate) i provizije banke, računajući od dana otkupa do roka dospeća hartije od vrenosti.

Hipotekarni kredit - predstavlja oblik dugoročnog kredita koji se odobrava korisniku na osnovu zaloge nepokretne imovine dužnika (nekretnine, kuće, zemljišta), kao i pokretnih stvari veće vrednosti (plovila, vazduhoplovi), Pravo banke na određenu nepokretnost koja je stavljena u hipoteku se upisuje u zemljište ili hipotekarne knjige. Stavljanjem hipoteke banka ne stiče vlasništvo nad nepokretninom, već samo pravo da se može naplatiti u slučaju neizvršavanja obaveza dužnika, ali ni dužnik ne može imovinu otuđiti bez bančine saglasnosti. Da bi se osigurala mogućnost naplate punog iznosa potraživanja hipotekarni kredit se odobrava u visini od 60 - 70% od vrednosti založene imovine (u praksi je to najčešće 50%).¹⁹

Lombardni kredit - je kratkoročni vid kreditiranja, pri čemu zalogu za kredit predstavljaju pokretne stvari, veće vrednosti kao stokovi robe, hartija od vrednosti i dragocenosti. Krediti se odobravaju na osnovu procene vrednosti pokretne stvari, a vrednost

¹⁷ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 257 -258

¹⁸ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 258

¹⁹ Jovanić, T., (2004), *Potrošački krediti*, Pravno - ekonomski aspekti, Udruženje banaka Srbije, Beograd, str. 13 – 15

odobrenog kredita je po pravilu 60 - 70% procenjene vrednosti. Ukoliko se obaveze dužnika ne izvršavaju na vreme banci je omogućeno da putem javne prodaje naplati potraživanje. U ovaj oblik kredita moguće je uključiti centralnu banku na osnovu relombardnih kredita, koje ona odobrava.

Rambursni kredit - je specifičan kredit koji se javlja u spoljnotrgovinskom poslu, odnosno razmeni roba i usluga. On nastaje kada konfirmirajuća banka (obično prvoklasna banka) isplaćuje robna dokumenta i zadržava ih u svojini sve dok ih korespodentska banka od nje ne otkupi, odnosno rembusira.

Kredit po tekućem računu - za razliku od žiro računa, koji može biti samo aktivan račun, tekući račun može biti i pasivan, odnosno negativan, naravno ukoliko je banka saglasna da vlasnik tekućeg računa skine sa računa više sredstava nego što se na njemu nalazilo. Pri tom banka procenjuje stabilnost izvora priliva vlasnika računa i najčešće ograničava sumu i vremensko trajanje negativnog stanja računa, ali je za samog vlasnika korisno, jer povećava njegovu platežnu sposobnu tražnju.

Kreditiranje izvoznih poslova - predstavlja posebnu grupu kreditnih poslova sa namenom kreditiranja poslova vezanih za plasman roba i usluga u inostranstvu. Ovi krediti predstavljaju samo deo sistema stimulisanja izvoznih poslova pored raznovrsnih institucija, radnji i instrumenata. Ova vrsta kredita, s obzirom na elemenat inostranosti plaćanja, ima monetarne implikacije sa stanovišta emisije funkcije centralne banke. Obično država u cilju stimulisanja izvoza obezbeđuje raznovrsnu podršku u obliku garancija za izvozne kredite, državne kredite za stimulisanje izvoza i premije za izvoz.

Kredit po osnovu akcepta, avala i garancije banke - odobrava se na osnovu raznih oblika jemstva koje je banka dala korisniku kao garant. U slučaju neizvršavanja obaveza od strane dužnika, banka kao garant, izmiruje obaveze po osnovu jemstva, uz istovremeno odobravanje kredita korisniku za čiji je račun izvršila plaćanje.²⁰

²⁰ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 258 - 260

II KREDITNA POLITIKA I USLOVI KREDITIRANJA

U ovom delu rada biće definisani principi kreditne politike, kao i uslovi i postupak odobravanja kredita. Adekvatna kreditna politika je ona koja usmerava kreditne plasmane u značajne privredne grane i sektore, obezbeđujući u isto vreme i stabilnost pojedinačnoj banci kao kreditoru. Dobra kreditna politika podrazumeva dobro osmišljenu i sprovedenu kreditnu analizu i izbor kvalitetnih kreditnih plasmana. Osnovna svrha izrade kreditne analize je da utvrdi postoji ili da li će ubuduće postojati volja i sposobnost odnosno mogućnost zajmotražioca da otplaćuje odobreni kredit po uslovima datim u ugovoru o kreditu. Banka, odnosno kreditni referent, mora da utvrdi stepen rizika i mogućnosti koju može preuzeti na sebe u slučaju da kredit ne bude vraćen ili ukoliko mu se rok produži. Kreditna analiza predstavlja analizu finansijske snage i ukupnih poslovnih performansi komitenata, na osnovu čega je moguće procenjivanje realnog obima tražioca kredita, obima gubitaka u slučaju kreditnog rizika, strukture kreditnih uslova alokacije kredita i slično, o čemu će biti više reči u narednom izlaganju.

S obzirom da su banke u svom poslovanju izložene rizicima, kao što su kreditni, operativni i drugi, one su dužne da definišu strategiju, kako bi njima mogle upravljati. Strategija banke podrazumeva procedure identifikovanja, procene i upravljanja rizicima, te redovno izveštavanje organa upravljanja banke o tome.

Banke su, u svom poslovanju, najviše izložene kreditnom riziku. On predstavlja opasnost od nastanka negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital banke usled neizvršavanja obaveza dužnika prema njoj. Kreditni rizik banke uslovljen je kreditnom sposobnošću dužnika, njegovom urednošću u izvršavanju obaveza, kao i kvalitetom instrumenata obezbeđivanja potraživanja banke, a identifikuje se, meri, procenjuje i prati u skladu sa odlukama kojima se uređuju klasifikacija bilansne aktive i vanbilansnih stavki banke, odnosno adekvatnost njenog kapitala.

U cilju primerenog upravljanja kreditnim rizikom, banka mora da upravlja istim i da formira dovoljne rezerve za potencijalne gubitke ukoliko dužnici ne izmiruju svoje obaveze u utvrđenom roku.²¹

²¹ Stanišić, M., Stanojević, L.J., (2009), *Rizici u bankarskom poslovanju i Bazel II*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 18

1. PRINCIPI KREDITNE POLITIKE

Kreditna politika banke treba da predstavlja okvir kreditne aktivnosti banke, koji je sastavljen od jasne svakodnevne operativne procedure. Ono na čemu treba da se zasniva kreditna politika jeste maksimizacija profitabilnosti kreditne aktivnosti u okviru rizika prihvatljivog za banku. Da bi se to moglo postići potrebno je da banka ima odgovarajući stručni kadar, koji će biti garancija za odgovarajući nivo kvaliteta kreditnog portfolija i održavanje nivoa kreditnih gubitaka sa obimom rasta kreditne aktive.

Smatra se da se efektivna kreditna politika banke treba prepoznati po:

- Uspešnom menadžmentu kreditne aktivnosti (odobrovanje kredita i njihova uspešna naplata);
- Zahtevima za integraciju upravljanja aktivom i pasivom banke i
- Odobrovanju kredita i istemu upravljanju kreditom koji moraju biti pažljivo razrađeni.

Dobro koncipirana kreditna politika polazi od nekih opštih i specifičnih principa, što omogućuje banci da se preventivno oslobodi visokih margina kreditnog rizika, omogućujući joj time šire mogućnosti za profitabilne plasmane.²²

U univerzalne principe kreditne politike banaka, koji važe za sve banke i sve kreditne oblike ubrajaju se:

- izbegavanje visoke koncentracije plasmana u pojedine grane, sektore privrede, osim kod specijalizovanih banaka, radi disperzije rizika,
- obavezno sopstveno učešće klijenata koji zahtevaju kredit kod investiranja, odnosno obezbeđenja sredstava za obrtna sredstva,
- obavezno stogo formalizovane procedure utvrđivanja uslova kreditiranja,
- zahtevanje finansijskog izveštaja za klijenta u periodu najmanje prethodnih godinu dana,
- obaveznost zahtevanja amortizacionog plana isplate i plana kvartalnih priliva klijenata,
- prioritetno odobrovanje kredita za likvidnost klijenata uz restriktivan pristup za finansiranje novih, naročito rizičnih ulaganja,
- nadzor i kontrola korišćenja kredita.²³

²² Komazec, S., Krkić, B., Živković, A., (1998), *Bankarski Menadžment*, Univerzitet u Beogradu, Beograd, str. 591

U specifične principe kreditne politike, koji važe za pojedine banke, odnosno za pojedine vrste kreditnih poslova spadaju:

- ograničenje odobravanja kratkoročnog kredita najviše do 90 dana,
- utvrđivanje maksimalne vrednosti kredita u odnosu na vrednost zaloge,
- utvrđivanje restriktivnosti (obima) plasmana za dugoročne namene,
- ograničavanje kreditnih linija na rok do godinu dana, uz mogućnost revolvinga (ponovnog ugovaranja),
- uvođenje posebnih ograničenja za specifične namene - kod potrošačkih kredita, kod investicionih kredita i sl.

Kao specifičan vid ograničenja rasta plasmana banaka, pre svega kreditiranja stanovništva, NBS je u sklopu mera monetarne restrikcije u maju 2006. godine uvela obavezu vezivanja maksimalnog iznosa ukupnih kredita građana za kapital banke i to na maksimalno dvostruku vrednost ukupnog kapitala.²⁴

2. USLOVI ODOBRAVANJA KREDITA

Kreditiranje privrede i građana je osnovna aktivnost većine poslovnih banaka. Odobravanje kredita treba da se zasniva na korektnim i objektivnim standardima za procenu finansijskog stanja i kreditne sposobnosti potencijalnog dužnika u dužem vremenskom periodu jer kreditna sposobnost dužnika može da se smanji tokom vremena usled dejstva različitih predvidivih i nepredvidivih činilaca.²⁵

Kredit je u savremenim uslovima poslovanja banaka postao visoko standardizovan, što olakšava obradu zahteva i skraćuje procedure za odobravanje kredita, uz zadržavanje pouzdanosti ocene. Da bi pravnom ili fizičkom llicu bio odobren kredit od strane banke, ono mora ispuniti niz opštih i posebnih uslova i to u pravilu sve zahtevane uslove.

²³ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 260

²⁴ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 261

²⁵ Jović, Z., (2008), *Menadžment finansijskih institucija*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 47

Opšti uslovi za odobravanje kredita su definisani kreditnom politikom banke, odnosno opredeljeni su zakonom i drugim propisima. Među opštim uslovima prvi uslov je pravna sposobnost klijenta, što se utvrđuje uvidom u dokumentaciju, a najčešće pošto se radi o klijentu od ranije prisutnom u banci, ne predstavlja problem utvrđivanja. Naročito je važan kriterijum kreditne sposobnosti klijenata. Pod kriterijumom sposobnošću se podrazumeva njegova sposobnost da uspešno obavi posao za koji je tražio kredit i da uz to vrši povraćaj saglasno uslovima korišćenja. Za ove svrhe se koristi posebna analiza kreditne sposobnosti koja uzima u obzir sledeće faktore:

- karakteristike tražioca kredita,
- sposobnosti plaćanja,
- veličina kapitala ili bogatstva,
- uslovi obezbeđenja kredita i
- uslovi poslovanja tražioca.²⁶

Kreditna analiza kompanija kao tražilaca bankarskih kredita ima za cilj da utvrdi kreditnu sposobnost tražilaca kredita i da time ustanovi stepen kreditnog rizika. Svaki bankarski kredit sadrži u sebi izvestan rizik, ali banka u svojoj kreditnoj politici mora da utvrdi stepen rizika koji može da prihvati. Kreditni rizik se sastoji u verovatnoći da kredit neće biti vraćen u roku dospeća zajedno sa pripadajućim kamatama. Ukoliko neki kredit ne bude vraćen to za banku predstavlja gubitak koji se apsorbuje putem izdvojenih rezervi za pokrivanje gubitaka ili na teret kapitala banke.²⁷

Postoji niz uslova koje pravni ili fizički subjekt mora ispunjavati da bi zadovoljio kriterijum kreditne sposobnosti: od ostvarivanja pozitivnog poslovnog rezultata, nepostojanja nepokrivenih gubitaka, do stručno osposobljenih kadrova i uredne naplate dospelih potraživanja. Da bi se dobila prava slika o tražiocu i njegovoj kreditnoj sposobnosti neophodno je napraviti analizu ukupnih prihoda i troškova. Tako na primer, gubitak ne mora automatski značiti diskvalifikaciju tražioca kredita, jer ukoliko je reč i o privremenom gubitku neće biti problem pozitivne ocene kreditne sposobnosti klijenta. Pri svemu tome treba razlikovati strogo formalne uslove od materijalnih uslova kreditne sposobnosti klijenta, za šta je neophodno dobro poznavanje klijenta i njegovog, po mogućnosti višegodišnjeg rada i poslovanja sa bankom koja

²⁶ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 261

²⁷ Ćirović, M., (2007), *Bankarstvo*, Naučno društvo Srbije, Beograd, str. 113

je namerna odobriti kredit. Po novom Zakonu o bankama uvedena je mogućnost korišćenja baze podataka Udruženja banaka Srbije - kreditnom birou, tako što su podaci koji se odnose na urednost izmirivanja obaveza fizičkih i pravnih lica izgubili tretman poslovne tajne. Na taj način banka može da uvidom u trenutno stanje ukupne zaduženosti klijenta i njegove navike u pogledu otplate finansijskih obaveza snizi rizik svog plasmana. Posebni uslovi se odnose na: namenu upotrebe sredstava, sopstveno učešće korisnika kredita, polaganje depozita, instrumente obezbeđenja, vraćanje kredita itd.²⁸

Banka može da odobri kredit samo kreditno sposobnim zajmotražiocima, a pod kreditnom sposobnošću zajmotražioca se podrazumeva njegova sposobnost da u roku i u celosti izmiri svoje obaveze prema banci po osnovu kredita, odnosno da uspešno obavi posao za koji traži kredit i da ga saglasno uslovima korišćenja vrati u ugovorenom roku. Postupak kreditiranja uključuje sve pravne i ekonomske radnje koje vrše tražilac kredita i sama banka da bi se kredit odobrio, stavio u funkciju i vratio.

3. STRUKTURIRANJE KREDITA

Pod strukturiranjem kredita se podrazumeva sporazumno utvrđivanje uslova pod kojim se zaključuje kreditni ugovor između banke kao kreditora i kompanije ili fizičkog lica kao dužnika. Konkretni uslovi pod kojima je kredit zaključen treba da odražavaju potrebe i interese obe ugovorne strane. U elemente strukturiranja kredita ulaze pre svega ročnost kredita, visina kamtne stope, pokriće, zaštitine klauzule itd.

3.1. Ročnost kredita

Generalna shema kredita na bazi ročnosti izgleda ovako:

- kratkoročni krediti - do 1 godine;
- srednjeročni krediti - od 1 do 7 godina;

²⁸ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 262

- dugoročni krediti- obično preko 10 godina.²⁹

Različite ročne strukture kredita po pravilu se odnose na različite tipove kredita. Tako se kratkoročni krediti, koje koriste kompanije, odnose na finansiranje tekućih potreba u obrtnim sredstvima. Dugoročni krediti odobravaju se za finansiranje fiksnih aktiva ili trajnog obrtnog kapitala. Srednjoročni krediti banaka često se odnose na dugoročno finansiranje kompanija, s tim da se kasnije oblik bankarskog finansiranja može da promeni ili da kompanija dužnik pređe na berzansko finansiranje putem emisije vrednosnih papira.

Ročnost kredita stipulira se u kreditnom aranžmanu, polazeći od principa da bi ročnost kredita trebalo da se poklapa sa protekom vremena u kojem postoji potreba korišćenja kreditnih oblika finansiranja. Na primer, unutar kategorije jednogodišnjih kratkoročnih kredita, konkretnim kreditnim aranžmanom može se odrediti rok vraćanja kredita od recimo 90 dana, ukoliko je to dovoljno da se završi obrt zaliha, tako da je kompanija u stanju da iz novčanog priliva vrati kredit. Kada se radi o dugoročnim kreditima za finansiranje investicionih projekata u fiksne aktive, rokovi vraćanja kredita treba da budu usklađeni sa formiranjem novčanog toka koji služi kao osnova za vraćanje kredita banci zajedno sa kamatom (tzv. sinking fund).

Kod kratkoročnih kredita ročnost predviđena kreditnim aranžmanima može da bude samo nominalna ali ne i efektivna. To znači da se kratkoročni kredit može odobriti na primer sa rokom od 3 meseca, ali da se prilikom isteka tog roka izvrši prolongacija kredita. To će biti posebno slučaj ukoliko se kratkoročni krediti koriste umesto dugoročnog kredita za finansiranje trajnih obrtnih sredstava. Ukoliko banka odobri prolongaciju kredita, ona ima pravo da izvrši izmene u kreditnom ugovoru npr. da koriguje kamatnu stopu, ako je došlo do promene kamatnih stopa na finansijskom tržištu ili ako je promenjen kreditni rejting dužnika.

Ukoliko bankarski kredit ima duži rok dospeća, involviran je veći stepen kreditnog rizika, pri istim ostalim uslovima. Razlog je što se u dužem vremenskom periodu bazični faktori, koji ulaze u ocenu kreditne sposobnosti dužnika, mogu više da promene nego u kraćem vremenskom roku. Iz tih razloga kredit sa dužim rokom vraćanja sadrži nešto višu kamatnu stopu, što predstavlja premiju za povećani kreditni rizik.

Zajednički interes banke i dužnika je da se dužina otplatnog perioda što realnije proceni. Ukoliko bi rokovi dospeća kredita bili suviše kratki u odnosu na potencijalne mogućnosti stvaranja novčanog toka od strane dužnika, došlo bi do finansijskog naprezanja dužnika, a

²⁹ Ćirović, M., (2007), *Bankarstvo*, Naučno društvo Srbije, Beograd, str. 101

verovatnoća da kredit ne bude na vreme vraćen bila bi povećana. To isto važi za kratkoročne kredite čiji rokovi treba da budu utvrđeni sa dužinom postojanja potrebe za povremenim obrtnim aktivama.

3.2. Kamata

Kamatne stope koje banke primenjuju na kredite odnosno na depozite u osnovi se formiraju na finansijskom tržištu. Nominalna kamatna stopa sadrži dve osnovne komponente: realnu kamatnu stopu i stopu inflacije. Banke prilikom formiranja kamatnih stopa na zajmove uračunavaju i dodatnu maržu koja predstavlja individualizaciju stepena rizika za konkretne dužnike. Ova poslednja komponenta kreditne kamatne stope služi i za formiranje rezervi iz kojih se pokrivaju gubici po zajmovima. Ukoliko je kod konkretnog zajma kreditni rizik veći, mora se zaračunati povećani dodatak u okviru kamatne stope za pokrivanje povećanog rizika. Razume se da banka unapred ne zna koji zajam neće biti vraćen na vreme, jer kad bi znala, ona taj zajam ne bi ni odobrila. Međutim, na bazi zakona velikih brojeva, banka može sa visokim stepenom verovatnoće da unapred sagleda stepen kreditnog rizika (default risk) kod raznih kreditnih plasmana.

Na prvoklasne dužnike primenjuje se najniža kamatna stopa koja se obično naziva primarnom kamatnom stopom (prime rate). Ona sadrži ponderisanu cenu izvora sredstava, troškove administracije kredita i prihvatljivu stopu profita banke. Na ovu primarnu kamatnu stopu zaračunava se dodatak koji pokriva stepen kreditnog rizika za razne konkretne tražioce kredita.

Glavna opcija u politici kamatnih stopa banaka sastoji se u izboru između fiksnih i fleksibilnih (varijabilnih) kamatnih stopa. Fiksne kamatne stope predstavljaju tradicionalnu politiku kamatnih stopa banaka koja je ranije bila široko primenjivana. Sada se fiksne kamatne stope uglavnom koriste kod kratkoročnih kredita, dok se kod dugoročnih kredita pretežno koriste fleksibilne kamatne stope. To se može objasniti pre svega većim neizvesnostima u pogledu formiranja stopa inflacije kao i moguće veće varijabilnosti stopa inflacije u vremenskom horizontu. Sem toga, postoji povećana osetljivost kako banaka tako i dužnika na kamatni rizik koji proističe iz promena kamatnih stopa. Najzad, postoji tendencija da banke pomeraju

strukturu svojih zajmovnih plasmana u pravcu dugoročnih zajmova koji sadrže povećani kreditni i kamatni rizik. Svi ti razlozi deluju u pravcu sve većeg prihvatanja fleksibilnih (plivajućih) kamatnih stopa. Pri tome banke prihvataju promene kamatnih stopa nastale na finansijskom tržištu.

Za banke se ovde postavljaju dva pitanja. Prvo pitanje odnosi se na *izbor referentne kamatne stope* koja služi kao osnova za formiranje individualiziranih kreditnih kamatnih stopa na razne zajmove, imajući u vidu individualizaciju kreditnog rizika. U tom smislu osnovu predstavlja tržišno formirana bazična kamatna stopa, koja se može smatrati polaznom generalnom cenom finansijskih resursa banaka. Najpoznatija takva stopa je LIBOR (London Interbank Offered Rate), ali postoje i druge referentne odnosno bazične kamatne stope, npr. kamatne stope na državne blagajničke zapise.

Drugo pitanje u vezi sa kamatnom politikom banaka jeste *frekvencija ponovnog određivanja kamatnih stopa* polazeći od referentne kamatne stope. Naime, promena referentne kamatne stope ima različite efekte na formiranje nivoa fleksibilnih kamatnih stopa po kreditnim aranžmanima u zavisnosti od toga da li se rekalkulacija vrši npr. mesečno, tromesečno ili polugodišnje. Stabilnost finansijskih odnosa po kreditnim aranžmanima vodila bi u pravcu dužih rokova rekalkulacije kamatnih stopa. Međutim, varijabilitet inflacionih stopa deluju u suprotnom pravcu.

Postoji potencijalna opasnost za dužnike da prihvatanje koncepta fleksibilne kamatne stope može da znači suviše veliki porast kamatnih stopa u vezi sa kretanjem stope inflacije. Preterano visoka kamatna stopa deluje u pravcu ugrožavanja profitabilnosti poslovanja preduzeća dužnika. To može da ugrozi i samu banku usled toga što suviše visoka cena kredita za visokozadužena preduzeća može da dovede do smanjene mogućnosti otplate kredita i plaćanja kamatnih obaveza. U tom smislu postoji mogućnost da se u kreditnim aranžmanima odrede okviri u kojima je dozvoljeno formiranje fleksibilnih kamatnih stopa. Na primer, ukoliko inicijalna kamatna stopa iznosi 10% godišnje, ona može da bude ograničena na maksimum od 13% i na minimum od 7%.

Ukoliko banke primenjuju fiksne kamatne stope na dugoročne kredite kao i fiksne kamatne stope na depozite, kao izvore svog potencijala, postoji opasnost da banke izgube profitabilnost, ukoliko dođe do većeg porasta kamatnih stopa na finansijskom tržištu. U tom slučaju dolazi do izraza ročni debalans u strukturi banaka, naime banke uvek imaju kraću ročnu

strukturu kod depozitnog potencijala i dužu ročnu strukturu kod zajmovnih plasmana. Stoga se povećanje tržišnih kamatnih stopa brže reflektuje na povećanje cene depozita banaka nego na povećanje cene njenih kreditnih plasmana. To je ključni argument za prihvatanje fleksibilnih kamatnih stopa na srednjeročne i dugoročne bankarske zajmove.

Kamatna stopa se sastoji iz baznog dela i margine. Visina baznog dela nije pod direktnom ingerencijom poslovne banke, dok su komponente margine determinisane poslovnom politikom banke, važećom regulativom i kreditnom sposobnošću kljienta. Standardni troškovi rizika su detrmnisatni kreditnom sposobnošću korisnika kredita – što je korisnik kreditno sposobniji, kamatna stopa bi trebalo da bude niža.

3.3. Kolateral

Kolateral (collateral security): u širem smislu obuhvata sve vrste obezbeđenja (osim ličnog obezbeđenja kao što je, na primer, garancija) koje uzima banka prilikom odobravanja kredita korisniku, a koje u slučaju neizvršenja ugovorene obaveze po osnovu kredita omogućavaju banci pravo da naplati svoja potraživanja. Preciznije, kolateralno obezbeđenje znači nepersonalno osiguranje koje izdaje treće lice, odnosno lice koje nije korisnik kredita i koje nudi određene pravne prednosti banci u slučaju neizvršenja obaveze.³⁰

3.4. Zaštitne klauzule

O kreditnim ugovorima mogu se predvideti razne zaštitne klauzule (covenants) koje znače određeno obezbeđenje za kreditorsku banku. Zaštitne klauzule postale su u novije vreme čak značajnije od ugovorenih kolaterala u kreditnim aranžmanima. Postoje vrlo različite kombinacije zaštitnih klauzula koje ulaze u kreditne ugovore, što u osnovi zavisi od finansijske snage dužnika i kvaliteta njegovog menadžmenta. Ove klauzule primenjuju se u većoj meri kod dugoročnih kredita, imajući u vidu povećani kreditni rizik Generalni smisao zaštitnih klauzula

³⁰ Pirs, V., D., (2005), *Makmilanov rečnik: Moderna ekonomija*, Dereta, Beograd, str 197 - 198

jeste da se utiče na poslovnu politiku i ponašanje preduzeća dužnika sa ciljem da se minimizira kreditni rizik. Najviše se koriste sledeće zaštitne klauzule:³¹

- preduzeće se obavezuje da će u periodu trajanja bankarskog kredita davati banci određeni set periodičnih finansijskih izveštaja;
- preduzeće se obavezuje da će za vreme korišćenja kredita držati sopstveni obrtni kapital iznad određenog minimalnog nivoa;
- preduzeće ne sme da vrši veće bilansne promene ili vlasničke transformacije bez odobrenja banke;
- preduzeće ne sme da ulazi u nova kreditna zaduženja odnosno da povećava u značajnijem iznosu fiksne aktive bez odobrenja banke;
- preduzeće ne sme da kupuje vrednosne papire (sem državnih papira) kako ne bi ulazilo u spekulativne transakcije koje bi mogle da znače povećanje kreditnog rizika;
- preduzeće ne može da kupi druga preduzeća (akvizicije) ili da ulazi u fuzije sa drugim preduzećima bez odobrenja kreditorske banke;
- ukoliko preduzeće probije vrednosti određenih indikatora na osnovu kojih je izvršena kreditna analiza (u pogledu profitabilnosti, obrta sredstava, strukture kapitala i likvidnosti) mogu se primeniti ograničenja isplate dividendi akcionarima, plata i bonusa menadžerima firme i sl.

Preduzeće bi trebalo da održava ili unapređuje racia vezana za profitabilnost, nivo zaduženosti, visinu kapitala, itd. Vezuje se više plasmana za isti kolateral, ili se uvezuje više kredita i više sredstava obezbeđenja.

4. PROCEDURE U POSTUPKU KREDITIRANJA

Postupak kreditiranja uključuje sve pravne i ekonomske radnje koje vrše tražilac kredita i sama banka da bi se kredit odobrio, stavio u funkciju i vratio. U savremenim uslovima postupak kreditiranja je visoko standardizovan, naročito kod banaka koje posluju po usvojenim procedurama međunarodnih standarda za finansijske poslove ISO, ali se delimično razlikuje od

³¹ Ćirović, M., (2006), *Bankarstvo*, European Center for Peace and Development, Beograd, str. 105

banke do banke i njene specifične organizacije i kreditne politike koju vodi. Postupak zavisi od namene kredita i njegove ročnosti, tako da krediti za investicije, odnosno krediti sa dugim rokom povraćaja podrazumevaju najdužu i najsloženiju proceduru odobravanja.³²

U osnovi, postupak se sastoji iz sledećih faza:

- podnošenje zahteva za kredit,
- razmatranje i obrada kreditnog zahteva,
- rešenje banke o zahtevu za kredit,
- zaključivanje kreditnog ugovora,
- korišćenje kredita, vraćanje kredita, monitoring kredita.

4.1. Podnošenje zahteva za kredit

Prvi korak u postupku kreditiranja klijenta banke predstavlja podnošenje zahteva za kredit, koji je ujedno i prvi uslov odobravanja kredita. Zahtev za odobrenje kredita sadrži tipično sledeće elemente:

- vrsta - namena - kredita,
- iznos visine kredita,
- uslovi korišćenja kredita - rok, kamata, dinamika, način otplate, učešće,
- instrumenti obezbeđenja kredita.³³

Uz zahtev za kredit klijent banke dostavlja detaljno obrazloženje sa odgovarajućom dokumentacijom. Obrazloženje odgovara na pitanje zašto se traži kredit, do kakvih će pozitivnih posledica dovesti i argumentacija da će se kredit moći vratiti u roku dospeća. Dokumentacija koja se podnosi uz zahtev za kredit zavisi od predašnjeg poslovnog odnosa između klijenta i poslovne banke, vrste kredita, iznosas kredita, uslova korišćenja, instrumenata obezbeđenja.

Uobičajeno je da se uz zahtev za kredit banci podnese sledeća dokumentacija:

- odluka organa upravljanja pravnog lica o zaduženju,

³² Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 262 - 263

³³ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 263

- plan razvoja tražioca kredita,
- plan realizacije klijenta,
- prethodni završni račun i periodični obračun,
- kreditiranje zaliha zajmotražioca,
- ostvarena realizacija klijenta,
- stanje obrtnih obrtnih sredstava i izvora,
- stanje obaveza klijenta,
- pregled ukupnih potraživanja,
- stanje i kretanje fondova klijenta.

Ukoliko je reč o investicionom kreditu, uz zahtev se obavezno podnosi kompletan investicioni ili skraćeni investicioni program, u zavisnosti od sume kredita koja se traži. Svi podneti dokumenti i svi podaci klijenta predstavljaju poslovnu tajnu poslovne banke i ne mogu biti obelodanjeni, bez posebnog naloga ukoliko je pokrenut postupak protivzajmotražioca. Samo izuzetno, pod određenim uslovima, dokumentacija može biti bez navedenih elemenata ili bez obrazloženja. Naravno, to u slučaju da je reč o banci veoma poznatom klijentu, za kojeg poseduje svu neophodnu dokumentaciju i ukoliko se radi o redovnom kreditnom finansiranju klijenta ili manjoj sumi kredita koji se odobrava.³⁴

4.2. Obrada kreditnog zahteva

Obrada kreditnog zahteva vrši se od strane posebne službe u poslovnoj banci, tj. od strane kreditnih referenata. U određenim slučajevima, pogotovo ako je reč o zahtevu za odobrenje investicionog kredita neophodno je pored kreditnih referenata uključiti i druge eksperte, komisijski da bi se obradili i tehničko - tehnološki aspekti zahteva. Referenti, pri tom, analiziraju dva spekta zahteva: formalno - pravni i materijalno - finansijski - ekonomski. U prvom slučaju odgovara se na pitanje da li je zahtev podnet na određeni predviđen način i da li se može uopšte uzeti u obradu. Sa ekonomskog stanovništva analizira se realnost finansijskih potreba zajmotražioca, njegova kreditna sposobnost i realna ekonomska opravdanost zahteva. Posebno

³⁴ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 264

važno je, sa ekonomskog stanovišta, utvrditi stepen kreditnog rizika: pri tome se zapravo analiziraju faktori kreditne sposobnosti klijenta tj.: 1) karakteristike zajmotražioca i njegova spremnost da vrati kredit, 2) kapacitet zaduženja, 3) kapital potencijalnog dužnika, 4) instrumenti obezbeđenja i 5) opšte ekonomske prilike koje utiču na uspešnost poslovanja klijenta.³⁵

Kompletnu kreditnu analizu referenti vrše na osnovu podnetog kreditnog zahteva, obrazloženja i priložene dokumentacije. Međutim, referenti u cilju detaljnije analize mogu da zahtevaju od klijenta dopunsko obrazloženje ili dopunsku dokumentaciju, uključujući ovlašćenje da izvrše neposredan uvid u poslovne knjige klijenta. Na osnovu izvršene analize sačinjava se kreditni referat, koji uobičajeno sadrži sledeće elemente:

- ✓ naziv, sedište i delatnost zajmotražioca,
- ✓ kreditna sposobnost klijenta,
- ✓ stepen izvršenja obaveza prema banci u prethodnom periodu,
- ✓ iznos zahtevanog kredita,
- ✓ namena traženog zaduženja,
- ✓ dinamika korišćenja kredita,
- ✓ projekcija očekivanih efekata.

Obavezno je da referent na kraju referata sačini i zaključak koji zapravo predstavlja predlog odluke odgovarajućem organu koji odobrava zahtev za kredit - kreditnom odboru banke. Zaključak sadrži sledeće elemente:

- ✓ iznos kredita,
- ✓ namena kredita,
- ✓ rok otplate kredita,
- ✓ kamatna stopa,
- ✓ način korišćenja kredita,
- ✓ način otplate,
- ✓ učešće klijenta.

Treba imati u vidu da se zaključak i uslovi kredita u pravilu razlikuju od onoga što je sadržano u zahtevu za odobrenje kredita, naročito u pogledu uslova kreditiranja.

³⁵ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 264

4.3. Rešenje o kreditnom zahtevu

Na osnovu zaključka i referata o kreditu nadležni organ banke donosi rešenje o kreditnom zahtevu. To je najčešće kreditni odbor koji se sastaje sedmično ili 15 - dnevno ili češće, prema potrebi. U nekim bankama rešenje mogu doneti i rukovodioci banke na određenoj hijerarhijskoj lestvici, sa tačno utvrđenim nadležnostima i odgovarajućim limitima u pogledu odlučivanja. Pretpostavlja se da svako rešenje mora biti u skladu sa odgovarajućom kreditnom politikom poslovne banke. Nadležni organ ili rukovodilac donose rešenje koje može biti istovetno sa zaključkom koji su kreditni referenti dali, može se delimično ili u potpunosti razlikovati od njega.

Rešenje može biti negativno ili pozitivno. O negativnom rešenju klijent se obaveštava pismenim putem i ono mora da sadrži odgovarajuće obrazloženje o razlozima za odbijanje. U slučaju pozitivnog ishoda sa obaveštenjem je neophodno dostaviti i uslove iz rešenja o osnovnim karakteristikama odobrenog kredita, a uz obaveštenje se dostavlja i poziv klijentu o neophodnosti sačinjavanja ugovora o kreditiranju sa bankom.³⁶

4.4. Zaključivanje ugovora o kreditu

Ugovor o kreditiranju se sastavlja obavezno u pismenoj formi. Poslovne banke imaju tipski ugovor za ove svrhe u kojem su sadržani svi uslovi pod kojima je odobren kredit. Elementi od kojih se sastoji ugovor su:

- naziv i sedište poslovne banke koja je odobrila kredit,
- iznos kredita,
- namena kredita,
- rok korišćenja,

³⁶ Lukić, R., (2005), *Bankarsko računovodstvo*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2005, str. 69

- rok vraćanja,
- redovna kamatna stopa,
- zatezna kamatna stopa,
- instrumenti (i) obezbeđenja,
- namenska kontrola korišćenja,
- ostale obaveze banke,
- ostale obaveze korisnika,
- nadležnost suda u slučaju spora,
- mesto i datum potpisivanja ugovora.

Ugovor se sastavlja najčešće u dva primerka koje zadržavaju strane i punovažan je potpisivanjem od strane ovlašćenih lica.³⁷

4.5. Korišćenje kredita

Potpisivanjem ugovora stiču se svi uslovi za korišćenje kredita koji je odobren. Način korišćenja definisan je ugovornim klauzulama i zavisi od vrste odobrenog kredita. Kod jednog broja kredita korišćenje kredita se vrši automatski, a kod drugih na osnovu prezentiranja odgovarajuće dokumentacije, kao što je carinska deklaracija i sl.. Banka je dužna da obavesti korisnika kredita da je kredit pušten u tečaj i da se sredstva mogu kkoristiti. U nekim slučajevima kredit se ne stavlja na raspolaganje korisniku, već se koristi za namirenje njegovih obaveza i tada dolazi do transformacije iz jednog u drugi oblik.

Banka je u obavezi da kontroliše korišćenje kredita u smislu namene i drugih predviđenih uslova. Ukoliko nadležne službe utvrde da se kredit koristi nenamenski ili da se ne dostavlja odgovarajuća predviđena dokumentacija o korišćenju kredita banka preduzima odgovarajuće mere i to: obustavljanje daljeg korišćenja kredita, raskid ugovora ili zahtev korisniku da vrati nenamenski korišćena sredstva, blokada žiro računa itd.

³⁷ Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 266

4.6. Vraćanje (otplata) kredita i monitoring

Posle momenta odobravanja kredita, banka ne vrši samo tehničke poslove oko naplate dospelih kreditnih rata i kamata nego i monitoring (praćenje) svih kredita koji su u operativnoj funkciji. Cilj ovog praćenja je da se sagleda kvalitet celokupnog celokupnog zajmovnog potfolia kao da se prate performanse svakog pojedinačnog zajma. Smisao praćenja ukupnog zajmovnog portfolija vezan je za kreditnu politiku banke i njenu politiku likvidnosti.³⁸

Odobreni i ugovoreni kredit zajmoprimac vraća banci u celini na određeni datum ili češće u ratama odnosno anuitetima. Ukoliko dođe do neblagovremenog vraćanja ili do zastoja u povraćaju kredita poslovna banka najpre razmatra razloge koji su do toga doveli. Ukoliko utvrdi da se to desilo iz opravdanih razloga ona produžava rok vraćanja sa novim ugovorenim rokovima vraćanja, a to se vrši po postupku koji je istovetan odobravanju kredita. Ukoliko utvrdi da su razlozi nevraćanja neopravdani može pribeći naplati kredita na osnovu uzetog obezbeđenja ili to zahtevati od korisnika pokretanjem sudskog postupka.

Osim praćenja uplata od strane korisnika kredita koje on vrši po osnovu povraćaja kredita banka je dužna da aktivno prati poslovanje korisnika kredita kako bi mogla adekvatno reagovati pre nego što dođe do negativnih posledica ili da bi sanirala loše posledice do kojih je već došlo. Menaxment banke mora redovno da bude informisan o stanju naplate kredita i poslovanju korisnika. Pri saznanju prvih znakova o teškom finansijskom položaju korisnika može se pribeći izradi sanacionog plana. U jednom broju slučajeva preporučuje se i preduzima restruktuiranje kredita da bi se sprečio otpis kredita. Ukoliko, međutim, naplata nije izvršena i kasni se i više od 90 dana, a nisu preduzete druge mere banka pristupa otpisu kredita na teret rezervi. To ne znači da banka kredit neće naplatiti na drugi način, pa se razlikuje bruto gubitak - ukupan iznos svih otpisanih kredita i neto gubitak . iznos svih kredita umanjen za naplaćene kredite.³⁹

U nastavku će biti objašnjena konverzija kredita i konsolidacija kredita, kao pojave koje su vezane za život odnosno otplatu kredita.

³⁸ Ćirović, M., (2001), *Bankarstvo*, Univerzitet u Beogradu, Beograd, str.117

³⁹ Rose, Peter., S., Hudgins, Sylvia., C., (2005), *Bankarski menadžment i finansijske usluge*, Data status, Beograd, str. 559

Konverzija kredita nastaje kada se u roku otplate promeni ili vreme otplate ili kamatna stopa, a može i jedno i drugo. Sa ovim promenama dolazi do promene anuiteta s kojima se vrši otplata kredita. Do konverzije kredita dolazi uglavnom na zahtev korisnika kredita - dužnika kome konverzija omogućava plaćanje manjeg anuiteta i bolje uslove otplaćivanja. Konverziju kredita banka vrši obračunom novog anuiteta na osnovu ostatka glavnog duga, koji se dobija kao razlika između početnog glavnog duga i dospelog glavnog duga na dan konverzije. To znači da se konverzija sprovodi obračunom novog anuiteta primenom nove kamatne stope na ostatak dospelog duga i ostatak roka vraćanja, uzimajući u obzir ostale ugovorene uslove po kreditu. Kod delimične prevremene otplate kredita konverzija se sprovodi obračunom novog anuiteta na stvarni ostatak glavnog duga. U slučaju ubrzane otplate (skraćanja otplate kredita) banka ugovara nove uslove i u skladu sa njima vrši konverziju nedospelog kredita. Inače, u praksi se uglavnom svako menjanje uslova u toku realizacije kredita naziva konverzija kredita. Konsolidacija predstavlja spajanje više dugova u jedan dug.⁴⁰

III BANKARSKI SISTEM

U trećem delu biće predstavljeni bankarski sistemi najrazvijenijih zemalja, sa posebnim osvrtom na specifične oblike bankarskog poslovanja kao što je islamsko bankarstvo.

1. BANKARSKI SISTEMI

Bankarski sistemi pojedinih zemalja se znatno razlikuju, ali imaju i dosta sličnosti, s obzirom na to da im je svima zajedničko postojanje centralne banke i velikog broja poslovnih banaka različitog profila.

Razvijene zemlje imaju razvijenu privredu, razvijen finansijski sistem, bogatu strukturu bankarskog sistema i disperziranu ponudu usluga sa elementima E – bankinga.

⁴⁰ Todorović, O., (1995), *Matematički metodi za finansijsku analizu*, Prosveta, Niš, str. 125

1.1. Američki model

U većini zemalja, četiri ili pet velikih banaka dominiraju u sektoru bankarstva, dok samo u SAD-u postoji oko 8000 komercijalnih banaka, 1500 štedno-kreditnih organizacija, 400 štedionica i 10000 kreditnih unija.

Savremeno bankarstvo SAD-a započeto je osnivanjem Bank of North America u Filadelfiji 1782. godine. Do 1863. godine su sve komercijalne banke SAD-a dobijale dozvole za rad od bankarskih komisija onih saveznih država u kojima su postojale (tzv. državne banke), koje nisu bile nimalo stroge pa je dolazilo do prevara i propasti pojedinih banaka. Da bi se tome stalo na kraj, usvajanjem Zakona o nacionalnom bankarstvu stvara se novi sistem banaka koje ovlašćenja dobijaju na federalnom nivou (tzv. nacionalne banke), tako da i danas postoji tzv. “dvojni bankarski sistem”.

Centralno bankarstvo se uspostavlja 1913. godine formiranjem Sistema federalnih rezervi. Tokom Velike ekonomske krize oko 9000 banaka je propalo, pa se radi sprječavanja sličnih gubitaka formira FDIC – Federalna korporacija za osiguranje depozita. Obzirom da je investiciono bankarstvo bilo jedan od značajnijih uzroka propasti pomenutih banaka, Glass-Steagallovim zakonom iz 1933. godine je odvojeno komercijalno od investicionog bankarstva. Pored toga, bio je donet zakon koji je ograničavao filijalsku mrežu svake američke banke samo na onu saveznu državu u kojoj se nalazi glavno sedište banke.

Tako je stvorena struktura bankarskog sistema sastavljena iz jako decentralizovane mreže banaka i razgraničenja izmenu komercijalnih i investicionih banaka. Pomenuti koncept je doprinio bržem rastu američkog finansijskog tržišta, odnosno doveo je do jačanja uloge tržišta kapitala. Tako je stvoren sistem kontrole kompanija od strane berzi, čime je težište stavljeno na tu spoljnu kontrolu, iako je postojala i kontrola od strane upravnih odbora kompanija. Jedino su preduzeća koja nisu registrovana na finansijskim berzama više usmerena na bankarsko kreditiranje i u tom segmentu ekonomije postoji jača uloga banaka u sprovođenju kontrola tih manjih i srednjih kompanija.

Uloga banaka u spoljnoj kontroli većih kompanija nije naročito značajna iz razloga što se investiciono finansiranje samo manjim delom vrši preko bankarskih institucija a većim delom putem emisije akcija i obveznica na tržištu kapitala. Reagle-Nealovim zakonom iz 1994. godine je dozvoljeno bankama da otvaraju filijale u drugim savezним državama, kao i da se vrše fuzije

banaka čija su glavna sedišta locirana u raznim saveznm državama. Gramm-Leach-Blileyevim zakonom iz 1999. godine je ukinuto zakonsko razdvajanje komercijalnih, investicionih banaka i osiguravajućih kompanija, čime su otvorene mogućnosti za fuzionisanje. U funkcionalnom pogledu i dalje postoje razlike između komercijalnih, investicionih banaka i osiguravajućih zavoda, dok je u vlasničkom pogledu moguće stvaranje onih kombinacija za koje akcionari procijene da su najkorisnije za stvaranje profita.

Dakle, američki model koji je važio do 2000. godine zasnivao se na striktnom razgraničenju komercijalnog i investicionog bankarstva. Osiguravajuće kompanije činile su treću institucionalnu komponentu amereičkog sistema finansijskih institucija. Investicione banke su pripremale emisije vrednosnih papira korporacija, a komercijalne banke su zakonom bile onemogućene da učestvuju u emisiji vrednosnih papira.

Ovaj koncept je doprineo bržem rastu amričkog finansijsog tržišta u odnosu na rast koji bi postojao da je bila dozvoljena veća intermedijacija kamate banaka u okviru čitavih SAD kao i da su komercijalne banke imale zakonsku osnovu da vrše emisiju vrednosnih papira za velike kompanije na tržištu kapitala. Time je stvoren sistem kontrole kompanija od strane finansijskih berzi. Tržište akcija je postalo specifično tržište za transfer vlasničke kontrole nad kompanijama koje su registrovane na berzama. Sudbina menadžmenta većih kompanija bila je vezana za kretanje berzanskih cena njihovih akcija. Iako u američkom sistemu postoji i interna kontrola od strane upravnih odbora kompanije Board of Directors nad upravljačkim menadžmentom, tržište je na spoljnoj kontroli preko tržišta kapitala.

1.2. Nemački model

Ovakav model bankarskog sistema je karakterističan po znatno većem značaju banaka u odnosu na američki model. Znatno je manja uloga berzi.

Nemački bankarski sistem ima sljedeću institucionalnu strukturu:

1. Nemačka Bundesbanka;
2. Državne banke;
3. Privatne i javne banke;
4. Štedionice, kreditne zadruge i instituti za imobilisani kredit;

Takođe, karakterističan je koncept univerzalne banke koja predstavlja kombinaciju komercijalne i investicione banke. Univerzalne banke su glavni izvor finansiranja firmi svih veličina. Pošto u nemačkom modelu postoji dominacija univerzalne banke u odnosu na tržište kapitala logično je i da je kontrola kompanija preko bankarskih institucija značajnija u odnosu na finansijske berze. Vlasničko preuzimanje kompanija preko tržišta kapitala tradicionalno su vrlo retko korišćena u nemačkom modelu. Vlasnička prestrukturiranja i transferi kontrolnih paketa akcija vrše se iza zatvorenih vrata od strane univerzalne banke i krupnih akcionara.

Kontrola ekonomske efikasnosti upotrebe resursa u nemačkim kompanijama se vrši preko upravnih i nadzornih odbora samih kompanija, kao i nadzoru univerzalnih banaka.

Osim toga, za nemački model je karakterističan koncept glavne ili domaće banke za nefinansijsku kompaniju, što znači da jedna kompanija ima banku koja je akcionar u istoj, i koja vrši glavni deo finansiranja. Ipak, savremeni trendovi u razvoju bankarskog i finansijskog sistema idu u pravcu jačanja uloge finansijskog tržišta, čime se nemački model sve više približava američkom.

1.3. Japanski model

U japanskom finansijskom sistemu je prisutna značajna državna kontrola finansijskog sektora kao i specijalizacija banaka. Japanski model bankarskog sistema je karakterističan po ulozi glavnih banaka oko kojih su formirani industrijski konglomerati poznati kao keiretsu. U okviru svake keiretsku grupe se nalazi po jedna komercijalna banka koja je ujedno i stožer cele industrijske grupe. Kompanije u okviru keiretsu grupe imaju unakrsno učešće u akcijskom kapitalu, što omogućava homogenizaciju same grupe. Dakle, korporacijska kontrola u odnosu na velike poslovne sisteme vrši se uglavnom preko glavnih banaka koje su u centru same grupe, čime se svode na najmanju meru tzv. informacione asimetrije. Drugim rečima, najveći broj regulativnih i kontrolnih mera se smatra endogenim i neformalnim. Odnosi između kompanija i banaka se oslanjaju na japansku filozofiju koja ističe poslovni moral i poverenje u prvi plan. Banka obezbeđuje neophodno finansiranje kompanije pod uslovom da kompanija garantuje banci očekivani nivo prinosa.

U Japanu postoji nekoliko velikih (mega) finansijskih holdinga, u čijem je sastavu više banaka i drugih finansijskih institucija. Najveći finansijski holdinzi i banke su Kabushiki Kaisha, Mitsubishi UFJ Financial Holdings Inc., Mizuho Holdings, Inc., Sumitomo Mitsui Financial Group Inc. i Norinchukin Bank.

Ipak je u poslednje vreme prisutno slabljenje čvrstih odnosa između kompanije i banaka.

Ovo se objašnjava na dva načina:

- Kada su japanske firme postale jače i manje zavisne od bankarskih kredita, ta veza je počela da slabi;
- Drugi faktor je vezan za preusmeravanje dela štednje stanovništva u kupovinu HOV neposredno na tržištu ili pak u ulaganja kod institucionalnih investitora, čime je pojačana uloga tržišta kapitala.

Centralna banka je Banka Japana (Bank of Japan) osnovana 1882. i posluje kao jedinstvena institucija sa svim ovlašćenjima centralne banke i relativno velikim stepenom nezavisnosti. U kapitalu je većinsko učešće države, sa značajnim privatnim učešćem (oko 45%). U Japanu postoje specijalizovane banke kao što su izvozno-uvozna banka Japan (Eximbank), Banka za finansiranje razvoja itd.

1.4. Bankarski sistem Francuske

Osnovne karakteristike:

- Centralna banka 1800., a monopol od 1848., jedinstvena, mešovito vlasništvo do 1945., guverner i zamenik na 5-7 godina, Odbor direktora, zavisna od vladine politike;
- Poslovno bankarstvo:
 - Depozitne banke – potencijal depoziti, kratkoročno kreditiranje, nacionalne i privatne.
 - Poslovne banke – finansiranje privrede direktnim učešćem, kreditiranjem i emisijom HOV.
 - Kreditne banke – srednjeročno i dugoročno kreditiranje, specijalan status, jer su od posebnog javnog interesa.

1.5. Bankarski sistem Italije

Osnovne karakteristike:

- Centralna banka 1893. Od 6 privatnih banaka, monopol od 1926., jedinstvena institucija, vlasnici kreditne institucije, socijalni fondovi i osiguranje, guverner i zamenik bez ograničenja mandata, Odbor direktora, autonomija je velika polazeći od vlasništva i načina izbora.
- Poslovno banakrstvo:
 - Banke javnog prava – univerzalne i specijalizovane za privredne grane.
 - Banke nacionanog interesa – velike depozitne banke orijentisane na pojedine privredne grane.
 - Banke običnog kredita – privatne banke.
 - Narodne banke - kao zadruge.
 - Štedionice – na celoj teritoriji Italije.
 - Banke za kreditiranje - srednjeročno i dugoročno.

1.6. Specifični oblici bankarskog poslovanja

Pored navedenih bankarskih sistema postoje i oblici bankarstva, odnosno pre načini bankarsko-finansijskog ili njemu sličnog poslovanja, koji se znatno razlikuju od klasičnog bankarskog poslovanja. U ovu grupu se može ubrojati ofšor (offshore) bankarstvo, islamsko bankarstvo i tzv. skriveno bankarstvo na bazi neformalnog transfera sredstava.

1.6.1. Offshore bankarstvo

Offshore bankarstvo (engl. offshore banking, nem. Offshore-Bankwesen) predstavlja finansijske lokacije i institucije koje nude bankarske usluge, porezne beneficije i poverljivost stranim ulagačima depozita. Suština offshore poslovanja se zasniva na korišćenju offshore

kompanija, osnovanih sa relativno malim sredstvima, za različite transakcije sa ciljem da se izbegne kontrola poslovanja i plaćanje poreza, a po potrebi i sakrije identitet pravih vlasnika kompanije. Offshore kompanije osnivaju se u zemljama gde su porezi vrlo niski ili ih nema (poreski rajevi), a svoje poslovne aktivnosti u celosti obavlja van nje. Postoje tri osnovna uslova koja mora ispuniti offshore kompanija:

- Vlasnici offshore kompanija moraju biti stranci u odnosu na državu/teritoriju u kojoj se ova kompanija osniva
- Offshore kompanija mora biti osnovana sredstvima koja potiču van države/teritorije u kojoj je osnovana
- Sav prihod koji ostvari off. kompanija mora biti ostvaren u inostranstvu.

Ove kompanije se uglavnom osnivaju u formi d.o.o. ili akcionarskih društava. Najčešće su trgovačke kompanije, ali tu su i finansijske, investicione, bankarske kompanije itd.

1.6.2. Islamsko bankarstvo

Model islamskog bankarstva predstavlja poslovni model čija je ekspanzija inicirana u periodu nakon II Svetskog rata, a ubrzana od 70-ih godina 20. veka u jeku uzdizanja pan-islamskog pokreta koji je stremio oživljavanju nekadašnje slave i ponosa islamskog sveta, te je razvoj ovog poslovnog modela samo jedna od mnogobrojnih pojava manifestacija napora ka okončanju tradicionalne hegemonije zapadne ekonomske i društvene misli nad islamskim društvima, kao rudimentu kolonijalne prošlosti.⁴¹

Islamsko bankarstvo se može smatrati fenomenom upravo iz razloga njegove utemeljenosti i posledične poslovne determinisanosti religijskim islamskim zakonom (Šerijatski zakon), što je njegova specifičnost u pandemskom kontekstu i osnovni potporni stub, ali i suled uspešne ekspanzije i iznenažujuće rapidne prihvaćenosti širom sveta, naročito među islamskom zajednicom, koja se, na osnovu radikalnijih ili liberalnijih religijskih pogleda, poslovično pridržava ovog poslovnog modela. Za razliku od konvencionalnih bankarskih sistema čiji je fokus primarno na ekonomsko-finansijskim aspektima transakcija, islamski modeli poslovanja stavljaju podjednak akcenat i na etičku, moralnu, socijalnu i religijsku dimenziju transakcija, kao način postizanja širih benefita za društvo u celini, odnosno, kao način poštovanja islamske radne

⁴¹ http://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2008/7_8/B07-08-2008-Antic.pdf

etike, postizanja poželjne distribucije bogatstva, ekonomske i društvene pravde, kao i širenja islamske solidarnosti.

Neslaganje sa načelima na kojima je baziran bankarski sistem doveo je do nastanka alternativnih sistema, odnosno do određenih oblika beskamatne bankarske prakse. Najprepoznatljiviji primer beskamatnog bankarstva je “islamsko bankarstvo”.

Standardno objašnjenje poslovne racionalnosti koja opravdava konvencionalno komercijalno bankarstvo je učešće komercijalnih banaka kao posrednika između onih koji imaju suficit i onih koji imaju deficit novčanih sredstava, zarađujući na razlici između pasivnih i aktivnih kamatnih stopa. Ipak, iza ovakve argumentacije se krije jedan različit proces koji je vremenom postao suština bankarstva. Ovo iz razloga što je bankarski sistem zasnovan na kamati razvijen na osnovu prakse zlatara, od kojih su banke i nastale.

Vremenom su bankari ovladali tehnikom emitovanja banknota bez pokrića u zlatu, koje bi stavljali u promet, čime bi “ni iz čega” ostvarivali profit. Usled toga banke u nastojanju da zaštite svoje zajmove na bazi potvrda bez pokrića, izbjegavaju investicije uz dijeljenje profita i umjesto toga se fokusiraju na zajmove bazirane na kamati, koji su podržani kolateralom - (depozitom, hipotekom i slično) koji služi kao zaštita u slučaju neizmirenja obaveze od strane zajmoprimca. To sa druge strane znači da je moguće posuđivanje novca onima koji ga imaju, na uštrb onih koji ga nemaju, tako da u potpunosti dolazi do izražaja sentencija koja glasi: *“Bankari su ljudi koji će vam pozajmiti novac jedino ukoliko im možete dokazati da vam novac i nije potreban”*.

Pravda i pravednost predstavlja temeljan princip islamskog ekonomskog pristupa, odnosno islamskog bankarstva, koji nastoji da ravnomjerno izrazi etičku, moralnu i društvenu dimenziju sa ciljem ostvarenja jednakosti u društvu, za dobrobit društva kao cjeline. S obzirom na zabranu upotrebe kamate, islamske banke svoju filozofiju zasnivaju na poslovnim aranžmanima koji podrazumijevaju učešće u raspodjeli dobitka ili gubitka. Osnovno načelo islamskog bankarstva je apsolutna zabrana primanja i davanja kamate.

Izvorni principi na kojima se zasniva islamsko bankarstvo su:

- Apsolutna zabrana plaćanja ili naplate kamate u bilo kojem obliku;
- Obaveza podele profita ili gubitka;
- Nemogućnost zarade bez preuzimanja rizika;
- Zabrana stvaranje “novca novcem”;

- Zabranja kockanja, neodređenosti pretjeranog rizika, špekulacija u neizvjesnosti;
- Zabrana finansiranja ili rada sa, u islamu, zabranjenim proizvodima ili aktivnostima.⁴²

Oslanjajući se na pomenute principe, islamske banke se koriste sa nekoliko osnovnih modela finansiranja, i to:

- Modeli finansiranja na bazi metoda prodaje;
- Modeli finansiranja na bazi najma;
- Modeli finansiranja na bazi partnerstva;
- Modeli finansiranja na bazi podele profita;
- Modeli finansiranja bez troškova i naknade.

Prva islamska finansijska institucija kao preteča današnjih banaka je nastala 1963. godine u Egiptu. Neke od islamskih zemalja su u potpunosti konvertovale svoje konvencionalne u islamske finansijske sisteme (Iran, Pakistan i Sudan). Druge imaju implementiran paralelan bankarski sistem, i konvencionalno i islamsko bankarstvo (Malezija i Bangladeš). Najveća islamska grupacija u svetu je u 2002. godini Al Rajhi Banking & Investment Corp. sa sedištem u Saudijskoj Arabiji i aktivom većom od 13 milijardi \$. Krajem 2002. godine u svetu je islamske principe primenjivalo oko 200 islamskih banaka koje su činile finansijsko tržište vrijedno od 200 do 250 milijardi \$, sa godišnjom stopom rasta koja dostiže 15 %.

⁴² http://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2008/7_8/B07-08-2008-Antic.pdf

IV ANALIZA KREDITNE AKTIVNOSTI BANAKA U SRBIJI

U ovom delu našeg istraživanja bavićemo se analizom kreditne aktivnosti bankarskog sektora u Srbiji, a sve u cilju boljeg razumevanja značaja i uloge kredita u poslovanju banaka.

1. MERENJE I PROCENA USPEHA BANAKA

Bankari i njihovi konkurenti su pod velikim pritiskom da u kontinuitetu postižu dobar poslovni uspeh. Poslovni uspeh se odnosi na to da li banka ili druga finansijska institucija može adekvatno da ispuni ciljeve svojih akcionara, zaposlenih, depozitara i drugih kreditora, kao i da prepozna tržišne potrebe. Istovremeno, ove finansijske institucije moraju da nađu način kako da zadovolje državne kontrole svojom pozitivnom politikom poslovanja, pozajmicama i zdravim investicijama obezbeđujući, na taj način, zaštitu interesa građana.

Banka ima dva ključna cilja: zadovoljstvo klijenta i profit. Cilj maksimalne profitabilnosti sa prihvatljivim nivoom rizika kojem teže vlasnici institucija, nije lako postići, što se može videti i iz nedavnog neuspeha banaka i drugih finansijskih institucija širom sveta. Ovako agresivno postavljeni ciljevi zahtevaju od finansijske kompanije da neprekidno traži nove finansijske prilike i mogućnosti za novo povećanje prihoda, za veću efikasnost u poslovanju i efikasnije planiranje i kontrolu.⁴³

Naime, merenje i procena uspeha banaka vrši se na osnovu finansijskih izveštaja, bilansa stanja i bilansa uspeha, s' tim da treba imati u vidu da je procena uspešnosti poslovanja kod banaka nešto složenija nego kod drugih privrednih subjekata.

Uopšteno govoreći, najbolji pokazatelj uspešnosti poslovanja banke u svetu gde su razvijena finansijska tržišta bila bi njena tržišna cena tj. berzanski formirana cena njenih akcija, odnosno ukupna cena akcionarskog kapitala banke. Dakle, kao ključni cilj finansijskog menadžmenta koji mora da ima prioritet u odnosu na sve ostale odnosi se na postizanje maksimalne vrednosti akcija finansijskih korporacija. Međutim, treba imati u vidu da je kod razvijenih finansijskih tržišta najčešći slučaj da se berzanski kotiraju male i srednje banke, ali se

⁴³ Kotler, P., Keller, K., Lane ., (2006), *Marketing menadžment*, XII izdanje, Data status, Beograd

njihovim akcijama ne trguje ili veoma retko trguje isključivo kod preuzimanja. Kod finansijskih tržišta u razvoju (emergingmarkets) tržište nije razvijeno u toj meri da se na njemu trguje akcijama banaka i akcije banaka se veoma retko kotiraju. Otuda je u oba slučaja berzanska cena nepogodna – ili nepostoji (kod razvijenih) ili je neperfektna zbog manjkavaosti tržišta (tržišta u razvoju), te je korišćenje koeficijenta profitabilnosti praktično jedini način da se dobije slika o uspešnosti poslovanja neke banke.⁴⁴ Uglavnom se uspešnost poslovanja banka u zemljama u razvoju ogleda kroz visinu prinosa na kapital, visinu prinosa na aktivu, dobit posle kamata i poreza, cost to income ratio (troškovi u odnosu na prihode), loan to deposit ratio (kredit u odnosu na prikupljene depozite, aktiva po zaposlenom i profit po zaposlenom.

1.1. Finansijski izveštaji banaka

Finansijski izveštaji predstavljaju skup informacija o finansijskom položaju, uspešnosti, promenama na kapitalu i novčanim tokovima jedne kompanije i predstavljaju funkcionalnu i vremenski zaokruženu celinu poslovnih procesa koji su se dogodili u jednoj kompaniji i kao takvi, čine podlogu svake racionalne analize.⁴⁵

Osnovni finansijski izveštaji ne samo banaka već i drugih privrednih subjekata, preduzeća su bilans stanja, bilans uspeha i izveštaj o tokovima gotovine. Na osnovu ovih finansijskih izveštaja ocenjuje se uspešnost poslovanja banke.

Pojam bilans je latinskog porekla a u prevodu označava vagu sa dva tasa. Bilans stanja predstavlja dvostrani račun u kojem se sa leve strane nalaze sredstva tj. aktiva, a sa druge, desne strane, izvori tih sredstava tj. pasiva. Bilans uspeha sa jedne strane predstavlja rashode, a sa druge strane prihode banke.

Uspešnost poslovanja obično se definiše kao sposobnost ostvarivanja određenih ciljeva. Ciljevi poslovanja mogu biti različiti, a to znači da i uspešnost poslovanja zavisi od postavljenih kriterijuma i definisanih ciljeva. Najčešći cilj koji se ističe je profitabilnost poslovanja. Da li je to ostvareno i u kojoj meri može se videti iz finansijskog izveštaja prihoda i rashoda. Za razliku od

⁴⁴ Hadžić, M., *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2007., str. 382

⁴⁵ Knežević, G., *Analiza finansijskih izveštaja*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 9

bilansa stanja, koji prikazuje finansijski položaj u određenom vremenskom trenutku, bilans prihoda i rashoda pokazuje aktivnost preduzeća u određenom razdoblju.⁴⁶

Treba napomenuti i to da su finansijski izveštaji finansijskih institucija danas pod strogim nadzorom. Jedan od ključnih razloga za to je da banke mnogo zavise od otvorenog tržišta radi prikupljanja sredstava koja su im potrebna. Ulazak na otvoreno tržište radi prikupljanja novca podrazumeva da finansijski izveštaj banke bude predmet najdetaljnijeg ispitivanja od strane investitora u akcije i obveznice, agencije koje vrše procenu kreditnog rizika, kontrolni organi i mnogi drugi ljudi.⁴⁷

1.2. Bilans stanja

Bilans stanja pokazuje finansijsku situaciju banke. Zapravo pokazuje izvore sredstava i njihovo korišćenje, kao i obaveze i sopstveni kapital, na tačno određeni dan. Bilans stanja banaka u velikoj meri se razlikuje od bilansa stanja proizvodnih i trgovinskih preduzeća, a razlog za to je karakter poslovanja banke. Osnovni elementi aktive bilansa stanja banke su: rezerve, novčani elementi u procesu naplate, depoziti kod drugih banaka, investicije, zajmovi i ostala aktiva. Najveći procentualni udeo odnosi se na zajmove, efekte i gotovinu.

Rezerve predstavljaju deo depozita na računu kod Narodne banke. U rezerve spada i tekući novac koji se drži u trezoru banke za potrebe manjih gotovinskih isplata. Na rezerve se ne plaća kamata. Jedan deo rezervi se drži po osnovu zakonske obaveze i to se zovu obavezne rezerve. Ostale dodatne rezerve se drže za potrebe izmirenja dospelih obaveza. Za bilans stanja važi da je: *Ukupna aktiva = ukupne obaveze + kapital*.⁴⁸

Novčani elementi u procesu naplate se pojavljuju u slučaju kada se kod banke izdaje ček (na naplatu) na teret računa koji se vodi kod druge banke. Ovaj ček za našu banku predstavlja imovinu. Ona ima potraživanje od druge banke (po osnovu izdatog čeka na naplatu) koje će biti naplaćeno kroz nekoliko dana.

⁴⁶ Žager, L., *Analiza finansijskih izveštaja*, Masmedia, Zagreb, 2008., str. 67

⁴⁷ Rose S. P., Hudgins C. S., *Bankarski menadžment i finansijske usluge*, Data Status, Beograd, 2005., str. 145

⁴⁸ Knežević, G., *Analiza finansijskih izveštaja*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 12

Depoziti kod drugih banaka su sredstva koje kod velikih banaka drže male banke zapotrebe pružanja raznih usluga kao npr. naplata čekova. Ovaj sistem je poznat kao „korespondentsko bankarstvo“.

Kreditni predstavljaju glavni izvor prihoda u vidu kamate banaka. Kredit je za korisnika obaveza dok je za banku imovina odnosno, potraživanje, kao izvor njenog prihoda u vidu kamate. Krediti su manje likvidni iz razloga što se oni ne mogu konvertovati u gotovinu sve do roka dospeća. S druge strane krediti nose visok nivo rizika da neće biti naplaćeni zajedno sa pripadajućom kamatom o roku dospeća. Imajući sve to u vidu banke na kredite ostvaruju visoke prinose.

U ostalu aktivu spada i fizički kapital, kao što su npr.: zgrade, kompjuteri i ostala oprema. Aktiva banke može biti realna i finansijska. Finansijska aktiva je izražena u obliku novca i pojavljuje se u bilansu stanja zajmodavca i bilansu stanja zajmoprimca. Realna aktiva je izražena u fizičkom obliku, samo u jednom bilansu stanja kao što su npr. zgrade. Takođe, aktiva banke može biti kamatonosna i nekamatonosna; rizična i nerizična. Kamatonosna aktiva je ona aktiva na koju se naplaćuje kamata i u koju spadaju investicije u efekte i krediti. Kamatonosna aktiva se svrstava u rizičnu aktivu. Nekamatonosna aktiva je ona aktiva na koju banka ne naplaćuje kamatu i obuhvata sve osim investicija u efekte i kredite. Rizična aktiva je ona aktiva gde postoji verovatnoća rizika da se data vrednost neće naplatiti zajedno sa pripadajućom kamatom o roku dospeća. Nerizična aktiva je aktiva kod koje takav vid rizika ne postoji. Primeri nerizične aktive su rezerve, novčani elementi u procesu naplate, depoziti kod drugih banaka i ostala aktiva.

Pasivu banke čine: transakcioni depoziti, netransakcioni depoziti, zaduženja i kapital.

Transakcioni depoziti obuhvataju sve račune na čiji teret se može izdati ček. Plativi su po viđenju. Transakcioni depoziti su za vlasnika imovine deo njegovog bogatstva, a s' druge strane, za banku obaveza. Netransakcioni depoziti su primarni izvor sredstava banke. Nose sa sobom određenu kamatu i ne mogu se povući u bilo kom trenutku na zahtev vlasnika. U poređenju sa transakcionim depozitima na netransakcione depozite je mnogo veća kamata. Što se tiče zaduženja, banka se može zadužiti kod Narodne banke, kroz međubankarske („noćne“) kredite, krediti od matične kompanije, od stranih banaka, itd.

Kapital banke je jednak razlici između ukupne aktive i ukupnih obaveza. Kapital banke se povećava prodajom novih akcija ili zadržavanjem zarade odnosno, refinansiranjem

proizvodnje tj. usluga. Kapital banke predstavlja donju granicu i ukoliko vrednost njene imovine padne ispod te granice banka postaje nesolventna.

Pasiva bilansa stanja isto kao i aktiva može biti kamatonosna i nekamatonosna, odnosno rizična i nerizična. Kamatonosna pasiva je pasiva na koju se plaća kamata (depoziti i krediti). Nekamatonosna pasiva je pasiva na koju se ne plaća kamata. Rizična pasiva podrazumeva da se na vreme izmire dospele obaveze, a nerizična pasiva obuhvata sopstveni kapital.

1.3. Bilans uspeha

Bilans uspeha se sastavlja za određeni vremenski period. On pokazuje prihode i rashode čija razlika predstavlja profit ili gubitak. Naime, ako su prihodi veći od rashoda ostvaren je pozitivan poslovni rezultat - profit i obrnuto, ukoliko su rashodi veći od prihoda ostvaren je negativan poslovni rezultat – gubitak.

U prihode banke spadaju: kamata, provizija i ostali prihodi. Prihodi od kamata predstavljaju značajan izvor prihoda za banke koje u strukturi aktive bilansa stanja imaju veliki procentualni udeo u zajmovima što je karakteristika većih banaka. Prihodi od kamate još se zovu i aktivna kamata u koju spadaju: kamata i provizija od zajma, kamata od depozita, kamata od „prodaje“ novca Centralnoj banci i kamata od efekata. Provizija od depozita predstavlja izvor prihoda manjih banaka, jer im je veće učešće depozita u pasivi bilansa stanja u odnosu na velike banke. Ostali prihodi odnose se na prihode velikih banaka a potiču od nedepozitnih aktivnosti (kliring, brokerske usluge, itd.).

U rashode banke spadaju: kamata, troškovi naplaćenog zajma, plate i beneficije zaposlenih i ostali troškovi. U okviru rashoda, kamata zauzima posebno mesto, pa je tako kod manjih banaka učešće kamate u rashodima manje u odnosu na strukturu rashoda kod većih banaka. Razlog za to je što veće banke teže da imaju veći broj klijenata pa samim tim se i više zadužuju kod Centralne banke i drugih banaka. Troškovi nenaplaćenog zajma povećavaju se u periodu recesije i više su zastupljeni kod manjih banaka. Plate i beneficije zaposlenih pokazuju blažu tendenciju pada sa razvojem i primenom nove tehnologije uposlovanju. Ostali nekamatonosni troškovi poslovanja obuhvataju troškove amortizacije,propagande i dr.

Između bilansa stanja i bilansa uspeha postoji uzajamna povezanost iz razloga što se konačan rezultat iz bilansa uspeha unosi u bilans stanja i to u vidu neraspoređene dobiti na strani aktive i u vidu nepokrivenog gubitka na strani pasive.

2. KREDITNA AKTIVNOST BANKARSKOG SEKTORA U SRBIJI

Prepoznatljivost razvoja bankarskog tržišta u Srbiji u prethodnom periodu, jeste zavisnost i uslovljenost društveno-političkom situacijom i ekonomskim promenama u zemlji. Takođe, jedinstvena karakteristika za celokupan period razvoja bankarskog tržišta u zemlji jeste, da su banke i kredit opstale kao nezamenljiv subjekat finansijskog i privrednog sistema.

Uprkos pojavi brojnih finansijskih inovacija koje mogu biti izvor konkurentske prednosti i dalje kao glavni problem bankara, stoji pitanje ne kako privući nove, već kako zadržati postojeće klijente i podići svoj imidž i rejting na tržištu? Ovo pitanje je posebno izraženo u uslovima svetske ekonomske krize. Bankarske panike, gubitak poverenja, povlačenje depozita, asimetrične informacije, slab plasman, visoki operativni rashodi a time i rizik nedovoljnog rasta i razvoja, samo su neki u nizu negativnih efekata koji se mogu sprečiti i kontrolisati bankarskim marketingom.⁴⁹

Pojačana konkurentnost usled pojave velikog broja stranih banaka na domaćem tržištu, donela je i novu marketinšku kulturu ali i uslovila potrebu za upozavanjem najšire javnosti sa raznim segmentima bankarskog poslovanja.

Zahvaljujući medijima i marketinškim kampanjama, građani su informisani o različitim uslugama koje banke nud, dok stručna javnost sve češće ima priliku da putem stručnih skupova stekne uvid u aktuelne svetske trendove i novine u bnkarstvu.

Bankarski sektor Srbije beleži pozitivan finansijski rezultat do kraja 2008. godine (usporeni rast profita počinje u poslednjem kvartalu 2008. godine s obzirom na to da se u Srbiji od oktobra meseca 2008. godine počinju prelivati i osećati efekti svetske ekonomske krize; za

⁴⁹ Janković, B., (2009), *Bankarski marketing u svetskoj ekonomskoj krizi rizik i/ili šansa?*, časopis Bankarstvo, Vol. 38., br. 910, str. 52

prvih devet meseci 2009. godine 9 banaka je iskazalo dobitak). Dobit bankarskog sektora je iznosila 34,9 milijardi dinara (osam banaka je poslovalo sa gubitkom).⁵⁰

Stabilnost bankarskog sistema i rast kreditne aktivnosti u 2009. godini omogućili su da Srbija podnese udar krize lakše i bezbolnije u odnosu na pojedine zemlje u okruženju, uz pad ekonomske aktivnosti u prošloj godini niži od očekivanog, odnosno od 2,8%. U 2009. godini nivo kredita u korišćenju lagano raste, i u segmentu stanovništva i u segmentu privrede, zahvaljujući stimulativnim i proaktivnim merama NBS da podrži kreditnu aktivnost banaka i relaksira korisnike kredita koji su došli u problem otplate kredita. Međutim, i privreda i stanovništvo se suočavaju sa:

- Smanjenom likvidnošću, kao rezultat načina finansiranja u prethodnim godinama. Trebalo bi imati u vidu da su pre svetske ekonomske krize, banke bile stabilan izvor finansiranja preduzeća.
- Povećanim valutnim (osnovni element tržišnog rizika), kamatnim i kreditnim rizikom, što utiče na otežano plaćanje obaveza i pogoršanje kvaliteta portfelja.

Rast kreditne aktivnosti nastavljen je u 2010. godini, a prema najnovijem izveštaju Kreditnog biroa, krediti privredi i stanovništvu u februaru 2010. godini, porasli su za 4,2% u odnosu na decembar 2009. godine. Zaduzenost privrede iznosila je 1.000 milijardi dinara što je povećanje od 4,3% u odnosu na decembar 2009. godine, ali je istovremeno porasla i docnja privrede u otplati duga za 0,3%.

Merama koje je preduzimala u 2009. godini Narodna banka Srbije je nastojala da efekte ekonomske krize ublaži, tj. da obezbedi stabilnost bankarskog sektora i ukupnog finansijskog sistema. Cilj je bio da se podstakne znatno usvorena kreditna aktivnost, te da se pojačanim nadzorom banaka osigura njihovo nesmetano poslovanje i viši stepen poverenja javnosti radi vraćanja deviznih depozita u bilanse banaka. Naročita pažnja bila je posvećena praćenju likvidnosti banaka.

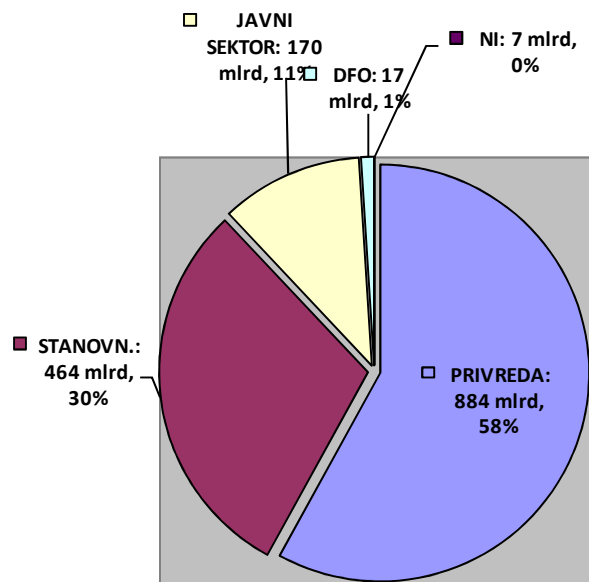
Ukupna (neto) kreditna aktivnost sektora na kraju drugog kvartala 2010. godine iznosila je 1,522 milijardi dinara (mart 2010: 1,365 mlrd. dinara) i veća je za 158 milijardi dinara odnosno za 12% u poređenju sa prethodnim kvartalom.

Iz izloženih podataka možemo slobodno reći da je posebna hipoteza kreditiranje privrede i građana je osnovna aktivnost većine poslovnih banaka, zadovoljena u potpunosti.

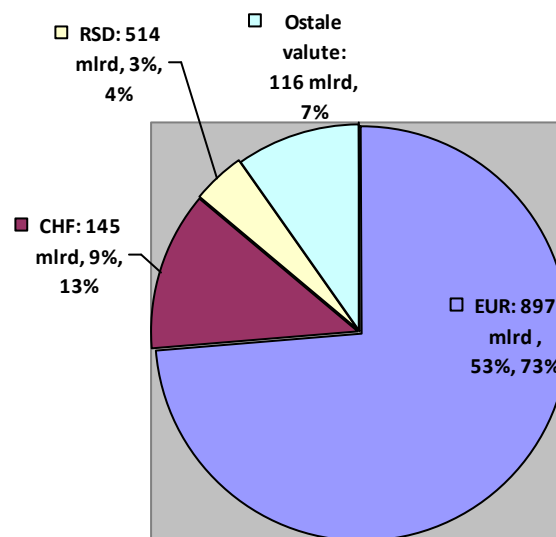
⁵⁰ <http://www.nbs.rs>

Grafik 1. Struktura kreditne aktivnosti bankarskog sektora u Srbiji

SEKTORSKA STRUKTURA

VALUTNA STRUKTURA

ROČNA STRUKTURA

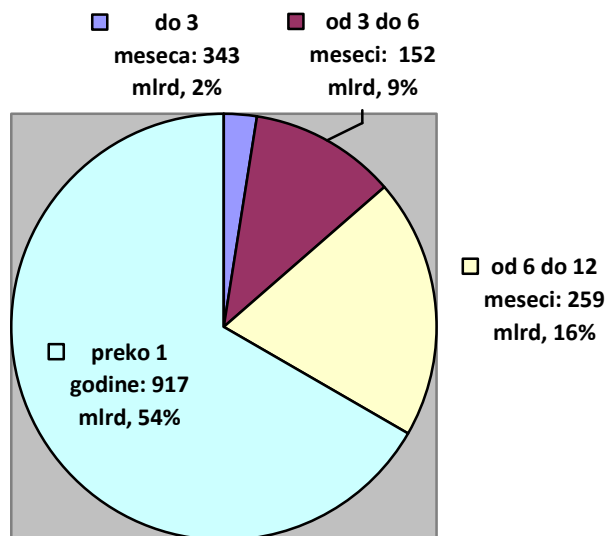
Izvor: www.nbs.rs

Tabela 1. Sektorska struktura kreditne aktivnosti banaka u periodu od 2008-2010. godine

	2008		2009		30.06.2010.	
	mlrd RSD	%	mlrd RSD	%	mlrd RSD	%
Privreda	632.2	61,5	750.4	58,7	864.4	56,8
<i>Javna preduzeća</i>	24.3	2,4	49.7	3,9	64.8	4,3
<i>Druga preduzeća</i>	607.0	59,1	700.0	54,8	798.7	52,5
Stanovništvo	364.3	35,5	395.0	30,9	464.1	30,5
<i>Stambena izgradnja</i>	160.8	15,7	188.0	14,7	229.6	15,1
Javni sektor	17.4	1,7	118.0	9,2	170.2	11,2
<i>Republika Srbija</i>	8.2	0,8	106.7	8,4	157.2	10,3
<i>Lokalna samouprava</i>	9.1	0,9	11.3	0,9	13.0	0,9
Druge finansijske organizacije	10.6	1,0	9.3	0,7	16.9	1,1
Neprofitne institucije	3.1	0,3	5.6	0,4	6.9	0,5
Ukupno Kreditna aktivnost sektora	1,027.6	100,0	1,278.3	100,0	1522.4	100,0

Izvor: NBS, Kvartalni izveštaj za 2. kvartal 2010. godine

Konkretno, ukupno povećanje od 158 milijardi dinara je raspoređeno po kategorijama kreditne aktivnosti na sledeći način:

- ✓ Privreda + 68 mlrd (+ 9%)
- ✓ Stanovništvo + 46 mlrd (+ 11%)
- ✓ Javni sektor + 39 mlrd (+ 30%)
- ✓ DFO - druge finansijske institucije + 4 mlrd (+ 27%)
- ✓ Neprofitne institucije + 0 mlrd (+ 7%).⁵¹

Dominantna kategorija su plasmani privredi (javnim i drugim preduzećima, koji čine 7% i 93% plasmana tim sektorima, respektivno) sa iznosom od 864 milijardi dinara (mart 2010: 796 mlrd. dinara), učešćem od 57% u ukupnim plasmanima kao i rastom od 68 milijardi dinara odnosno 9% u odnosu na prethodni kvartal.

Druga po veličini kategorija su plasmani stanovništvu sa 464 milijardi dinara (mart 2010: 418 mlrd. dinara), učešćem od 31% i rastom od 46 milijardi dinara odnosno 11%, u poređenju sa prethodnim kvartalom.

Plasmani javnom sektoru su nastavili rast, i iznose 170 milijardi dinara (mart 2010: 131 mlrd. dinara) sa učešćem od 11% na kraju drugog kvartala. Povećani su za 39 milijardi dinara odnosno za 30% što ih čini najbrže rastućom kategorijom plasmana u drugom kvartalu ove godine.

⁵¹ <http://www.nbs.rs>

Plasmani finansijskim organizacijama su povećani za 4 milijarde dinara odnosno za 27%, i iznose 17 milijardi dinara na kraju drugog kvartala (mart 2010: 13 mlrd. dinara), čineći 1% ukupnih odobrenih kredita.

Plasmani neprofitnim institucijama su od najmanjeg značaja mereno učešćem u ukupnoj kreditnoj aktivnosti (<1%) sa iznosom od 7 milijardi dinara. Valutna struktura plasmana je dominantno deviznog znaka: u dinarima je plasirano 31% kredita u drugom kvartalu 2010. godine, dok je ostatak od 69% u devizama. Od deviznih plasmana dominira evro sa 77% učešća u ukupnim deviznim plasmanima, sledi švajcarski franak sa 13% i ostale valute sa 10% u drugom kvartalu 2010. godine.

Tabela 2. Valutna struktura kreditne aktivnosti banaka u periodu od 2008-2010. Godine

	2008.		2009.		30.06.2010.	
	Mlrd RSD	%	Mlrd RSD	%	Mlrd RSD	%
Bez ugovorene zastite	260.5	23,1	342.7	24,4	466.0	27,9
EUR	578.6	51,4	773.8	55,0	896.5	53,6
USD	21.0	1,9	22.9	1,6	32.5	1,9
Japanski JEN	(0,0)	(0,0)	0.0	0,0	0.0	0,0
CHF	134.2	11,9	124.9	8,9	145.1	8,7
Rast ena na malo	18.1	1,6	11.0	0,8	10.2	0,6
Ostale valute	3.4	0,3	0.4	0,0	0.5	0,0
Limitarna devizna						
klauzala(jednosmerna)	62.9	5,6	75.0	5,3	71.2	4,3
Ostala ugovorena zastita	3.0	0,3	1.6	0,1	1.6	0,1
Bez valutne cstrukture	45.0	4,0	54.3	3,9	48.3	2,9
UKUPNO Kreditna aktivnost (bruto)	1,126.7	100,0	1,406.6	100,0	1,672.0	100,0
Ispravka vrednosti plasmana	(99.1)	(8,8)	(128.3)	(9,1)	(149.6)	(8,9)
UKUPNO Kreditna aktivnost (neto)	1,027.6	91,2	1,278.3	90,9	1,522.4	91,1

Izvor: www.nbs.rs

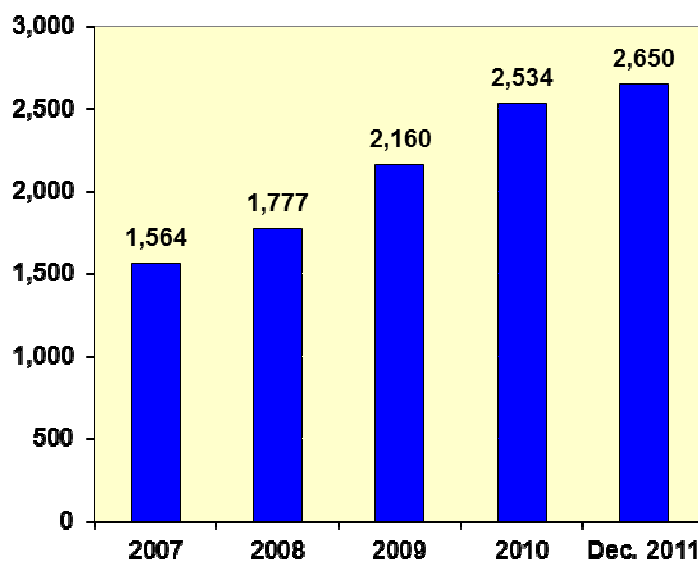
U ročnoj strukturi kreditne aktivnosti banaka dominiraju sredstva plasirana na vremenske periode od preko godinu dana.

Tabela 3. Ročna struktura kreditne aktivnosti banaka u periodu od 2008-2010. godine

	2008.		2009.		30.06.2010.	
	Mrld RSD	%	Mrld RSD	%	Mrld RSD	%
Bez utvrđenog roka	61.9	5,5	101.1	7,2	139.4	8,3
Do 14 dana	61.8	5,5	63.9	4,5	79.8	2,8
Od 15 do 30 dana	21.6	1,9	19.1	1,4	24.9	1,5
Od 1 do 3 mjeseca	82.9	7,4	103.0	7,3	91.9	5,5
Od 3 do 6 mjeseci	86.9	7,7	114.0	8,1	152.2	9,1
Od 6 do 12 mjeseci	152.7	13,6	231.1	16,4	259.2	15,5
Od 1 do 2 godine	126.7	11,2	135.8	9,7	146.2	8,7
Od 2 do 5 godina	222.3	19,7	267.4	19,0	335.9	20,1
Preko 5 godina	304.6	27,0	364.3	25,9	435.0	26,0
Bez preostale ročnosti	5.2	0,0	6.8	0,5	7.4	0,4
UKUPNO Kreditna aktivnost (bruto)	1,126.7	100,0	1,406.6	100,0	1,672.0	100,0
Ispravka vrednosti plasmana	(99.1)	(8,8)	(128.3)	(9,1)	(149.6)	(8,9)
UKUPNO Kreditna aktivnost (neto)	1,027.6	91,2	1,278.3	90,9	1,522.4	91,1

Izvor: www.nbs.rs

Ukupna (neto) aktiva bankarskog sektora Srbije na kraju četvrtog tromesečja 2011. godine iznosila je 2.649,9 mlrd RSD i porasla je za 116,4 mlrd RSD (4,6%) od početka godine. U poređenju sa trećim tromesečjem ove godine, neto bilansna aktiva je povećana za 111,6 mlrd RSD, odnosno za 4,4%.

Grafikon 2. Ukupna aktiva U mlrd RSD

Izvor: www.nbs.rs

Povećanje u ukupnom iznosu od 111,6 mlrd RSD krajem 2011. godine je raspoređeno po pojedinačnim pozicijama aktive na sledeći način:

- ✓ Gotovina i ekvivalenti + 24,3 mlrd (+ 18,9%)
- ✓ Opozivi depoziti i krediti + 86,2 mlrd (+ 20,3%)
- ✓ Dati krediti i depoziti - 13,5 mlrd (- 0,8%)
- ✓ Hartije od vrednosti, udeli i učešća + 4,9 mlrd (+ 2,8%)
- ✓ Osnovna sredstva - 0,4 mlrd (- 0,5%)
- ✓ Ostala aktiva + 10,1 mlrd (+ 7,6%).

Najveći apsolutni i relativni rast beleži kategorija opozivih depozita i kredita sa povećanjem od 86,2 mlrd RSD (+20,3%). Pozicija Gotovine i gotovinskih ekvivalenata zabeležila je rast od 24,3 mlrd RSD (+18,9%), dok su pozicije hartija od vrednosti, udela i učešća, kao i ostale pozicije aktive takođe uvećane, i to za 4,9 mlrd RSD i 10,1 mlrd RSD, odnosno za 2,8% i 7,6%, respektivno. Dati krediti i depoziti su umanjani za 13,5 mlrd RSD (-0,8%), dok su osnovna sredstva ostala skoro nepromenjena (-0,5%).

Ukupni (neto) krediti⁵² sektora na kraju četvrtog tromesečja 2011. godine iznosili su 1.672,0 mlrd RSD (septembar 2011: 1.632,5 mlrd RSD).

Ukupno povećanje od 39,5 mlrd RSD je raspoređeno po sektorima kojima su odobreni krediti, na sledeći način:

- ✓ Privredna društva + 4,1 mlrd + 0,5%
- ✓ Stanovništvo + 14,1 mlrd + 2,9%
- ✓ Javni sektor + 3,8 mlrd + 6,5%
- ✓ Sektor finansija i osiguranja + 17,4 mlrd + 13,2%
- ✓ Strana lica i strane banke - 11,0 mlrd - 27,7% .

Dominantan sektor su krediti privredi (javnim preduzećima i privrednim društvima, koji čine 11,0% i 89,0% svih kredita privredi, respektivno) sa iznosom od 857,9 mlrd RSD (septembar 2011: 843,7 mlrd RSD) i učešćem od 51,3% u ukupnim kreditima.

Druga po veličini kategorija su krediti fizičkim licima (stanovništvu i poljoprivrednim proizvođačima i privatnim domaćinstvima sa zaposlenim licima) sa 519,1 mlrd RSD (septembar

⁵² U skladu sa Uputstvom o obavezi i načinu prikupljanja, obrade i dostavljanja podataka o stanju i strukturi plasmana, potraživanja i obaveza banaka, sledeći krediti u dinarima i u stranoj valuti: opozivi, po repo transakcijama, po transakcionim računima, overnight, potrošački, za obrtna sredstva, izvozni, investicioni, stambeni, za plaćanje uvoza robe i usluga iz inostranstva, za kupovinu nepokretnosti u zemlji fizičkom licu i ostali krediti.

2011: 503,3 mlrd RSD), učešćem od 31,0% i povećanjem od 15,8 mlrd RSD, odnosno 3,1%, u poređenju sa prethodnim tromesečjem.

Kreditni javnom sektoru iznose 62,8 mlrd RSD (septembar 2011: 59,0 mlrd RSD), sa učešćem od 3,8% na kraju 2011. godine. Ova kategorija je zabeležila rast od 3,8 mlrd RSD, odnosno 6,5% u odnosu na prethodno tromesečje.

Kreditni sektoru finansija i osiguranja su povećani za 17,4 mlrd RSD, odnosno za 13,3%, i iznose 148,7 mlrd RSD na kraju 2011. godine (septembar 2011: 131,3 mlrd RSD), čineći 8,9% ukupnih kredita.

Kreditni stranim licima i stranim bankama na kraju 2011. godine bili su na nivou od 28,7 mlrd RSD (septembar 2011: 39,6 mlrd RSD) i činili su 1,7% ukupnih kredita. U odnosu na prethodno tromesečje smanjeni su za 11,0 mlrd RSD, odnosno za 27,7%.

Valutna struktura kredita je dominantno deviznog znaka: u dinarima je plasirano 30,2% kredita (septembar 2011: 30,2%), dok je ostatak od 69,8% u stranoj valuti (septembar 2011: 69,8%). Kod kredita u stranoj valuti dominira evro sa 83,5% (septembar 2011: 82,6%) učešća u ukupnim deviznim kreditima, sledi švajcarski franak sa 10,3% (septembar 2011: 10,6%) i ostale valute sa 6,2% (septembar 2011: 6,8%).

U pogledu ročne strukture kredita nije bilo značajnijih promena u odnosu na prethodno tromesečje. Naime, sredstva plasirana na vremenske periode od preko godinu dana i dalje dominiraju ročnom strukturom. Na kraju 2011. godine 56,8% plasiranih kredita je bilo sa preostalom ročnošću od preko 1 godine (septembar 2011: 55,6%), pri čemu se na periode preko 5 godina odnosi 28,1% (septembar 2011: 27,3%). Krajem 2011. godine dospeli krediti su činili 13,2% ukupnih (septembar 2011: 12,9%).⁵³

Oko 60% odobrenih kredita bankarskog sektora usmereno je na privredu Srbije, dok je oko 35% odobreno stanovništvu. Privreda ima daleko veće potencijale za absorpciju kredita, ali dosadašnji podaci pokazuju da je oduvek stanovništvo bilo revnosnije, kada je u pitanju vraćanje kredita, te je docnja u proseku duplo manja nego kod privrede. Opšta nelikvidnost u privredi dovela je do produženja perioda naplate potraživanja. Međutim, ovo nije fenomen vezan isključivo za našu zemlju, već je tako u većini svetskih zemalja. Prosečan period naplate potraživanja u Srbiji iznosi 128 dana što je čak 110 dana duže nego u Nemačkoj, 94 dana duže nego u Hrvatskoj a 24 dana duže nego u BiH. Ukoliko se nastavi rast stope kašnjenja kredita

⁵³ <http://www.nbs.rs>

privredi može se desiti da se kriza iz realnog sektora prenese na bankarski sektor. Iz navedenog može se slobodno reći da je posebna hipoteza o važnosti kreditne sposobnosti zajmotražioca koja podrazumeva njegovu sposobnost da u roku i u celosti izmiri svoje obaveze prema banci po osnovu kredita, odnosno da uspešno obavi posao za koji traži kredit i da ga saglasno uslovima korišćenja vrati u ugovorenom roku zadovoljena.

Raspoloživi podaci govore da je jedan od najuspešnijih segmenata domaće ekonomije bio bankarski sektor uprkos činjenici da je zaustavljen njegov višegodišnji tranzicijski trend ekspanzije. Podaci za bankarski sektor govore da je kriza ušla i u ovaj segment ekonomije ali ni približno u meri kojom je opterećen realni sektor privrede. Ukupan profit banaka u 2011. godini iznosio je 28,3 milijarde dinara, dok je u prvom tromesečju 2012. godine iznosio 12,2 milijarde, što daje oko 50 milijardi na godišnjem nivou.

Prihodi od kamata 2011. godine iznosili su 187,4 milijarde dinara, prihodi od naknada i provizija 43,7 milijardi dinara, neto prihodi od kursnih razlika 9,3 milijarde dinara, dok su rashodi na kamate iznosili 76,9 milijardi dinara, rashodi na naknade i provizije 11,1 milijardi, indirektni otpisi plasmana i rezervisanja 30,9, ostali poslovni rashodi 47,5 i troškovi amortizacije 7,7 milijardi dinara.

U prvom tromesečju 2012. godine su povećani prihodi od kamata (29,8% prošlogodišnjih), i od naknada i provizija.

Banke su imale gubitak od kursnih razlika u iznosu od 51,3 milijardi dinara, ali je to kompenzirano promenom u vrednosti imovine za 55,1 milijardi dinara.

Poređenjem različitih indikatora pruža velike mogućnosti za analizu pozicije pojedinih banaka. Navešću samo par mogućih za 2011. godinu.

Rang prema ostvarenom profitu. Šest banaka je ostvarilo veći profit od ukupnog, što znači da su gubici i dobiti svih ostalih banaka bili međusobno jednaki. Najveći profit ostvarila je Banca Intesa (10,7 milijardi dinara), Unicredit bank Srbija (5), Komercijalna banka (4), Agroindustrijska (3,3), Eurobank EFG (2,9) i Raiffeisen banka (2,6 milijardi dinara).

U odnosu na 2011. godinu u prvom tromesečju 2012. godine su tri banke iz gubitaka prešle u poslovanje uz dobit (NLB banka, Razvojna banka Vojvodine i Moskovska banka), dok su dve banke iz profita prešle u poslovanje sa gubitkom (Jugobanka i KBC banka). U prvom tromesečju je Raiffeisen banka ostvarila profit (4,3 milijarde dinara), veći nego u prošloj godini.

Tabela 4. Dobitak/gubitak pre oporezivanja u 2011. godini i prvom kvartalu 2012. godine

DOBITAK/GUBITAK PERIODA PRE OPOREZIVANJA, hilj. RSD		
	2011	Q1 1012
Raiffeisen banaka A.D. Beograd	2.622.577	4.295.920
Banca Intesa A.D. Beograd	10.689.734	2.380.660
Unicredit bank Srbija A.D. Beograd	5.046.618	1.406.746
Komercijalna banka A.D. Beograd	3.952.066	1.149.533
Agroindustrijska komercijalna banka AIK	2.309.511	918.115
Hypo Alpe-Adria –Bank A.D. Beograd	1.498.366	514.817
Societe Generale Bank Srbija A.D. Beograd	1.529.908	508.654
Volksbank A.D. Beograd	1.670.269	500.654
ProCredit Bank A.D. Beograd	1.669.102	456.351
Banka Postanska Stedionica A.D. Beograd	1.153.539	385.644
Erste bank A.D. Novi Sad	738.068	257.884
Eurobank EFG A.D. Beograd	2.898.038	137.619
Srpska banka A.D. Beograd	233.146	101.673
Razvojna banka Vojvodine A.D. Novi Sad	-579.025	92.759
Jugoslovenska bankaza međunarodnu el	251.659	48.234
Moskovska banka A.D. Beograd	-97.778	28.026
Cacanska banka A.D. Cacak	130.229	25.739
NLB banka A.D. Beograd	-1.138.022	25.361
Univerzal banka A.D. Beograd	158.691	23.354
Opportunity Banka A.D. Novi Sad	13.285	10.144
Credy banka A.D. Kragujevac	28.387	3.730
Dunav banka A.D. Zvečan	17.159	969
Jugobanka Jugbanka A.D. Kosovska Mitrovica	212.128	-5.772
KBC banka A.D. Beograd	119.746	-17.562
Marfin Bank A.D. Beograd	-1.246.911	-67.456
Piraeus Bank A.D. Beograd	-75.977	-75.909
Findomestic banka A.D. Beograd	-608.404	-89.572
Privredna banka Beograd A.D. Beograd	-790.298	-130.301
Credit Agricole Group A.D. Novi Sad	-379.785	-136.580
OTP banka Srbija A.D. Novi Sad	-1.260.854	-180.500
Vojvodjanska banka A.D. Novi Sad	-1.399.702	-340.477
Alpha Bank Srbija A.D. Beograd	-2.105.516	-548.171
Ukupno	28.304.954	12.228.619

Prosečna kamatna stopa izračunata je kao odnos između prihoda od kamate i zbira vrednosti opozivih depozita i kredita, datih kredita i depozita i hartija od vrednosti. Ovako definisanu najveću kamatnu stopu imala je Banka Poštanska štedionica (20,4%), a najmanju Jugobanka Jugbanka, 0,6%. Veću stopu od 10% imalo je 12 banaka. Prosečna kamatna stopa iznosila je 8,4% u odnosu na visinu referentne kamatne stope NBS.

Udeo depozita u ukupnoj pasivi ukazuje na relativan značaj domaćih izvora za finansiranje poslovanja. Najveći udeo imaju Univerzal banka (78,3%), Razvojna banka Vojvodine (77,5%), KBC banka (76%) i Komercijalna banka (74,8%), a najmanji Jugobanka Jugbanka (2,1%), Volksbank (20,5%), OTP banka (31,3%) i JUBMES (32,2%). Prosečan udeo depozita u pasivi je za ceo bankarski sektor 56,7%.

Udeo primljenih kredita u ukupnoj pasivi ukazuje na osetljivost poslovanja banaka od pozajmljenog novca. Najveći udeo imaju Jugobanka Jugbanka (84,9%), Volksbank (50,5%),

Marfin bank (40,5%), Marfin Bank (40,5%), Findomestic banka (38,5%) i Unicredit bank (35,9%), a manji od 1% imalo je 9 banaka, među kojima su bez kredita bile Poštanska štedionica i JUBMES banka. Prosečna udeo pozajmljenih sredstava iznosio je 14,9%.

Prosečna udeo kapitala u pasivi iznosio je 21,1%. Najveći udeo imali su JUBMES (55,3%), Dunav banka Zvečan (33,5%), Agroindustrijska komercijalna banka (33,5%), i Banka Poštanska štedionica (32,7%), a najmanji Privredna banka Beograd (6%), Jugobanka Jugbanka (12%) i Alpha Bank Srbija (12%).⁵⁴

Mogućnosti za analizu banaka su neograničene, poput višegodišnje analize promene u strukturi aktive i pasive, kako bankarskog sektora tako i pojedinačnih banaka, do ratio analiza usklađenosti aktive i pasive u pogledu usklađenosti ročnosti izvora i plasmana i sl.

Na primer: pretpostavimo da dinar slabi usled smanjivanja vrednosti opozivih depozita i kredita za 50 milijardi dinara u prvom tromesečju 2012. godine, i verovatno još toliko ili više u drugom. Najveće smanjenje opozivih depozita i kredita imali su Unicredit (11,9 milijardi dinara), Societe Generale (9,8), Banca Intesa (6,5), AIK Banka (5,3), i Volksbank (3,7). Videćemo da li će eventualni rast kamatne stope i rast opozivih depozita i kredita ovih banaka dovesti do jačanja dinara u drugoj polovini godine.

Na kraju prvog tromesečja 2012. godine aktiva banaka je iznosila 2.559 milijardi dinara i smanjena je za 29 milijardi dinara. Osnovni faktor smanjivanja bilansne aktive je bilo smanjenje vrednosti opozivih depozita i kredita za 51 milijardu dinara i gotovine i gotovinskih ekvivalenata za 32 milijarde dinara, dok su povećani dati krediti i depoziti (efekat jačanja evra na evroizirane kredite) za 38,7 milijardi, i hartije od vrednosti za 19 milijardi dinara.

U pasivi to je bilo praćeno (ili uzrokovano) smanjivanjem transakcionih depozita za 37,3 milijarde dinara.

Na osnovu izloženih podataka možemo zaključiti da je bankarski sektor u Srbiji relativno dobro podneo glavni udar svetske ekonomske krize, dobrim delom zahvaljujući konzervativnim propisima Narodne banke Srbije koji su sprečavali prekomerno zaduživanje privrede i građana. Visoke obavezene rezerve banaka, po zahtevu NBS, kao i srazmerno visoke kamate, obezbedile su stabilnost finansijskog sektora. Nijedna od banaka u Srbiji nije imala većih problema likvidnosti niti teškoća u izmirenju obaveza prema osnivačima. Iako je opao profit stabilnost je očuvana. Tražnja za kreditima u Srbiji je i dalje prisutna sa time da se struktura tražnje kroz

⁵⁴ <http://www.makroekonomija.org>

vremenski period menjala prema vrstama kredita. Subvencionisani krediti Republike Srbije su se pokazali kao uspešni, privreda je bila najzainteresovanija za prevazilaženje problema likvidnosti, a građani su najzainteresovaniji bili za kupovinu potrošačke robe (bele tehnike, nameštaja itd.).

2.1. Problematični krediti – NPL

Praćenje nivoa i trenda problematičnih kredita od velike je važnosti za identifikovanje mogućih problema u naplati potraživanja i upozorava na pogoršanje kvaliteta kreditnog portfelja. Takođe, dodatno posmatranje problematičnih kredita u odnosu na izvršene ispravke njihove vrednosti, kapital i izdvojene rezerve, daje uvid u kapacitete bankarskog sektora da apsorbuje gubitke koji nastaju kao posledica problematičnih kredita.

U narednom izlaganju pokušaćemo da potvrdimo hipotezu da banka može da odobri kredit samo kreditno sposobnim zajmotražiocima. Naime, do pada problematičnih kredita u može da dodje nakon oporavka ekonomske aktivnosti i nivo problematičnih kredita uvek na neki način prati i nivo ekonomske aktivnosti, sa nekoliko meseci docnje.

Ukupni (bruto) krediti bankarskog sektora u docnji dužoj od 90 dana na kraju četvrtog tromesečja 2011. godine iznose 342,7 mlrd RSD i čine 19,0% ukupno odobrenih (bruto) kredita.

Najveći udeo (64,9%) u ukupnim problematičnim kreditima imaju krediti privrednim društvima sa 222,5 mlrd RSD, dok stanovništvo sa nivoom od 42,2 mlrd RSD učestvuje sa 12,3% u ukupnim problematičnim kreditima.⁵⁵

Značajno učešće problematičnih kredita je neophodno dodatno posmatrati i kroz mogućnost bankarskog sektora da iz rezervi formiranih za procenjene gubitke po svim bilansnim potraživanjima u dovoljnoj meri „pokrije“ takve kredite.

Na kraju 2011. godine pokazatelj pokrića problematičnih kredita obračunatom rezervom za procenjene bilansne gubitke (tzv. Loan loss reserve) iznosi 121,4% (septembar 2011: 128,2%), što znači da banke i dalje obračunatom rezervom (i to samo po osnovu bilansnih stavki) obezbeđuju potpuno pokriće ukupnih bruto problematičnih kredita.

⁵⁵ <http://www.nbs.rs>

Brži rast iznosa ispravke vrednosti problematičnih kredita u odnosu na bruto problematične kredita je rezultirao povećanjem pokrića problematičnih kredita izvršenim ispravkama za 7 procentnih poena (sa 50,0 na 56,99). Dostignuti nivo rezervi za procenjene gubitke je i dalje na adekvatnom nivou koji omogućava minimiziranje negativnih efekata eventualnog pogoršanja kvaliteta aktive na adekvatnost kapitala bankarskog sektora.

Ukupni problematični krediti privredi (isključujući javna preduzeća) na kraju četvrtog tromesečja 2011. godine iznose 222,5 mlrd RSD (septembar 2011:216,1 mlrd RSD).

Sektori sa najvećim apsolutnim iznosima problematičnih kredita su:

	<u>Decembar 2011.</u>	<u>Promena (prethodnotromesečje)</u>
– Prerađivačka industrija	76,5 mlrd	- 2,2 mlrd
– Trgovina	62,8 mlrd	+ 0,9 mlrd
– Građevinarstvo	27,4 mlrd	+ 0,5 mlrd
– Obrazovanje i poslovanje nekretninama	28,4 mlrd	+ 8,7 mlrd
– Poljoprivreda	16,8 mlrd	- 0,7 mlrd
– Saobraćaj, hoteli/restorani, komunikacije	10,2 mlrd	- 1,0 mlrd.

U posmatranom periodu, najveće apsolutno povećanje su ostvarili sektori poslovanja nekretninama i trgovine (8,7 mlrd i 0,9 mlrd RSD, respektivno) i zabeležili su relativan rast od 44,1% i 1,4%, respektivno, kao i građevinarstvo (1,8%). Relativno smanjenje problematičnih kredita je bilo kod saobraćaja (-8,3%), poljoprivrede (-3,7%) i prerađivačke industrije (-2,8%).

Na kraju četvrtog tromesečja učešće problematičnih u ukupnim kreditima na nivou sektora privrednih društava iznosilo je 24,6%, zabeleživši rast od 0,2 p.p. u odnosu na prethodno tromesečje. Najveće učešće problematičnih kredita zabeležili su sektori poslovanja sa nekretninama, poljoprivrede i građevinarstva, kod kojih je pokazatelj učešća najlošijih kredita iznosio 38,3%, 29,8% i 26,7%, respektivno. U sektorima poljoprivrede, građevinarstva, prerađivačke industrije i saobraćaja, hotela/restorana i komunikacija zabeleženo je blago poboljšanje ovog pokazatelja. Poslovanje nekretninama i trgovina su zabeležile rast učešća NPL-ova u ukupnim kreditima, posebno poslovanje nekretninama koje je dostiglo 38,3% bruto NPL

pokazatelja.⁵⁶

Učešće problematičnih u ukupno odobrenim (bruto) kreditima fizičkim licima iznosilo je na kraju 2011. godine 9,1% (septembar 2011: 9,5%).

Najznačajnije kategorije po učešću u ukupnom iznosu problematičnih kredita za kategoriju fizičkih lica su:

	<u>Decembar 2011.</u>	<u>Promena (prethodno tromesečje)</u>
– Stambeni krediti	16,1 mlrd	- 0,8 mlrd
– Gotovinski krediti	11,6 mlrd	+ 0,2 mlrd
– Kreditne kartice	4,0 mlrd	- 0,2 mlrd
– Potrošački krediti	3,1 mlrd	+ 0,2 mlrd
– Minusni saldo po tekućim računima	2,8 mlrd	- 0,1 mlrd

Povećanje učešća kredita sa docnjom preko 90 dana je registrovano i kod potrošačkih kredita (0,5 p.p.) i minusnih salda po tekućim računima (0,2 p.p.). Pored stambenih kredita, učešće problematičnih kredita je smanjeno kod kreditnih kartica, kredita za obavljanje poljoprivredne delatnosti i ostalih kredita.

Problematici krediti u bankarskom sistemu Srbije, ali i drugih zemalja u najbližem susedstvu će najverovatnije rasti ako država ne preduzme mere koje će bankama i dužnicima omogućiti da brže reše pitanje duga. Svaki peti kredit srpskoj firmi je problematičan zbog čega banke ogromna sredstva moraju da odvajaju za pokrivanje rizičnih zajmova. To ne znači da Srbiji pretila finansijska kriza budući da banke imaju dovoljno kapitala već je suviše potencijalnog novca za investicije zarobljeno u bilansima banaka.

Na osnovu svega navedenog možemo potvrditi posebnu hipotezu da banka može da odobri kredit samo kreditno sposobnim zajmotražiocima i da postupak kreditiranja uključuje sve pravne i ekonomske radnje koje vrše tražilac kredita i sama banka da bi se kredit odobrio, stavio u funkciju i vratio.

⁵⁶ <http://www.nbs.rs>

V POJAM RIZIKA

U ovom poglavlju biće definisan pojam rizika sa posebnim akcentom na definisanje kreditnog rizika.

1. POJAM RIZIKA I NEIZVESNOSTI

Suočavanje sa raznovrsnim rizicima svakodnevnica je većine ljudi. Zbog široke lepeze različitih pojava oblika rizika (od zdravstvenih, ekoloških, ekonomskih, političkih, sve do (para)psiholoških i religioznih) nisu postojali dovoljno stabilni uslovi za određenje univerzalne definicije rizika. Umesto toga, pojam rizika se vezivao za neizvesnost ishoda događaja, odnosno mogućnost ostvarenja neželjenog ishoda.

Rizik (risk) se, najopštije, može poistovetiti sa stanjem u kojem postoji mogućnost nastupanja nekog štetnog događaja. Pod štetnim događajem se u ekonomiji podrazumeva gubitak (loss) ili neočekivani trošak (unexpected cost). Sa teorijskog aspekta, rizikom se smatra neizvesnost u pogledu ishoda nekog događaja, u situaciji kada postoje dve ili više oprečnih mogućnosti.⁵⁷

Pri razjašnjavanju pojma rizika treba jasno odvojiti njegovo značenje od pojma neizvesnosti. Neizvesnost (uncertainty) podrazumeva stanje u budućnosti koje određuju poznati činioci, ali se ne zna njihov intenzitet i njihovo poreklo.

Neizvesnost je suprotna od izvesnosti. Radi se o stanju svesti obuzetom sumnjom u mogućnost ostvarenja određenih budućih događaja, usled nedostatka potrebnih informacija i znanja. Za razliku od neizvesnosti, rizik se vezuje za određenu izvesnost, odnosno verovatnoću nastupanja štetnog ishoda. Ta verovatnoća može biti veća ili manja i drugim rečima se naziva mera rizika ili stepen rizika. Stepem rizika se određuje primenom statističkih mera disperzije, kao što su varijansa i standardna devijacija.

⁵⁷ Marović, B., Avdalović, V., *Osiguranje i teorija rizika*, Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije, Beograd, 2006, str. 46

Rizik i neizvesnost prateće su okolnosti ekonomske aktivnosti. Bez obzira na to što je ostvaren napredak u nauci uopšte, i što je ekonomska nauka takođe napredovala, neznanje se na različite načine odražava na ekonomske pojave i procese i u savremenom dobu. Dobar primer predstavlja nesimetrična raspodela znanja između ekonomskih subjekata. Ljudsko ponašanje u okolnostima koje uključuju rizik i neizvesnost razlikuje se od jednog do drugog čoveka. Sklonost, odnosno nesklonost riziku treba zato da bude uzeta u obzir pri proceni mogućih ishoda tokom procesa donošenja odluka.⁵⁸

Sa poslovnog stanovišta, sklonost ka riziku je lična karakteristika svakog pojedinca. Obični ljudi (potrošači, izvršioci i svi oni koji žive od svog rada) normalno izbegavaju rizike. Nasuprot njima, poslodavci i preduzetnici vole da rizikuju, jer u slučaju lošeg ishoda oni prodajom imovine ili prostim otpuštanjem radnika štite svoje pozicije. U takvoj situaciji menadžeri, svesni činjenice da od uspešnosti poslovanja firme koju vode zavisi i njihova lična reputacija, nastoje da smanje rizike. Način na koji će izaći na kraj sa rizicima, treba da bude uslovljen specifičnim ciljevima svakog preduzeća, kao i okolnostima u kojima ono posluje.

Naše društveno okruženje u periodu tranzicije, koje je dovelo do opšte neizvesnosti na svim životnim poljima, stvorilo je takve uslove da uglavnom mogu da profitiraju ljudi koji su skloni riziku. Kao primer može da nam posluži brz razvoj tržišta hartija od vrednosti. Svako ko je imao dovoljno smelosti, pouzdanih informacija (i novca), pa kupio štedne zapise Narodne banke Srbije, ili akcije neke od perspektivnih domaćih banaka, mogao je dobro da zaradi. Međutim, ipak je trebalo rizikovati.

2. POJAM KREDITNOG RIZIKA

Bankarsko poslovanje po svojoj prirodi funkcioniše uz konstantno prisustvo raznih oblika rizika. Kako je u bankarstvu rizik neizbežan, otuda i činjenica da se posao banaka sastoji u permanentnom savladavanju rizika. Smanjenjem rizika na prihvatljiv i tolerantan nivo, smanjuju se mogućnosti potencijalnih gubitaka banaka, odnosno potencijalnih gubitaka akcionara,

⁵⁸ Šolak, Z., *Mikroekonomija*, Alfagraf, Novi Sad, 2005, str. 285

deponenata i drugih kreditora banaka, a ujedno se čuva i opšte poverenje u finansijski sistem uopšte.⁵⁹

Primarna aktivnost većine banaka je odobravanje kredita, uz stalno prisustvo kreditnog rizika. Kreditni rizik nastaje u uslovima kada potraživanja ne mogu biti realizovana na dan njihovog dospeća, po punoj knjigovodstvenoj vrednosti. Kreditni rizik banke predstavlja verovatnoću da banka neće biti u stanju da naplati svoja ukupna potraživanja, kako po osnovu glavnice duga, tako i svu ugovorenu kamatu.

Među rizicima sa kojima se banka suočava, ovo je najvažnija vrsta i s obzirom da je reč o jednom od vodećih rizika u bankarskom poslovanju, industrija ulaže velike napore na modeliranju optimalnog pristupa upravljanju ovim rizikom.

Kreditni rizik je vrlo često izvor drugih rizika, najčešće rizika likvidnosti ili čak i rizika solventnosti, u situacijama kada se realizuje u najvećem delu kreditnog portfolija banke. Puni efekat sledi nakon toga, jer realizaciju kreditnog rizika prati sinhronizovano dejstvo drugih, nefinansijskih rizika, čiji se efekti manifestuju kao:

- ✓ ekonomski gubitak banke (poslovni rizik) i
- ✓ narušavanje njene reputacije (reputacioni rizik).

Realizacija kreditnog rizika je najčešći uzrok propasti banaka. Stoga, minimalni standardi za upravljanje kreditnim rizikom postoje u skoro svim zakonodavstvima sveta.⁶⁰

Kreditni rizik se, dakle, javlja usled neizvesnosti da će dužnik ispuniti svoju obavezu. S obzirom da postoji mnogo vrsta dužnika, od individua do vlada, kao i da postoje različite obaveze, od kredita do derivata, kreditni rizik se javlja u više formi. U tradicionalnom bankarstvu kreditni rizik predstavlja najvažniju vrstu rizika. Uprkos inovacijama u području finansijskih usluga, kreditni rizik je još najznačajniji pojedinačni uzrok stečaja banaka. Razlog je u tome što se više od 80% bilansa banke u principu odnosi na ovaj oblik upravljanja rizicima. U svom širem smislu kreditni rizik označava i rizik od smanjenja kreditnog rejtinga dužnika ili izdavaoca hartija od vrednosti, pri čemu se povećava verovatnoća neplaćanja ili gubitka uloženog novca. Izloženost kreditnom riziku se u savremenom bankarskom poslovanju meri procenom očekivanog gubitka po određenoj investiciji na osnovu kvantitativne analize, pri čemu očekivani gubitak po ovoj vrsti rizika zavisi od tri komponente:

⁵⁹ Jović, Z., *Menadžment finansijskih institucija*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008., str. 46

⁶⁰ Barjaktarević, L., *Upravljanje rizikom*, Univerzitet Singidunum, Beograd, (2009), str. 107

- ✓ verovatnoće da suprotna strana neće podmiriti obavezu na ugovoreno vreme i način, bilo u vremenu trajanja obaveze ili u određenom vremenskom periodu;
- ✓ iznosa gubitka koji bi se ostvario u slučaju nepoštovanja ugovora od suprotne strane;
- ✓ potencijalne izloženosti banke neplaćanju na određeni datum u budućnosti.⁶¹

Postoje tri osnovne vrste kreditnog rizika:

1. pojedinačni (lični) ili potrošački rizik,
2. korporativni ili rizik preduzeća,
3. državni ili rizik zemlje.

Postoje različiti izvori nastanka kreditnog rizika, od odobravanja kredita stanovništvu i malim preduzećima, sekjuritizovanih, hipotekarnih kredita, preko trgovine korporativnim ili državnim dugovnim hartijama, do trgovine derivatima na finansijskim tržištima. Visina kreditnog rizika zavisiće od strukture ugovora između banke i njenih klijenata. Kreditni rizik je moguće diversifikovati, ali se teško može potpuno pokriti (izvršiti hexing).

U odnosu na izvore nastanka kreditnog rizika možemo da razlikujemo tri tipa:

1. Rizik naplativosti (default risk);
2. Rizik kreditne premije;
3. Rizik pogoršanja kreditnog rejtinga.

Rizik naplativosti je rizik koji postoji još u momentu odobrenja kredita, odnosno emitovanja instrumenta, jer već tada svaki klijent (emitent) ima neki kreditni rejting, a u svakom rejtingu moguće je pripisati određenu verovatnoću neizvršenja.

Rizik kreditne premije je rizik da će se kreditna premija promeniti i uticati na pogoršanje performansi klijenta (emitenta) i potencijalno stvoriti probleme u otplati i servisiranju kredita.

Rizik kreditnog rejtinga je rizik da će doći do pogoršanja kreditnog rejtinga klijenta u periodu kada je kredit aktivan, odnosno u periodu njegove otplate.

Kreditni rizik banke takođe podrazumeva nemogućnost ili nevoljnost zajmotražioca da odobreni kredit vrati banci prema uslovima definisanim u ugovoru.

Na mogućnost i volju zajmotražioca ili korisnika kredita utiču brojni faktori, i oni koji su pod kontrolom zajmotražioca, i oni koji su van njegove kontrole, odnosno, kreditni rizik zavisi od dve grupe faktora:

⁶¹ Cvetinović, M., *Upravljanje rizicima u finansijskom poslovanju*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008., str. 16

- egzogenih (državna regulativa u privredi, stanje ekonomije, prirodne okolnosti i sl.),
- endogenih (ključnu ulogu imaju stručnost i sposobnost kreditnog analitičara).

Kreditni rizik predstavlja dakle funkciju egzogenih (sistemskih) i endogenih (nesistemskih faktora).

Egzogeni (eksterni) faktori mogu uticati na pojavu kreditnog rizika na pojedinim tržištima. Merenje uticaja ovih faktora može se dovesti u vezu sa makroekonomskim performansama u relativnim tržišnim područjima banke, kao što su personalni prihodi, inflacija, i kretanje društvenog proizvoda. Postoji međuzavisnost nivoa ekonomske aktivnosti i pojave gubitka na kreditima. Ako ekonomska aktivnost ima tendenciju rasta, korisnicima kredita je lakše da ostvaruju profit i da vraćaju uzete kredite, i tada će gubici na kreditima biti mali.

U situaciji kada nivo ekonomske aktivnosti počne da pada, korisnici kredita imaju veće teškoće oko ispunjavanja svojih obaveza, odnosno vraćanja kredita, a gubici na kreditima će biti mnogo veći.

Endogeni, interni faktori koje banka može da kontroliše, reflektuju se u ponašanju menadžmenta banke u pogledu upravljanja kreditnim rizikom u banci.

Ključne interne determinante kreditnog rizika su:

- ✓ obim kredita (veličina kreditnog portfolia),
- ✓ kreditna politika (uslovi i mehanizam odobravanja kredita),
- ✓ kreditni miks.⁶²

Kreditni analitičari u banci treba da koriste sve raspoložive podatke vezane za makroekonomska kretanja u privredi u celini, kao i za pojedine privredne grane. Fokus menadžmenta banke treba da bude na internim faktorima koji determinišu kreditni rizik, dok su eksterni faktori unapred definisani i na njih se ne može uticati.

Osnovni princip je da kredit mora biti odobren kreditno sposobnim subjektima, da mora biti pravilno ročno i poslovno strukturiran (da se izbegne neopaženi prelazak iz kratkoročnog u srednjoročni ili dugoročni kredit, da postoji saglasnost između banke i tražioca kredita u pogledu obima komercijalnog poslovanja preko banke, u pogledu eventualne reorganizacije firme, isplate

⁶² <http://www.horizonti.ekfak.kg.ac.rs>

dividendi i sl.), odgovarajuće osiguran i dokumentovan kao i odgovarajuće kontrolisan kako bi se obezbedilo tekuće praćenje „finansijskog zdravlja“ korisnika kredita.⁶³

VI POJAM UPRAVLJANJA RIZIKOM

U drugom delu rada biće predstavljen proces upravljanja rizikom, a posebno proces upravljanja kreditnim rizikom, kao i merenje kreditnog rizika i mere i strategije zaštite banke od kreditnog rizika.

1. PROCES UPRAVLJANJA RIZIKOM

Upravljanje rizikom obuhvata skup upravljačkih metoda i tehnika koje se koriste da bi se smanjila mogućnost ostvarenja neželjenih i štetnih događaja i posledica i time povećala mogućnost ostvarenja planiranih rezultata.

Upravljanje rizikom je centralni deo strateškog menadžmenta svake organizacije. To je proces kojim organizacije metodički vode računa o rizicima povezanim s njihovim aktivnostima s ciljem postizanja kontinuiranog napretka kako unutar svake pojedine aktivnosti tako i u celokupnom portfelju aktivnosti. Središte dobrog upravljanja rizikom je identifikovanje tih rizika i postupanje sa njima. Njegov je cilj dodati maksimalnu održivu vrednost svim aktivnostima organizacije. Dobar proces upravljanja rizikom sastoji se u prikupljanju i organizaciji informacija potrebnih za razumevanje potencijalnih pozitivnih i negativnih aspekata svih onih činilaca koji mogu uticati na organizaciju tj. na realizaciju nekog događaja. Takav proces povećava verovatnost uspeha i smanjuje kako verovatnost neuspeha, tako i neizvesnost oko postizanja sveukupnih ciljeva. Upravljanje rizikom trebao bi biti kontinuirani razvojni proces koji se proteže kroz strategiju organizacije i implementaciju te strategije. Trebao bi metodički obuhvatiti sve rizike koji okružuju prošle, sadašnje, a posebno buduće aktivnosti. Morao bi biti integrisan u kulturu organizacije zajedno sa delotvornom politikom i programom koji vodi viši menadžment

⁶³ Jović, Z., *Menadžment finansijskih institucija*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008., str. 48

kako bi obezbedio realizaciju konkretnog događaja. Upravljanje rizikom mora prevesti strategiju u taktičke i operativne ciljeve, raspoređujući odgovornost kroz celu organizaciju pri čemu bi odgovornost za upravljanje rizikom trebala biti sastavni deo opisa posla svakog menadžera i zaposlenih. Upravljanje rizikom doprinosi jasnijem određivanju odgovornosti, pomaže pri merenju uspešnosti i nagrađivanju i time povećava operativnu efikasnost na svim nivoima.

Iako rizici ne mogu biti potpuno eliminisani, većina njih se ipak može predvideti i sa njima se može upravljati unapred. Njihovom analizom i suzbijanjem može se osigurati nesmetano odvijanje nekog događaja. Cilj upravljanja rizicima je da se identifikuju relevantni faktori rizika za određeni (konkretni) događaj, a zatim da se izradi plan upravljanja rizicima, kako bi se minimizirala verovatnoća pojave nekog pretpostavljenog rizičnog činioca i/ili njegovog lošeg uticaja na događaj.

Upravljanje rizikom štiti organizaciju, i jača reputaciju organizatora i nositelja interesa nekog događaja, podržavajući ciljeve organizacije na način da:

- ✓ stvara okosnicu koja omogućuje organizaciji da se aktivnosti ubuduće odvijaju dosledno i kontrolisano;
- ✓ poboljšava proces donošenja odluka, planiranja i određivanja prioriteta kroz sveobuhvatno i strukturirano razumevanje poslovne aktivnosti;
- ✓ doprinosi efikasnijem korišćenju/raspodeli kapitala i sredstava unutar organizacije;
- ✓ smanjuje volatilnost (fluktuaciju) u manje bitnim područjima poslovanja;
- ✓ štiti i uvećava imovinu i imidž kompanije;
- ✓ razvija i pruža podršku ljudima i bazi znanja organizacije;
- ✓ optimizira operativnu efikasnost.

Upravo kroz ove ciljeve organizatori adekvatnim upravljanjem rizikom obezbeđuju nesmetano odvijanje nekog događaja tj. njegovu punu realizaciju

Navedeni proces se u literaturi često deli na dve različite faze: prva faza se odnosi na razumevanje „problema“ (nalaz) a druga faza se odnosi na „rešenje“ problema.

Prva faza obuhvata procese identifikacije opasnosti i procene rizika, druga obuhvata ostale navedene faze.

Najzad, pojam rizika se sastoji od vjerojatnoće pojavljivanja neke štete (nesigurnost) i težine posledica (nuspojave). Upravljanje rizicima ne nastoji u potpunosti eliminisati rizike, jer je to praktički nemoguće, već stvoriti okruženje u kojem se mogu doneti optimalne odluke uzimajući u obzir identifikovane rizike i posledice koje oni mogu izazvati. Klasičan primer za rizik je mogućnost rušenja aviona. Verojatnoća da se avion sruši je izuzetno mala, ali su posledice od eventualnog rušenja nekog aviona katastrofalne. Koncept upravljanja rizikom omogućuje sistemsko stvaranje realnih okvira za sprečavanje šteta i nesreća, odnosno za minimiziranje rizika u ostvarivanju nekog događaja.

Posledica rizika može biti pozitivna ili negativna. Pozitivne posledice se često nazivaju mogućnost ili šansa. Pretnja ili opasnost su negativne posledice – „neprijatan aspekt“ rizika. Pretnje su specifični činioci koji utiču na događaj, tako da se rezultati događaja iskazuju kao neželjeni troškovi. Rizik može imati jedan ili više uzroka i, ako se pojave, jednu ili više posledica. Neizvesnost je objektivni oblik postojanja našeg okruženja i realnog sveta u kojem se događaju razni ekonomski, politički, tehnološki, naučni i drugi društveni procesi. Reč je o potpunom ili delimičnom odsustvu informacija koje se odnose na okruženje ili stanje pojedinih objekata. Za razliku od neizvesnosti, rizik odražava stepen uverenosti (bolje reći neuverenosti) ekonomskog subjekta ili pak subjekata uopšte u ostvarenje svojih ciljeva, realizaciju događaja, projekta i/ili delatnosti.

2. UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM

Kreditni rizik je najčešći uzrok stečajeva banaka što je i bio razlog da se propišu minimalni standardi za upravljanje kreditnim rizikom u skoro svim zakonskim sistemima.

Zbog potencijalno značajnog uticaja kreditnog rizika važno je sprovoditi efikasnu strategiju upravljanja kreditnim rizikom. Prema smernicama Bazelskog komiteta takva strategija zahteva: osiguravanje primerenog okruženja za merenje i upravljanje kreditnim rizikom, ispravan, pouzdan i dosledan proces odobravanja kredita, prikladan proces kreditne

administracije, aktivno merenje, upravljanje i nadzor kreditnog rizika, primerenu kontrolu izloženosti riziku i aktivan nadzor i sudelovanje regulatornih institucija.⁶⁴

Upravljanje rizicima u bankarskom poslovanju obuhvata identifikovanje, merenje i procenu rizika s ciljem minimiziranja njegovih negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital banke. Banka je dužna da obrazuje posebnu organizacionu jedinicu u čijem je delokrugu upravljanje rizicima. Takođe, banka je dužna da svojim aktima propiše procedure za identifikovanje, merenje i procenu rizika, kao i upravljanje rizicima.

U tom smislu, bord direktora banke je odgovoran za:

- kreiranje strategije upravljanja kreditnim rizikom i najvažnijih politika u odnosu na izloženost ovom riziku,
- primenu i poštovanje limita izloženosti banke kreditnom riziku, proveru njihove primene u praksi i periodično revidiranje,
- primenu i poštovanje usvojenih planova, procesa i procedura u upravljanju kreditnim rizikom, ali i za
- obezbeđivanje odgovarajuće infrastrukture neophodne za upravljanje ovim rizikom.⁶⁵

Jedna od glavnih aktivnosti finansijskih institucija kao što su banke, osiguravajuća društva, penzijski fondovi i finansijske kompanije jeste odobravanje kredita. Da bi ostvarile zaradu moraju uspešno plasirati kredite koji će u potpunosti biti otplaćeni (samim tim postići nizak kreditni rizik).

Uloga kreditiranja treba da sadrži sve kreditne aktivnosti banke kao i način upravljanja kreditnim portfeljom, tj. način na koji se krediti odobravaju, ocenjuju, nadziru i naplaćuju.

Efikan sistem upravljanja kreditnim rizikom utiče na eliminaciju većine problema prisutnih u bankama.

Upravljanje kreditnim rizikom vrši se:

- ✓ primenom limita,
- ✓ selekcijom kreditnih zahteva,
- ✓ diversifikacijom plasmana,
- ✓ primenom adekvatnih sredstava obezbeđenja plasmana.

⁶⁴ Cvetinović, M., *Upravljanje rizicima u finansijskom poslovanju*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008., str.

111

⁶⁵ www.ubs-asb.com

Metodologija utvrđivanja kreditnog rizika nalazi se u središtu kreditne analize, ali je osnovna ideja kreditne politike minimizacija i određivanje granice podnošljivog kreditnog rizika.

Jedan od osnovnih zahteva u banci je sposobnost u pokrivanju nastalih gubitaka na osnovu plasiranih kredita. Na tom osnovu kreditni rizik se može vrlo široko posmatrati i vezati za sve vrste plasmana.

Politike banke za ograničavanje ili smanjenje kreditnog rizika se odnose na ograničenje izloženosti prema pojedinačnom klijentu. Većina zemalja uvodi maksimalnu izloženost prema velikim dužnicima i povezanim osobama u iznosu od 10-25% kapitala. Naime, Bazelski komitet je predložio 25% sa namerom da ga smanji na 10%.⁶⁶

Osnovna metodologija za merenje efikasnosti banke u upravljanju kreditnim rizikom obuhvata sledeće indikatore:

- ✓ Indeks odbacivanja = odbačeni kreditni zahtevi/primljeni kreditni zahtevi
- ✓ Indeks gubitka = otpisani gubici/rezervna sredstva za pokriće gubitaka
- ✓ Indeks naplate potraživanja = naplata potraživanja tokom meseca/potraživanja tokom meseca.⁶⁷

U osnovi postoje dve vrste kreditnog rizika: jedna je vezana za povrat glavnice ili rata glavnog duga (to je situacija kada dužnik neće da vrati dospelu ratu ili bi hteo ali ne može usled finansijskih poteškoća), a druga je povezana sa plaćanjem kamate kao prinosa na plasirana sredstva (sve zavisi da li je ugovorena fiksna ili promenljiva kamatna stopa i kakvo je kretanje kamatnih stopa na tržištu).

Sa aspekta širine obuhvata postoji sledeća kategorizacija kreditnog rizika:

1. Širi obuhvat kreditnog rizika (rizik prevare, špekulativni rizik, rizik koncentracije kreditnog portfolia, rizik vanbilansnih aktivnosti, čisti kreditni rizik, rizik likvidnosti i rizik zemlje);
2. Uži obuhvat kreditnog rizika (moralni rizik, poslovni rizik, imovinski rizik, rizik zaloge i tržišni rizik);
3. Najuži obuhvat kreditnog rizika (rizik vraćanja kredita i rizik plaćanja kamate).

⁶⁶ Cvetinović, M., *Upravljanje rizicima u finansijskom poslovanju*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008., str. 112

⁶⁷ Ćurčić, U., *Bankarski portfolio menadžment strategijsko upravljanje bankom, bilansom i portfolio rizicima banke*, Feljton, Novi Sad, 2002., str. 232

Analiza kreditnog rizika se može minimizirati definisanjem:

- ✓ vremenskog perioda kreditiranja,
- ✓ kreditne sposobnosti dužnika,
- ✓ kreditnog limita dužnika,
- ✓ kontrole korišćenja kredita,
- ✓ obezbeđivanje povraćaja kredita.

Vremenski period kreditiranja uslovljen je karakterom poslovanja klijenta banke, kao i strukturom izvora i plasmana kredita. Kreditna sposobnost dužnika podrazumeva mogućnost uzimanja, korišćenja i vraćanja kredita banci pod određenim uslovima kreditiranja. Važan faktor za ocenu kreditne sposobnosti dužnika jeste njegova imovinska struktura. Takođe, ne treba u analizi kreditnog rizika zanemariti značaj očekivane projektovane dobiti budućeg dužnika. Ocena kreditne sposobnosti budućeg dužnika treba da ukaže: koliko je dužnik sposoban i spreman da vrati kredit, onako kako je predviđeno ugovorenim uslovima. Sposobnost budućeg dužnika treba shvatiti kao njegovo objektivno svojstvo, dok se njegova spremnost treba shvatiti kao njegovo subjektivno svojstvo.

Analiza kreditne sposobnosti budućeg dužnika treba da obuhvati sve poslovne promene (iz prošlosti i sadašnjosti) njegovog poslovanja, koji će imati uticaja na njegovu poslovnu budućnost.⁶⁸

Postoji niz uslova koje pravni ili fizički subjekt mora ispunjavati da bi zadovoljio kriterijum kreditne sposobnosti: od ostvarivanja pozitivnog poslovnog rezultata, nepostojanja nepokrivenih gubitaka, do stručno osposobljenih kadrova i uredne naplate dospelih potraživanja. Da bi se dobila prava slika o tražiocu i njegovoj kreditnoj sposobnosti neophodno je napraviti analizu ukupnih prihoda i troškova. Tako na primer, gubitak ne mora automatski značiti diskvalifikaciju tražioca kredita, jer ukoliko je reč i o privremenom gubitku neće biti problem pozitivne ocene kreditne sposobnosti klijenta. Pri svemu tome treba razlikovati strogo formalne uslove od materijalnih uslova kreditne sposobnosti klijenta, za šta je neophodno dobro poznavanje klijenta i njegovog, po mogućnosti višegodišnjeg rada i poslovanja sa bankom koja je namerna odobriti kredit. Po novom Zakonu o bankama uvedena je mogućnost korišćenja baze

⁶⁸ Vunjak, N., Kovačević, Lj., *Poslovno bankarstvo*, Bečej, 2002., str. 548

podataka Udruženja banaka Srbije - kreditnom birou, tako što su podaci koji se odnose na urednost izmirivanja obaveza fizičkih i pravnih lica izgubili tretman poslovne tajne. Na taj način banka može da uvidom u trenutno stanje ukupne zaduženosti klijenta i njegove navike u pogledu otplate finansijskih obaveza snizi rizik svog plasmana. Posebni uslovi se odnose na: namenu upotrebe sredstava, sopstveno učešće korisnika kredita, polaganje depozita, instrumente obezbeđenja, vraćanje kredita itd.⁶⁹

Kapital dužnika se u analizama kreditne sposobnosti koristi kao veličina neto vrednosti imovine vlasnika kapitala. Neto imovina vlasnika kapitala predstavlja limitirajući faktor gornje granice kredita, koji se odobrava zajmotražiocu. Analiza kreditne sposobnosti budućeg dužnika treba da obuhvati unapred navedena kretanja i da utvrdi i otkloni uzročnike potencijalnih poremećaja u poslovanju tražioca kredita. Takođe, analiza kreditne sposobnosti budućeg dužnika treba da definiše način obezbeživanja povraćaja kredita, počev od zaloga po osnovu potraživanja kupaca budućeg dužnika. Koji će faktor analize kreditne sposobnosti biti dominantan zavisi od karakteristika preduzeća tražioca kredita. Ukoliko analiza kreditne sposobnosti korisnika utvrdi da je rizik plasmana kredita izuzetno visok, ista se prekida uz preporuku menadžmentu banke da ne ulazi u kreditni aranžman.

2.1. MERENJE KREDITNOG RIZIKA

Da bi se uspešno upravljalo kreditnim rizikom potrebno je utvrditi mehanizme i definisati način merenja kreditnog rizika. Za uspešno merenje kreditnog rizika potrebna je dostupnost informacija vezanih za: izloženost kreditnom riziku, verovatnoću nastanka nemogućnosti naplate potraživanja ili verovatnoću pogoršanja kreditnog rejtinga, potencijalnim naplatama nakon dospelosti odnosno defoulta-a (recovery under default).⁷⁰

Osnovni način na koji se izražava kreditni rizik jesu kreditni rejtinzi, razlikujemo eksterne i interne. Eksterne rejtinge obezbeđuju posebne kompanije kojima je osnovna delatnost upravo kreiranje rejtinga za izdavaoca hartija od vrednosti. Interni rejtinzi su proizvod samih banaka i zavise od kriterijuma koje su postavili.

⁶⁹ Hadžić, M., *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2007., str. 262

⁷⁰ Rose, P., *Bankarski menadžment i finansijske usluge*, Data status, Beograd, 2005., str. 110

Postoje dva pristupa merenju kreditnog rizika:

1. Standardizovani pristup,
2. Pristup internog merenja rejtinga.

Standardizovani pristup omogućava da se na izračunate izloženosti banke primenjuju ponderi rizika u skladu sa ocenom rejtinga eksternih agencija (Standard&Poor's, Moody's i Fitch). Izloženost banke treba da bude ponderisana rizikom nakon odbijanja specifičnih rezervisanja.

Pristup internog merenja rejtinga poolazi od toga da banke same odaberu način na koji će meriti rejting svojih klijenata, ovaj pristup mora da bude odobren od strane bančinog supervizora.

Za uspešno merenje kreditnog rizika potrebno je definisati model kreditnog rizika. Model kreditnog rizika predstavlja skup modeliranih matematičkih operacija koja uz date kriterijume kao inpute (nezavisne promenljive), vraća meru rizika kao ishod (zavisna promenljiva).

Modeliranje kreditnog rizika je postalo izuzetno interesantno kako za bankare tako i za ostale menaxere rizika negde od sredine 1990-ih godina.

Kreditni rizik je mnogo teže modelirati nego tržišni i to zbog više razloga. Prvo, nedostatak likvidnih tržišta onemogućava određivanje cene kreditnog rizika za određene dužnike i zajmodavce, a drugo ne mogu se uočiti prave pretpostavljene verovatnoće. Korisnici moraju da odrede ove verovatnoće bilo tako što izvode pretpostavljene stope na osnovu prethodnog idkudtvs o objavljenim kreditnim stopama, koristeći model Credit Monitor, ili određujući pretpostavljene stope preko procesa subjektivnog odobravanja kredita. Treće, teško je uočiti ili izmeriti pretpostavljene korelacije što otežava agreagciju kreditnog rizika.⁷¹

Tokom poslednjih godina veliki broj najvećih svetskih banaka razvio je sofisticirane sisteme u pokušaju da modelira kreditni rizik. Ovi modeli pomažu bankama da kvantifikuju, izvrše agregaciju i da upravljaju rizikom kako u svim linijama poslovanja tako i na celokupnom geografskom prostoru na kom obavljaju ta poslovanja. Izlazni podaci ovih modela takođe imaju važnu ulogu u upravljanju rizikom u bankama i u procesima merenja performansi poslovanja uključujući performanse koje se zasnivaju na kompenzaciji, analizu profitabilnosti klijenata, određivanje cene na osnovu rizika, pa sve do manjeg (ali rastućeg) stepena upravljanja aktivnim

⁷¹ Vujović, R., *Upravljanje rizicima i osiguranje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 266

portfeljom i odluka koje se odnose na strukturu kapitala. Ovakvo modeliranje kreditnog rizika može da pruži bolje upravljanje unutrašnjim rizikom i može da ima potencijal da se koristi za kontrolu organizacije bankarskog poslovanja.

Za merenje kreditnog rizika na nivou ukupnog portfelja banke može se koristiti nekoliko modela od koji su najpoznatiji: Portfolio Manager, Credit Metrics, Credit Monitor, Credit Portfolio View, CreditRisk i dr.

Portfolio Manager koristi povratnu informaciju merenja vrednosti pri riziku da bi optimizirao portfelj kreditnih sredstava i izračunao oštre odnose između pojedinačnih sredstava. Model takođe daje cene za kreditna sredstva i ukazuje na doprinose visine kapitala i marginalnog rizika. Korišćenjem analitičke aproksimacije model takođe izračunava raspodelu štete kreditnog portfelja za dati datumski horizont i ukazuje na iznos ekonomskog kapitala potrebnog za podršku različitim nivoima rizika.

Credit Metrics koristi Monte Carlo simulaciju za izradu raspodele štete portfelja za dati datumski horizont. Svakom dužniku pripisuje se pretpostavljeni kreditni rang, a za određivanje verovatnoće da će pretpostavljeni kreditni rang ostati isti, povećati se ili smanjiti koristi se tranziciona matrica. Ovaj program izračunava vrednost portfelja tako što nasumično simulira kreditni kvalitet svakog dužnika. Posle svakog simuliranog ishoda ponovo se određuje cena svakog kreditnog instrumenta, a vrednost portfelja je prosta agregacija ovih cena.

Credit Portfolio View je kreditni model portfelja koji uzima u obzir tekuće makroekonomsko okruženje i koristi pretpostavljene uslovne verovatnoće o tekućem stanju u ekonomiji.

CreditRisk metodologija se zasniva na matematičkim modelima koji se koriste u industriji osiguranja. Umesto apsolutnog nivoa kreditnog rizika ovaj model pretpostavlja stope kao kontinualne slučajne promenljive. Posmatrane pretpostavljene stope za rangiranje kredita variraju tokom vremena, a njihova nesigurnost se hvata pretpostavljenom procenom brzine isparljivosti (standardne devijacije). Pretpostavljena korelacija je, opšte uzevši, posledica spoljašnjih faktora kao što su to jačina regionalne ekonomije ili slabost industrije. Minimum potrebnih podataka čini ovaj model lakim za upotrebu, a analitičko izračunavanje raspodele štete portfelja je veoma brzo.

Uprkos različitim metodologijama svi modeli kreditnog rizika daju raspodelu mogućih vrednosti kreditnog portfelja u nekoj tački u budućnosti. Povezane promene u kreditnom kvalitetu dužnika dovode do promene u vrednostima koje se dobijaju za izloženost riziku.⁷²

Konvencionalna metoda za izradu modela kreditnog rizika je da se odredi verovatnoća događanja kreditnih događaja koji mogu da dovedu do propasti datog poslovanja. Na nesreću, većina kvantitativnih pristupa modeliranju kreditnog rizika koji se mogu naći u literaturi ne daju tačnu sliku date situacije, jer ulazni podaci u model sadrže značajan stepen subjektivnosti ili su netačni odnosi između ulaznih podataka. U praksi podaci su često oskudni, nepouzđani ili nepostojeći i odnosi između promenljivih u datom modelu se često zasnivaju na ekspertskoj proceni. To znači da modeli kreditnog rizika često zavise od značajne subjektivne ekspertize.

U postupku modeliranja kreditnog rizika utvrđeni su i određeni problemi:

- Nepostojanje likvidnog tržišta čini veoma teškim ili gotovo nemogućim utvrđivanje kreditnog rizika za pojedinačnog dužnika (nepostojanje dovoljne statističke građe);
- Stvarne verovatnoće neizvršenja obaveza ne mogu se posmatrati na tržištu. Korisnici moraju utvrđivati ove verovatnoće na osnovu istorijskih podataka ili javnih informacija o kreditnom rejtingu koristeći definisane modele;
- Korelacije između kreditnih događaja je veoma teško utvrditi i meriti, pa je stoga zahtevno vršiti agregaciju kreditnog rizika;
- Prinosi od tržišnih ulaganja su relativno simetrični i dobro aproksimirani normalnom distribucijom, što nije slučaj kod kreditnih rizika.
- Nepostojanje dogoročnih državnih hartija od vrednosti nominovanih u domicilnoj valuti koja bi definisala nerizičnu krivu prinosa i predstavljala osnovu procene kreditnog rizika. Kako bi se ublažio kreditni rizik banke koriste različita sredstva, kao što su:
 - ✓ Sporazumi o netingu: svaka strana u ugovoru ima ukupnu obavezu u iznosu neto stanja iznosa koji duguju drugoj strani;
 - ✓ Kolateral: povećati potencijalnu naplatu putem zahteva za kolateralom;
 - ✓ Periodična poravnanja;

⁷² Vujović, R., *Upravljanje rizicima i osiguranje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 265-267

- ✓ Garancije treće strane: zakonski rizik nemogućnosti da se sprovede garancija u momentu neizvršenja obaveza dužnika, koji zavisi od prirode garancije i uvećanje rizika neizvršenja, s obzirom da se kreditni rizik prenosi sa dužnika na garantora.

Merenje kreditnog rizika je osnov za ispunjavanje propisanih standarda Bazela II koji predstavljaju definisano pravilo za upravljanje kreditnim rizikom u banci. Upravo standardizovani pristup merenja kreditnog rizika Banke putem Bazel II standarda omogućava postavljanje kvalitativno naprednijeg sistema za upravljanje kreditnim rizikom u Banci.

Postavljanjem dobrog sistema za ocenu kreditne sposobnosti klijenta kao internog sistema za merenje kreditnog rizika i primena Bazel II standarda u merenju kreditnog rizika predstavljaju ključ uspešnog upravljanja kreditnim rizikom u Banci.

Kvalitetno upravljanje kreditnim rizikom u banci definiše direktno uspeh poslovanja same banke na određenom tržištu.

2.2. MERE I STRATEGIJE ZAŠTITE BANAKA OD KREDITNOG RIZIKA

Menadžmentske strukture u bankama koriste kombinaciju raznih strategija u cilju zaštite od kreditnog rizika.

Prvo, banke vrše selekciju kreditnih zahteva u pravcu minimiziranja kreditnog rizika. Kod selekcije kreditnih zahteva banke koriste interne rejting sisteme. Time se utvrđuje stepen kreditne sposobnosti. Ukoliko dužnik spada u kategoriju sa većim stepenom rizika, od njega se traži da plati veću kamatnu stopu kao kompenzaciju za povećani rizik.

Drugo, banke primenjuju zaštitne klauzule kojima sprečavaju takvo ponašanje dužnika koje bi u toku trajanja kreditnog odnosa pogoršalo njihovu kreditnu sposobnost. Ukoliko bi dužnici (posebno kompanije) prekršile neku od zaštitinih klauzula, banke imaju pravo da odmah zahtevaju otkaz daljeg korišćenja kredita. Banke po pravilu koriste ovu klauzulu da bi izvršile pritisak na dužnike (kompanije) da svoja ponašanja usklade sa odredbama iz zaštitnih klauzula i time vrate kreditni rizik na prethodni nivo.

Treće, banke mogu da smanje kreditni rizik putem kolaterala ili dobijenih garancija u odnosu na svoja kreditna potraživanja.

Četvrto, banke primenjuju sistem limita u smislu maksimalnog iznosa kredita koji se može odobriti određenom dužniku ili zemlji ili grani privrede u odnosu na kapital banke; maksimalnog odnosa između rizičnih i ukupnih aktiva; minimalnih proporcija likvidne aktive (novca i državnih kratkoročnih papira) u odnosu na ukupne aktive.

Peto, banke vrše diverzifikaciju svojih kreditnih aktiva, čime se smanjuje njihov portfolio rizik.

VII KREDITNA POLITIKA BANKE INTESE

U trećem delu rada biće predstavljeni osnovni podaci o samoj banci, ponuda kredita Banke i kreditno poslovanje Banke.

1. OSNOVNI PODACI O BANCII INTESE

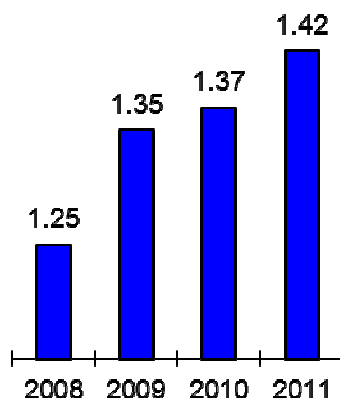
Banka Intesa je članica Intesa Sanpaolo, najsnažnije italijanske bankarske grupacije, sedme banke u evrozoni po visini tržišne kapitalizacije i jedne od petnaest najvećih banaka u svetu. Nastala je spajanjem vodećih italijanskih banaka, Intesa Sanpaolo je danas prisutna u preko 40 zemalja sveta sa 11 internacionalnih banaka - kćerki, 3 internacionalne poslovne banke, 16 inostranih ekspozitura i 21 predstavništvom.

Ukupno, Intesa Sanpaolo uslužuje 19,6 miliona klijenata posredstvom poslovne mreže koja broji 8.200 ekspozitura. Internacionalno poslovanje ove grupacije posebno je usredsređeno na region srednje, istočne i jugoistočne Evrope, kao i mediteranskog basena, gde sa mrežom univerzalnih banaka u 13 zemalja uslužuje 8,5 miliona klijenata. Grupacija je posvećena unapređenju usluga za stanovništvo, pružanju značajne podrške razvoju poslovanja svojih klijenata, kao i ukupnom ekonomskom razvoju zemalja u kojima posluje.

Intesa je jedna od prvih privatnih banaka u Srbiji. Od 1991. godine do danas stekla je poverenje od preko 1,5 miliona klijenata. Od 2005. godine banka posluje kao deo grupacije Banca Intesa, koja danas nosi naziv Intesa Sanpaolo. Godinu dana kasnije banka je osnovala lizing kompaniju, Intesa Leasing, sa željom da zaokružim ponudu finansijskih usluga. Godine

2007. Intesa postaje vodeća banka u Srbiji po svim najznačajnijim parametrima uspešnosti poslovanja. U toku 2007. godine, došlo je do statusne promene spajanja uz pripajanje, pri čemu je Banca Intesa kao nosilac preuzela Panonsku banku a.d. Novi Sad.

Grafik 3. Broj klijenata – fizičkih lica u periodu od 2008-2011. godine (u milionima)

Banka posluje pod poslovnim imenom: Banca Intesa akcionarsko društvo, Beograd. Skraćeno poslovno ime banke je: Banca Intesa ad Beograd; Banca Intesa Beograd; Banca Intesa.⁷³

Strategija i vizija Banke su da se učvrsti pozicija vodeće Banke na tržištu, aktivno podržava proces oporavka srpske privrede, iskoriste sve mogućnosti koje se pružaju i obezbedi stalna kvalitetna usluga koja proizvodi značajnu vrednost akcionarima, zaposlenima, klijentima kao i društvenom okruženju.

2. OSNOVNA PONUDA KREDITA BANKE INTESE

Banka obavlja sledeće poslove: depozitne poslove (primanja i polaganja depozita), kreditne poslove (davanje i uzimanje kredita), devizne, devizno - valutne i menjačke poslove, poslove platnog prometa, izdavanje platnih kartica, poslove sa hartijama od vrednosti (izdavanje

⁷³ Banca Intesa a.d. Beograd, *Statut*, 29.09.2006., str. 1

hartija od vrednosti i dr., brokersko-dilerske poslove, izdavanje garancija, avala i drugih oblika jemstva (garancijski posao), kupovinu, prodaju i naplatu potraživanja (faktoring, forfeiting i dr.), poslove zastupanja u osiguranju po prethodnoj saglasnosti Narodne banke Srbije, druge poslove za koje je ovlašćena zakonom.

2.1. RAD SA STANOVNIŠTVOM

U oblasti poslovanja sa stanovništvom Intesa zauzima vodeću poziciju na srpskom tržištu sa više od 1,5 miliona klijenata. Posvećenost klijentima demonstrira širokom lepezom kreditnih i depozitnih proizvoda i usluga skrojenih prema njihovim potrebama. Kontinuirano širenje i unapređenje ponude u pogledu cena i kvaliteta usluge vodeći je princip njenog poslovanja.

Elektronsko bankarstvo, novi proizvodi i usluge u njenoj ponudi, korisnički servisi i Call centar potvrđuju njenu posvećenost i angažovanje zaposlenih na zadovoljenju potreba klijenata. Gradeći koncept usluge sve na jednom mestu, prva je banka, koja je u svoje ekspoziture uvela usluge osiguranja, brokerske usluge i lizing i razvila mrežu savremenih specijalizovanih centara za stambene kredite - Intesa Casa. Podatak o postojanju 220 ekspozitura u preko 120 mesta u Srbiji potvrđuje da je banka prisutna gde god to klijenti zahtevaju. Pored vodeće pozicije u poslovanju sa stanovništvom i privredom, banka je i lider u elektronskom bankarstvu i platnim karticama. Paket usluga elektronskog bankarstva najsavremeniji je u zemlji, uveli su MasterCard na domaćem tržištu, izdali prvu Visa čip karticu na Balkanu i u Srbiju vratila najprestižniji svetski kartičarski brend - Amercan Express. Osluškujući narastajuće potrebe tržišta, nastavlja da obogaćuje svoj portfolio proizvoda, dok njeni zaposleni čine sve kako bi izašli u susret svakom klijentu.⁷⁴ Na raspolaganju su:

- ✓ tekući računi,
- ✓ krediti,
- ✓ štednja,
- ✓ obveznice,

⁷⁴ www.bancaintesa.rs

- ✓ devizni poslovi:
 - transfer novca,
 - devizne penzije,
 - ino-čekovi
 - menjački poslovi.
- ✓ platne kartice,
- ✓ brokersko-dilerske usluge,
- ✓ elektronsko bankarstvo,
- ✓ sefovi.

2.2. RAD SA PRIVREDOM

Kombinacija širokog spektra klasičnih i savremenih finansijskih proizvoda koje nudi uz stručnu podršku i besplatnu savetodavnu uslugu čine Intesu pouzdanim saradnikom na koga klijenti banke mogu da se oslone. Pažljivo osluškiju potrebe svojih korisnika i prilagođavaju svoje proizvode i usluge njihovim specifičnim potrebama.

Poverenje koje su stekli potvrđuju podaci da prednjače po visini depozita privrednih subjekata i da su vodeća banka u domaćem i međunarodnom platnom prometu. Posebnu pažnju posvetili su razvoju elektronskog bankarstva, koje njenim klijentima pruža mogućnost lakšeg, bržeg i jeftinijeg poslovanja. Jako prisustvo na tržištu Srbije dokazuje i podatak da su jedan od najvećih kreditora privrede u Srbiji. Na raspolaganju korisnicima su:

- Otvaranje računa i platni promet
- Direct debit
- FX poslovanje i platni promet sa inostranstvom

- Brokersko - dilerski poslovi
- Finansijske institucije
- Depoziti
- Kreditni poslovi
- Dokumentarni i garancijski poslovi
- Sefovi,
- Biznis kartice.⁷⁵

3. KREDITNO POSLOVANJE BANKE INTESA

U narednom izlaganju biće predstavljeno kreditno poslovanje Banke Intesa i klasifikacija kredita.

3.1. KREDITI ZA STANOVNIŠTVO

Banka Intesa a.d. Beograd fizičkim licima nudi sledeće kredite:

- laki keš gotovinski kredit,
- senior keš kredit za penzionere,
- kredit za refinansiranje,
- gotovinski kredit sa 105% depozita,
- potrošački krediti,
- krediti za kupovinu automobila,
- stambeni krediti,

⁷⁵ www.bancaintesa.rs

- specijalni proizvodi.⁷⁶

3.2. KREDITI ZA PRIVREDU

U svoj ponudi Banka ima široku paletu kreditnih proizvoda namenjenih privrednim subjektima. Zahvaljujući snažnoj podršce matične grupacije Intesa Sanpaolo i relevantnih svetskih finansijskih institucija, u mogućnosti je da podrži kapitalne investicije u infrastrukturu, mrežu puteva i telekomunikacija, kao i izgradnju stambenih objekata. Svi krediti Banke mogu biti devizni, dinarski i indeksirani - dinarski krediti sa valutnom klauzulom.

Klijentima su na raspolaganju:

- Otvaranje računa i platni promet,
- Direct debit,
- FX poslovanje i platni promet sa inostranstvom,
- Investiciono bankarstvo,
- Depoziti,
- Kreditni poslovi,
- Dokumentarni i garancijski poslovi,
- Sefovi,
- Biznis kartice,
- Projektno finansiranje,
- Faktoring,
- Elektronsko bankarstvo.

⁷⁶ <http://bancaintesabeograd.com>

VIII UPRAVLJANJE RIZIKOM NA PRIMERU BANKA INTESA

U četvrtom delu rada biće reči o upravljanju rizikom u Banci i sistemu za upravljanje rizikom, a poseban značaj biće dat upravljanju kreditnim rizikom u Banci i analizi izloženosti banke kreditnom riziku i finansijskih izveštaja.

1. UPRAVLJANJE RIZICIMA U BANCII INTESA

Banka Intesa Beograd, kao članica Grupe Intesa Sanpaolo, pridaje veliku važnost upravljanju rizicima i kontroli kao uslovima koji obezbeđuju pouzdano i održivo stvaranje nove vrednosti u kontekstu kontrolisanog rizika, štite finansijsku snagu Grupe i njenu reputaciju i omogućavaju transparentan prikaz profila rizika portfolia Grupe.

Ovu konstataciju potvrđuje i činjenica da Banka koristi interne modele za upravljanje kreditnim rizikom za najveći deo portfolia Banke. Uz to, Banka ima dugu tradiciju modelovanja tržišnog rizika.

Principi, ciljevi i sredstva upravljanja rizicima u Banci su sledeći:

Principi:

- ✓ funkcija upravljanja rizicima mora biti nezavisna od centara koji preuzimaju rizike,
- ✓ pravovremeno obezbeđivanje informacija koje se koriste za podršku odlučivanju i praćenju,
- ✓ transparentnost u metodologijama procenjivanja i kriterijumima koji se koriste u merenju i upravljanju rizicima.

Ciljevi:

- ✓ zaštititi kapital Banke i maksimizovati ekonomsku vrednost za akcionare,
- ✓ optimizovati proces alokacije kapitala,

- ✓ osigurati da se svi preuzeti i mogući rizici tačno identifikuju, mere i kontrolišu korišćenjem odobrenih metodologija i procedura,
- ✓ postaviti sistem limita konzistentan sa nivoima odgovornosti,
- ✓ obezbediti da su operativne i kontrolne funkcije dovoljno odvojene po zvanično definisanim ulogama i odgovornostima,
- ✓ osigurati precizno i pravovremeno izveštavanje prema odgovarajućim telima upravljanja i prema Matičnoj kompaniji,
- ✓ uvesti interne modele za regulatorne zahteve proračuna kapitala, gde je to moguće,
- ✓ biti usklađen sa domaćom i međunarodnom regulativom u upravljanju rizicima i sa smernicama Grupe.

Sredstva:

- ✓ politike, procedure i metodologije upravljanja rizicima,
- ✓ tačan i pravovremen sistem komunikacije i izveštavanja,
- ✓ postavljanje limita i njihovo praćenje,
- ✓ sistem za klasifikovanje i rezervacije u kreditnom riziku,
- ✓ interni kreditni rejting sistem,
- ✓ tačan i pravovremen informacioni sistem za ALM,
- ✓ proračun tržišnih rizika i fer vrednosti za finansijski portfolio,
- ✓ identifikacija i procena operativnog rizika,
- ✓ efikasna funkcija *treasury middle office-a*.⁷⁷

Banka postavlja opšte principe kroz detaljan sistem upravljanja, kontrole limita i procedura u svojim politikama, limitima i kriterijumima koji se primenjuju na različite kategorije rizika i grane poslovanja sa specifičnim pragovima tolerancije.

⁷⁷ www.bancaintesa.rs

Grupa Intesa Sanpaolo ima kontrolu nad generalnim pravcem, upravljanjem i kontrolom rizika. Kompanijama koje pripadaju Grupi i izvor su kreditnih i/ili finansijskih rizika dodeljeni su limiti za autonomiju, a svaka od njih ima svoje sopstvene strukture kontrole.

Radi postizanja napred navedenih ciljeva, Grpa Intesa Sanpaolo je pokrenula „Basel II Project“ 2007. godine, uz saglasnost Izvršnog odbora i Nadzornog odbora. Ovaj projekat je doprineo da se Grupa kandiduje za FIRB Corporate Approach for the „first application perimeter“ 18. novembra 2008. godine. Banka Italije je izdala konačnu dozvolu 19. marta 2009. godine.

Banka je zvanično započela svoj lokalni Bazel II projekat 2008. godine. Projekat je zatvoren krajem 2011. godine sa rezultatima koji podrazumevaju da je Banka opremljena da svoju rizikom ponderisanu aktivnu računa u skladu sa Standardizovanim pristupom i priprema standardne regulatorne izveštaje o rizičnoj aktivnosti i adekvatnosti kapitala u skladu sa međunarodnim CORREP standardima. Osim toga, Bazel II je doprineo i sledećem:

- više rizika kojima je Banka izložena sada se mere i kvantifikuju,
- određeni aspekti kreditnog i tržišnog rizika sada se redovno modeluju,
- politike i procedure u vezi sa rizicima su ažurirane,
- značajan deo portfolia Banke je pokriven modelima:
 - ✓ mala i srednja preduzeća i velika preduzeća;
 - ✓ mali biznisi sa dvojnim i prostim knjigovodstvom;
 - ✓ gotovinski krediti fizičkih lica.
- više automatike u procesu odobravanja kredita,
- izveštavanje usklađeno sa zahtevima Narodne banke Srbije i Matične kompanije,
- unapređena reputacija na tržištu.⁷⁸

⁷⁸ www.bancaintesa.rs

2. SISTEM ZA UPRAVLJANJE RIZICIMA U BANCIMA

Sistem za upravljanje rizicima u Banci postavljen je prateći zahteve Naordne banke Srbije, bazela II, međunarodnih standarda računovodstva i izveštavanja (MRS/MSFI), matične kompanije, standarde branše i najbolju poznatu praksu sličnih banaka. Osnove sistema upravljanja rizicima su definisane strategijom upravljanja rizicima gde su utvrđeni:

- predmet i okvir upravljanja rizicima u Banci
- proces upravljanja rizicima
 - identifikacija rizika kojima je Banka izložena
 - merenje/procena rizika
 - monitoring rizika
 - kontrola i ublažavanje rizika
 - komunikacije i izveštavanje
- apetiti za rizike
- principi implementacije.

Identifikacija, merenje i upravljanje rizikom je kompleksan proces i uključuje više organizacionih jedinica i komiteta:

- ✓ Sektor za upravljanje rizicima
- ✓ Sektor za upravljanje kreditiranjem
- ✓ Sektor za naplatu i upravljanje potraživanjima u docnji
- ✓ Kreditni odbor
- ✓ Odvor za kvalitet aktive
- ✓ Odbor za ALM

- ✓ Član Izvršnog odbora zadužen za rizike
- ✓ Izvršni odbor
- ✓ Odbor za reviziju
- ✓ Upravni odbor.

Upravni odbor i Izvršni odbor su odgovorni za implemntaciju odgovarajućeg sistema upravljanja rizicima i njegovu doslednu primenu u praksi.

Upravni odbor utvrđuje procedure za identifikaciju, merenje i procenu rizika i odgovoran je za implementaciju jedinstvenog sistema upravljanja rizicima i nadzor tog sistema.

Izvršni odbor Banke je odgovoran za identifikovanje, procenu i merenje rizika kojima je Banka izložena u svom poslovanju i primenjuje principe upravljanja rizicima odobrene od strane Upravnog odbora. Izvršni odbor odobrava interna akta koja definišu upravljanje rizicima i predlaže strategije i politike za upravljanje rizicima Odboru za reviziju i Upravnom odboru.

Odbor za praćenje poslovanja Banke (Odbor za reviziju) analizira i usvaja predloge strategija i politika Banke u vezi sa upravljanjem rizicima i sistemom unutrašnjih kontrola koje se Upravnom odboru podnose na razmatranje i usvajanje. Takođe, Odbor analizira i nadzire primenu i adekvatno sprovođenje usvojenih strategija i politika za upravljanje rizicima i ako je potrebno predlaže načine njihovog unapređenja.

Radi primene nezavisnog i sveobuhvatnog sistema upravljanja rizicima i obezbeđivanja funkcionalne organizacione odvojenosti aktivnosti upravljanja rizicima od redovnih poslovnih aktivnosti banke, Banka je formirala Sektor za upravljanje rizicima.

U Banci je razvijen sveobuhvatan sistem upravljanja rizicima uvođenjem politika i procedura, kao i uspostavljanjem limita za nivoe rizika koji su prihvatljivi za Banku.

Organi Banke nadležni za upravljanje rizikom premanentno prate promene u zakonskoj regulativi, analiziraju njihov uticaj na visinu rizika na nivou Banke i preduzimaju mere na usaglašavanju poslovanja i procedura sa novim propisima u okvirima kontrolisanog rizika. Pored toga, uvođenje novih usluga praćeno je potrebnim tržišnim i ekonomskim analizama u cilju optimizacije odnosa prihoda i preuzetih rizika.⁷⁹

⁷⁹ www.bancaintesa.rs

3. UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM U BANCİ INTESA

Kao što je već navedeno u ranijem izlaganju kreditni rizik predstavlja rizik da korisnik kredita neće moći ili neće hteti da izvrši svoje ugovorne obaveze prema Banci. Banka svojim internim aktima, politikama i procedurama, obezbeđuje adekvatan sistem upravljanja kreditnim rizikom i svođenje kreditnog rizika na prihvatljiv nivo. Banka upravlja kreditnim rizikom na način da utvrđuje limite nivoa kreditnog rizika tako što utvrđuje granice prihvatljivog kreditnog rizika u odnosu na jednog ili više dužnika.

Banka upravlja kreditnim rizikom na nivou klijenata, grupe povezanih lica i ukupnog kreditnog portfolia. U cilju sprovođenja politike optimalne izloženosti kreditnom riziku, Banka ocenuje bonitet, odnosno kreditnu sposobnost svakog klijenta kako u momentu podnošenja zahteva za odobrenje određenog plasmana tako i naknadnom, redovnom i kontinuiranom analizom njegovih preformansi. Analiza kreditne sposobnosti klijenta, urednosti u izmiravanju obaveza u prošlosti i vrednosti ponuđenog instrumenta zaštite od rizika, na pojedinačnom nivou odnosno za svaku pojedinačnu transakciju, vrši se u okviru Sektora za upravljanje kreditiranjem.

Kontinuirano praćenje internog rejtinga klijenata, nivoa preuzetog rizika za svakog klijenta, potrebnog nivoa rezervisanja za pokriće preuzetog rizika, rizika koncentracije plasmana (velikih izloženosti), kreditnog rizika portfolia, nivoa kapitala potrebnog za pokriće svih kreditnih rizika, vrši Sektor za upravljanje rizicima.

Upravljanje potraživanima u docnji i upravljanje strategijama namirenja po problematičnim kreditima je u nadležnosti Sektora za naplatu i upravljanje potraživanima u docnji.

Sektor za upravljanje kreditiranjem, Sektor za upravljanje rizicima i Sektor za naplatu i upravljanje potraživanjima u docnji su nezavisni organizacioni delovi Banke.

U analizi se sprovode načela propisana regulativom Narodne banke Srbije kao i interne procedure Banke, a sve u cilju predvižanja potencijalnih rizika koji mogu nastati u vezi sa nemogućnošću i nespremnošću klijenta da svoje obaveze izmiri o roku dospeća i prema uslovima definisanim ugovorom.

U tom smislu se vrši i ocena potrebnog nivoa rezervi za potencijalne gubitke i to kako u momentu odobrenja određenog plasmana tako i redovnom analizom kreditnog portfolia na

mesečnom nivou. Analiza podrazumeva merenje adekvatnosti rezervi po klijentima, klasama rizika, delovima portfolia i ukupnom portfoliu Banke.

Donošenje odluka o izlaganju kreditnom riziku se bazira na predlogu koji daje Sektor za upravljanje kreditiranjem. Uslovi odobrenja svakog plasmana privredi se određuju individualno, a u zavisnosti od vrste klijenta, namene za koju se plasman odobrava, procenjene kreditne sposobnosti, kao i od trenutne situacije na tržištu. Uslovi obezbeđenja koji prate svaki plasman su takođe opredeljeni analizom boniteta klijenta, vrstom izloženosti kreditnom riziku, ročnosti plasmana kao i samim iznosom. Uslovi odobrenja plasmana stanovništvu i preduzetnicima se određuju kroz definisanje standardnih uslova za različite tipove proizvoda. Cena rizika za standardne tipove proizvoda se izračunava na osnovu analize kreditnih gubitaka i troškova rezervisanja koje je banka pretrpela u prošlosti po datom tipu proizvoda.

S obzirom na značaj kreditnog rizika napravljena je disperzija u nivoima odlučivanja kod plasiranja sredstava banke. Ova disperzija je obezbeđena utvrđivanjem limita do kojih pojedina lica ili organi mogu da odlučuju. Organi koji donose kreditne odluke, sa različitim nivoima ovlašćenja su: direktori ekspozitura, direktori regionalnih centara, Sektor za upravljanje kreditiranjem, Kreditni odbor, Kreditna komisija, Izvršni odbor i Upravni odbor. Za kreditne izloženosti preko određenog limita potrebna je i saglasnost matične banke.

Banka kreditnim rizikom upravlja tako što postavlja ograničenja u pogledu roka, iznosa i rezultata ocene boniteta komitenta za pojedinačne komitente, diversifikacijom kredita na veći broj komitenata i ugovaranjem valutne kaluzule i vezivanjem za rast cena na malo radi očuvanja realne vrednosti kredita.

Banka takođe upravlja kreditnim rizikom i prihvatanjem instrumenata obezbeđenja otplate kredita, formiranjem ispravki vrednosti bilansnih potraživanja i rezervisanja za gubitke po vanbilansnim stavkama, rezervi za procenjene kreditne gubitke, kao i utvrđivanjem adekvatne cene kredita koja pokriva rizik plasmana.

Pored kreditne sposobnosti klijenta, limiti rizika se takođe određuju na osnovu različitih instrumenata obezbeđenja. Izloženost riziku pema pojedinačnom dužniku, uključujući banke, ograničena je i uključuje i bilansne i vanbilansne izloženosti riziku. Ukupna izloženost riziku prema pojedinačnom klijentu (ili grupi povezanih lica) po pitanu limita izloženosti, razmatra se i analizira pre izvršavanja transakcije a prati nakon izvršavanja transakcije.

3.1. SREDSTVA OBEZBEĐENJA I OSTALA SREDSTVA ZAŠTITE OD KREDITNOG RIZIKA

Katalog sredstava obezbeđenja Banca Intesa a.d., beograd je dokument koji određuje šta Banka u svom poslovanju koristi kao sredstvo obezbeđenja. podobna sredstva obezbeđenja za Banku su:

1. instrumenti platnog prometa
2. instrumenti materijalne kreditne zaštite
3. instrumenti nematerijalne kreditne zaštite – proizilaze iz obaveze treće strane da izvrši plaćanje određenog iznosa u slučaju neizmirenja obaveza dužnika ili nastanka drugog ugovorenog kreditnog događaja koji se odnosi na drugu ugovornu stranu
4. jemstva fizičkih i pravnih lica.

Instrumenti platnog prometa su:

- ✓ ovlašćenje direktnog zaduženja i
- ✓ menice.

Instrumenti materijalne kreditne zaštite su:

- ✓ finansijska sredstva obezbeđenja
- ✓ stambene i poslovne nepokretnosti
- ✓ potraživanja
- ✓ sotali instrumenti materijalne kreditne zaštite (gotovina, polise životnog osiguranja, instrumenti koje je izdala kreditna institucija, akoji su otkupivi na zahtev).⁸⁰

U slučaju ugovaranja hipoteke na nepokrentostima ili zaloge na pokretnoj imovini Banke uvek obezbeđuje procenu vrednosti imovine urađenu od strane ovlašćenog procenitelja, a sve u cilju svodenja potencijalnog rizika na najmanju moguću meru. Odluke o plasmanima

⁸⁰ www.bancaintesa.rs

stanovništvu i malim klijentima (preduzetnicima) se u najvećem delu zasnivaju na proceni standardizovanih, unapred definisanih uslova, korišćenjem scoring modela uz dopunsku analizu od strane kreditnih analitičara.

Instrumenti materijalne kreditne zaštite su:

- ✓ garancije banaka i države i
- ✓ kontragarancije banke.

Banke ne koriste bilansno i vanbilansno netoriranje kao sredstvo obezbeđenja.

Iznos i tip zahtevanog sredstva obezbeđenja zavisi od procenjenog kreditnog rizika svakog komitenta. Uslovi obezbeđenja koji prate svaki plasman su opredeljeni analizom boniteta klijenta, vrstom izloženosti kreditnom riziku, ročnošću plasmanu kao i samim iznosom.

Za potrebe proračuna rizične aktive banka koristi samo sledeće:

- gotovinski namenski depoziti,
- hipoteke nad stambenim objektima,
- garancije države ili prvoklasnih banaka.⁸¹

3.2. PROCENA OBEZVREĐENJA FINANSIJSKIH SREDSTAVA

Najznačajniji faktori koji se uzimaju u obzir prilikom procene obezvređenja finansijskih sredstava su: postojanje kašnjenja u srevisiranju glavnice plasmana ili dospelih kamata, uočene slabosti u tokovima gotovine komitenata, postojanje pogoršanja internog kreditnog rejtinga, kao i nepoštovanje drugih uslova definisanih ugovorm. Banka vrši procenu obezvređenja na dva nivoa: pojedinačnom i grupnom.

⁸¹ www.bancaintesa.rs

3.2.1. POJEDINAČNO PROCENJIVANJE ISPRAVKE VREDNOSTI

Banka vrši pojedinačnu procenu ispravke vrednosti odnosno obezvređivanja finansijskih sredstava za svaki pojedinačno značajan kredit i plasman (veći od 150.000 EUR kod pravnih lica, odnosno veći od 50.000 EUR kod fizičkih lica) ukoliko je u statusu neizmirivanja obaveza (docnja duža od 90 dana u materijalno značajnom iznosu), odnosno postoje objektivni dokazi o obezvređenju plasmana.

Nivo obezvređenja plasmana se utvrđuje na osnovu projekcije očekivanih novčanih tokova koji će biti naplaćeni po osnovu ugovora sa klijentom, uzimajući u obzir novu procenu finansijskog stanja i kreditne sposobnosti klijenta, vrednosti kolaterala, vremenskih rokova potrebnih za realizaciju kolaterala i dr. Projektovani novčani tokovi se diskontuju efektivnom kamatnom stopom i svode na sadašnju vrednost. Upoređivanjem sadašnje vrednosti očekivanih novčanih tokova sa nominalnom vrednošću potraživanja utvrđuje se nivo obezvređivanja plasmana. individualna procena obezvređivanja plasmana se radi najmanje polugodišnje.

Ukoliko se dođe do nekih novih informacija koje prema oceni kreditnih analitičara menjaju kredintu sposobnost klijenta, vrednost kolaterala i izvesnost ispunjavanja obaveza klijenta Banci, radi se vanredna procena obezvređenja plasmana, odnosno utvrđivanja potrebnog nivoa ispravke vrednosti.⁸²

3.2.2. GRUPNO PROCENJIVANJE ISPRAVKE VREDNOSTI

Banka grupno procenjuje obezvređenje kredita koji nisu pojedinačno značajni (uključujući kreditne kartice, stambene kredite kao i neobezbeđene pozajmice date komitentima) kao i pojedinačno značajnih kredita koje ne postoje objektivni dokazi o individualnom obezvređivanju. procena obezvređivanja se vrši jednom mesečno i tom prilikom se analizira svaki poseban kreditni portfolio, koji predstavlja specifičnu grupu kredita i plasmana sa sličnim karakteristikama.

⁸² www.bancaintesa.rs

Grupna procena obuhvata ona obezvređivanja koja su verovatno sadržana u kreditnom portfoliju Banke i pored toga što ne postoje objektivni dokazi o pojedinačnom obezvređenju. Gubici po osnovu obezvređenja se procenjuju na osnovu procene verovatnoće da će nastati kašnjenje u izmirivanju obaveza komitenta duže od 90 dana (morišćenjem migracionih matrica) i verovatnoće naplate potraživanja u kašnjenju preko 90 dana. Migracione matrice i verovatnoće se utvrđuju na osnovu praćenja višegodišnjih serija promena klasa rizičnosti (internih klasa) klijenata u portfoliju Banke.

Na teret bilansa uspeha Banka je u toku 2011. godine evidentirala ukupne neto rashode indirektnih otpisa plasmana u iznosu od 4.259.378.000 dinara.

Tokom godine se mogu, delimično ili u celosti, vršiti direktni otpisi dospelih plasmana i potraživanja za koje je nemogućnost njihove naplate izvesna, odnosno za koje je nastalo i dokumentovano umanjeње vrednosti. Direktni otpis nenaplativih potraživanja se vrši na osnovu odluka suda ili ovlašćenog organa Banke.

Struktura bilansne i vanbilansne aktive koja se klasifikuje i ispravki vrednosti, utvrđenih u skladu sa internom metodologijom Banke obelodanjenom na dan 31. decembra 2011. godine prikazan kako sledi u Tabeli 5.

Tabela 5. Struktura bilansne i vanbilansne aktive na dan 31. decembra 2011. godine

	Individualna procena		Grupna procena		U hiljadama dinara	
	Bilansna aktiva koja se klasifikuje	Ispravka vrijednosti	Bilansna aktiva koja se klasifikuje	Ispravka vrijednosti	Bilansna aktiva koja se klasifikuje	Ispravka vrijednosti
Banke	-	-	571.866	4.570	571.866	4.570
Fizicka lica	1.159.634	270.476	73.585.968	2.179.228	74.745.602	2.449.704
Pravana lica	25.443.586	10.541.930	175.732.588	4.864.708	201.176.174	15.406.638
Preduzetnici	102.323	42.691	4.949.481	491.933	5.051.804	534.624
Ukupno	26.705.543	10.855.097	254.839.903	7.540.439	281.545.446	18.395.536

	Vanbalansna aktiva koja se klasifikuje	Rezervisanje	Vanbalansna aktiva koja se klasifikuje	Rezervisanj e	Vanbalansna aktiva koja se klasifikuje	Rezervisanje
Banke	-	-	662.809	4	662.809	4
Fizicka lica	-	-	16.847.997	104.803	16.847.997	104.803
Pravana lica	2.483.177	375.992	81.071.016	794.627	83.554.193	1.170.619
Preduzetnici	380	-	1.627.310	12.396	1.627.690	12.396
Ukupno (B)	2.483.557	357.992	100.209.132	911.830	102.692.689	1.287.822
Ukupno(A+B)	29.189.100	11.231.089	355.049.035	8.452.269	384.238.135	19.683.358

Na dan 31. decembra 2011. godine napred navedeni iznosi ne uključuju sredstva koja se ne klasifikuju u skladu sa Odlukom o klasifikaciji bilansne aktive i vanbilansnih stavki banke u iznosu od 276.014.704 hiljada dinara, dok je 31. decembra 2010. godine iznosila 180.502.206 hiljada dinara.⁸³

3.3. POLITIKA KLASIFIKACIJE AKTIVE

Kvalitet kreditnog portfolia Banke se meri i prikazuje na osnovu politike klasifikacije aktive koja je usklađena sa harmonizovanim pravilima klasifikacije aktive ISP Grupe.

Prema politici klasifikacije aktive sa stanovišta rizičnosti, sva potraživanja se dele na dve grupe: nonperforming i performing.

Nonperforming potraživanja su potraživanja po kojima klijenti izmiruju svoje obaveze u roku dužem od 90 dana, kao i potraživanja od dužnika čija je finansijska situacija i kreditna sposobnost ugrožena. Nonperforming potraživanja uključuju kategorije: past due, substandard i doubtful.

⁸³ www.bancaintesa.rs

Klasu doubtful čine potraživanja od dužnika koji su efektivno nesolventni ili u sličnom statusu, nezavisno od nivoa procenjenih gubitaka po ovima potraživanjima, odnosno nezavisno od toga da li su pokrivena sredstvima kreditne zaštite. Sva potraživanja u segmentu stanovništva koja su u docnji dužoj od 270 dana klasifikuju se kao doubtful.

Klasu substandard čine potraživanja od dužnika koji su u privremenim objektivnim finansijskim ili ekonomskim poteškoćama za koje se veruje da će biti prevaziđene u razumnom vremenskom periodu, nezavisno od toga da li su pokrivena sredstvima kreditne zaštite. Nezavisno od procene kreditne sposobnosti dužnika sva potraživanja koja su u docnji dužoj od 180 dana klasifikuju se kao substandard.

Klasa past due uključuje potraživanja koja nisu klasifikovana u klase, doubtful i substandard i na dan izveštavanja su u docnji dužoj od 90 dana.

Performing potraživanja uključuju sva potraživanja koja nisu klasifikovana kao doubtful, substandard i past due, odnosno potraživanja od dužnika koji su uredni u izmirivanju obaveza prema Banci tj., svoje obaveze izmiruju u roku ne dužem od 90 dana.

Sledeća tabela prikazuje kvalitet portfolia (bruto plasmana i vanbilansne izloženosti) po tipovima plasmana, zasnovanim na sistemu klasifikacije banke, sa stanjem na dan 31. decembra 2011. godine.

Tabela 6. Kvalitet portfolia po tipovima plasmana u 2011. godini

	PERFORMING	PAST DUE	SUBSTANDARD	DOUBTFUL	UKUPNO 2011.
Plasmani bankama Plasmani komitentima	1.233.004	-	-	1.671	1.234.675
Korporativni plasmani	99.523.063	719.833	2.867.545	3.710.258	106.820.699
Plasmani malim i srednjim preduzećima	164.408.740	619.858	4.919.566	16.831.539	186.779.703
Hipotekarni krediti stanovništvu	35.276.958	349.466	103.593	509.830	36.239.847
Ostali plasmani stanovništvu	53.033.822	460.039	368.572	1.419.319	55.353.752
UKUPNO	353.475.587	2.149.196	8.259.276	22.544.617	386.428.676

Izvor: www.bancaintesa.rs

Posebna rezerva za procenjene gubitke koji mogu nastati po osnovu bilansne aktive i vanbilansnih stavki se utvrđuje u skladu sa Odlukom Narodne banke Srbije o klasifikaciji bilansne aktive i vanbilansnih stavki banke.⁸⁴

Iznos potrebne rezerve za procenjene gubitke, nakon umanjenja za ispravke vrednosti bilansne aktive i rezervisanja za gubitke po vanbilansnim stavkama predstavlja odbitnu stavku od kapitala prilikom obračuna regulatornog kapitala Banke.

U narednoj tabeli prikazaću pregled formirane ispravke vrednosti bilansne aktive i rezervisanja za gubitke po vanbilansnim stavkama i rezerve za potencijalne gubitke obračunate u skladu sa Odlukom Narodne banke Srbije o klasifikaciji bilansne aktive i vanbilansnih stavki Banke sa stanjem na dan 31. decembra 2011. godine:

***Tabela 7. Formirane ispravke vrednosti bilansne aktive i rezervisanja za gubitke po vanbilansnim stavkama i rezerve za potencijalne gubitke na dan 31.12.2011. god.
(u 000 dinara)***

	2011
Obračunata rezerva za procenjene gubitke	
- bilansnih plasmana	52.572.975
- vanbilansnih stavki	3.015.935
	55.588.910
Formirane ispravke vrednosti i rezervisanja za gubitke po vanbilansnim stavkama	
- ispravka vrednosti bilansne aktive	(18.395.536)
- rezervisanja za gubitke po vanbilansnim stavkama	(1.287.822)
	(19.683.358)
Pozitivna razlika između obračunate rezerve za procenjene gubitke po vanbilansnim stavkama	35.905.552
Više obračunata ispravka vrednosti i rezervisanje za gubitke po vanbilansnim stavkama u odnosu na obračunatu rezervu za procenjene gubitke	2.191.502
Iznos potrebne rezerve za procenjene gubitke na dan 31. decembra	38.097.054

Izvor: www.bancaintesa.rs

⁸⁴ Službeni glasnik RS, 2011., br. 94/2011

Starosna analiza kredita i plasmana komitentima koji su dospeli, a nisu obezvređeni na dan 31. decembra 2011. i 2010. godine, prikazana je kako sledi u Tabeli 8.

Tabela 8. Starosna analiza kredita i plasmana komitentima koji su dospeli a nisu obezvređeni na dan 31.12.2011. i 31.12.2010. godine

2011	U hiljadama dinara				
	Do 30 dana	Od 31 do 60 dana	Od 61 do 90 dana	Vise od 91 dan	Ukupno
Plasmani komitentima:					
Korporativni plasmani	1.664.353	605.229	2.149.150	-	4.418.732
Plasmani malim i srednjim preduzecima	5.613.497	2.250.546	477.383	-	8.341.426
Hipotekarni krediti stanovnistvu	1.518.764	2.449.394	245.723	-	4.213.881
Ostali plasmani stanovnistvu	2.206.540	869.392	279.639	-	3.355.571
Stanje na dan 31. dec. 2011. godine	11.003.154	6.174.561	3.151.895	-	20.329.610

2010	U hiljadama dinara				
	Do 30 dana	Od 31 do 60 dana	Od 61 do 90 dana	Vise od 91 dan	Ukupno
Plasmani komitentima:					
Korporativni plasmani	1.692.117	-	-	2.028.332	3.720.449
Plasmani malim i srednjim preduzecima	9.428.570	2.284.448	539.758	2.747.562	15.000.338
Hipotekarni krediti stanovnistvu	562.557	126.535	46.156	55.000	790.248
Ostali plasmani stanovnistvu	2.318.611	530.692	187.875	27.619	3.064.797
Stanje na dan 31. dec. 2011. godine	14.001.855	2.941.675	773.789	4.859.513	22.575.832

Izvor: www.banaintesa.rs

U 2011. godini primenjena je nova metodlogija klasifikacije, koja je harmonizovana sa članicama grupe.

U gornjim tabelama, kategorija nedospelih i neobezvređenih plasmana prikazuje performing potraživanja koja nisu u docnji i to potraživanja visokog stepena kvaliteta i standardnog stepena kvaliteta. Dospeli neobezvređeni plasmani predstavljaju performing potraživanja koja su u docnji između 1 i 90 dana. Obezvređeni plasmani prikazuju sva nonperforming potraživanja.

Posebnu pažnju Banka poklanja nadzoru potraživanja sa statusom neizmirenja obaveza (potraživanja u docnji dužoj od 90 dana), praćenjem ukupnog stanja i trenda iznosa ovih potraživanja.

Pregled navedenih potraživanja sa stanjem na dan 31. decembra 2011. godine prikazan je u sledećoj tabeli.

Tabela 9. Potraživanja na dan 31.12.2011. godine

Segment	U hiljadama dinara	
	Ukupna potraživanja	Potraživanja sa statusom neizmirenja obaveza
Banke	571.866	-
Pravna lica	74.745.602	22.362.517
Preduzetnici	201.176.173	484.070
Stanovništvo	5.051.805	2.853.831
Ukupno	281.545.446	25.700.418

Izvor: www.bancaintesa.rs

3.4. ANALIZA KREDITNE POLITIKE I FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA BANKE INTESE

U Tabeli 10. prikazan je bilans stanja i uspeha Banke Intese u periodu od 2009-2011. godine na osnovu koga se može izvršiti kreditna analiza politike i finansijskih izveštaja Banke.

Tabela 10. Bilans stanja i uspeha Banke Intese u periodu od 2009-2011. godine
(u 000 dinara)

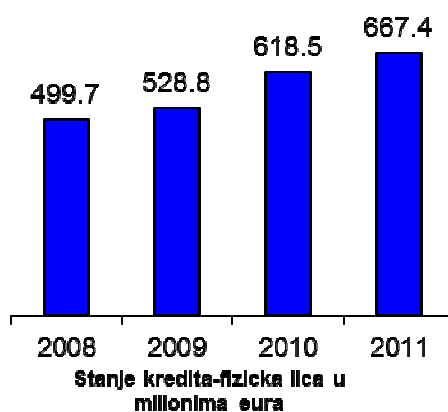
	2011	2010	2009
BILANS USPEHA			
Neto dobitak po osnovu kamata	19.437.755	17.345.394	15.189.583
Neto dobitak po osnovu naknada i provizija	5.435.066	5.164.483	15.189.583
Dobitak pre oporezivanja	10.689.733	8.456.120	6.677.923
Porez na dobit	1.113.156	871.597	466.084
Dobitak od kreiranih odloženih poreskih sredstava i smanjenja odloženih poreskih obaveza	23.673	35.407	5.792
Gubitak od smanjenja odloženih poreskih sredstava i kreiranja odloženih poreskih obaveza	9.410	0	-205.324
Dobitak	9.590.840	7.619.930	6.012.307
BILANS STANJA			
Opozivi depoziti i krediti	83.162.819	51.409.640	75.035.256
Dati krediti i depoziti	249.337.725	245.087.290	181.075.737
Ostali plasmani	11.521.581	10.270.578	4.260.122
Transakcioni depoziti	84.678.429	65.078.801	63.897.605
Ostali depoziti	150.686.366	171.432.085	144.440.627
Primljeni krediti	57.106.462	45.255.242	30.700.608
Kapital	80.414.325	57.289.122	49.786.038
Zbir bilansa	392.322.689	359.122.995	307.938.537
POKAZATELJI POSLOVANJA			
Dobitak/Aktiva	2,72%	2,35%	2,17%
Dobit/Ukupan kapital	13,29%	14,76%	13,41%
Prihodi od kamata/Aktiva	7,92%	7,42%	8,08%
Rashodi od	2,97%	2,59%	3,15%

kamata/Pasiva			
Adekvatnost kapitala	16,86%	18,62%	17,67%
Neto aktiva po zaposlenom	122.601	116.221	103.370
Broj zaposlenih	3200	3090	2979

U domenu poslovanja sa stanovništvom i malim biznisom, Banca Intesa je postigla pozitivne rezultate u poslednjih nekoliko godina uprkos nepovoljnim tržišnim uslovima u zemlji usled globalne finansijske krize kao i pada poverenja u bankarski sektor i evro. Međutim, kontinuiran rad na inoviranju proizvoda i usluga kroz nekoliko važnih projekata, brzo reagovanje na tržišne signale, zalaganje i stručnost zaposlenih pomogli su da Banka potvrdi svoje vođstvo na tržištu. Kao i u prethodnim godinama, tokom 2011. i 2012 godine osnaženo je poslovanje i zabeležen veliki rast u svim oblastima poslovanja sa fizičkim licima, malim biznisom i registrovanim poljoprivrednim gazdinstvima (RPG), dok je istovremeno zadržan fokus na kvalitetu aktive.

Kreditni portfolio Banca Intesa je porastao iznad prosečnih stopa srpskog tržišta, dok je fokus Banke na kvalitet aktive uticao na to da nivo problematičnih kredita bude daleko ispod tržišnog proseka.

Grafik 4. Kreditni portfolio – fizička lica
(u milionima evra)

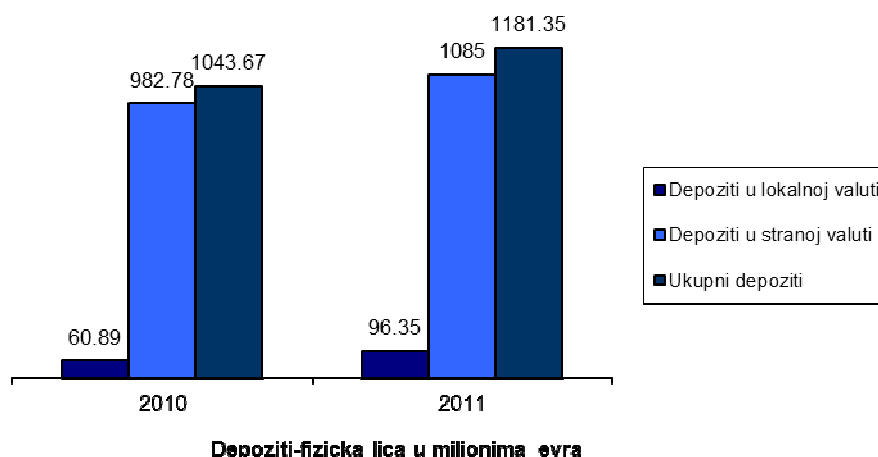

Kada je reč o strukturi, kreditnim portfolijom dominiraju stambeni krediti koji čine oko polovine portfolija.

Uprkos evro krizi, Banca Intesa je stalno povećavala svoju stabilnu bazu depozita. Takođe, na inicijativu NBS-a, banke su pozvane da smanje kamatne stope na depozite tokom

tradicionalnog meseca štednje u novembru. Banca Intesa je obnovila depozite koji dospevaju po nižim stopama nego prethodnih godina, čime je smanjila troškove finansiranja. Rast depozita iznad tržišnog proseka pokazao je da klijenti pridaju veći značaj pouzdanosti i poverenju koje pruža vodeća banka u Srbiji nego kamatnim stopama. Na kraju 2011. depoziti stanovništva su bili na nivou od 1.181.357.283 evra, što je porast od 13% na međugodišnjem nivou.

Grafik 5. Depoziti Banke u periodu od 2010-2011. godine

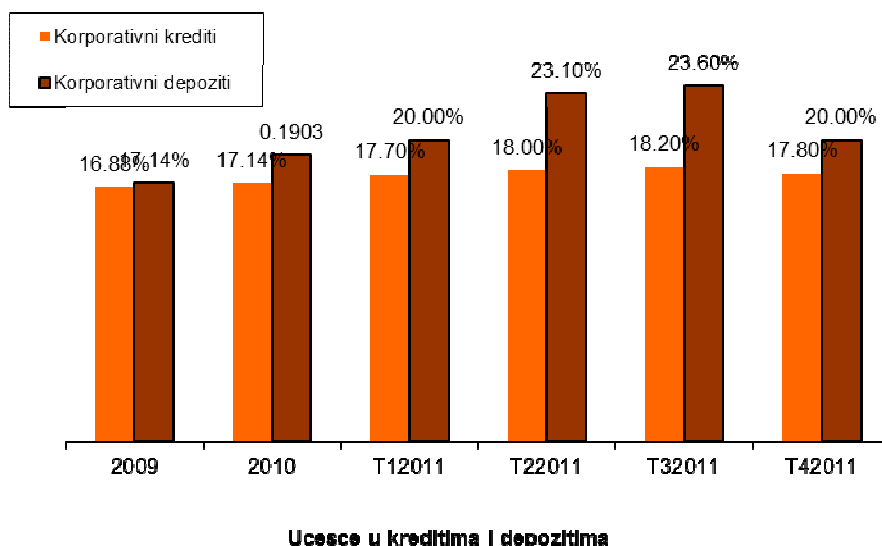
U 2011. uspostavljena je saradnja sa velikim brojem kompanija, a na kraju godine, baza klijenata iznosila je 112.253. Mali biznis je u fokusu aktivnosti Divizije za poslovanje sa fizičkim licima i malim biznisom. Banka je povećavala kreditiranje ovog segmenta i obezbedila najviši kvalitet proizvoda i usluga za kreditno sposobne zajmoprimce. Putem kredita za mikro preduzeća i preduzetnike, Banca Intesa je zadržala vodeću poziciju i u ovom tržišnom segmentu. Banka je ostvarila veliki rast kreditnog portfolija, koji je dostigao iznos od 184,19 miliona evra na kraju 2011. godine. Na kraju 2011. stanje depozita malog biznisa iznosilo je 119,98 miliona evra.

Zahvaljujući snažnoj podršci matične Grupacije, kao i poslovnoj politici i strategiji na kojoj se temelji njena leaderska pozicija na domaćem bankarskom tržištu, Banca Intesa je 2011. zabeležila dobre rezultate i uspeła da ostvari poslovne planove čime je ispunila očekivanja akcionara u svim poslovnim segmentima.

Tržišni udeo Banke u segmentu kredita fizičkim licima je 13,2%, a u segmentu depozita fizičkih lica 14,7%. U segmentu pravnih lica tržišni udeo u kreditima je 17,3% a u depozitima 21,5%.⁸⁵

Iako su negativni efekti krize manje vidljivi u bankarskom sektoru nego u realnoj ekonomiji, činjenica je da banke posluju u interakciji sa ostatkom privrede i da se poteškoće sa kojima se susreću privrednici odražavaju na poslovanje banaka.

Grafik 6. Učešće u kreditima i depozitima u periodu od 2009-2011. godine (u %)

U 2011. godini je, osim blagog privrednog oporavka, zabeležen i rast svih parametara poslovanja u vezi sa Sektorom trezora. Eskalacija krize javnog duga evro zone u poslednjem kvartalu 2011. je kao primarni cilj svih finansijskih institucija postavila adekvatno upravljanje likvidnošću. Zbog toga se pokazala ispravna dugogodišnja oprezna politika Banca Intesa i primarni fokus na obezbeđenju likvidnosti Banke.⁸⁶

⁸⁵ <http://www.bancaintesa.rs/>

⁸⁶ www.bancaintesa.rs

3.4.1. ADEKVATNOST KAPITALA

Izveštaj o ukupnim kapitalnim zahtevima i pokazatelju adekvatnosti kapitala na dan 30. juna 2012. godine prikazan je u sledećoj tabeli:

Tabela 11. Izveštaj o ukupnim kapitalnim zahtevima i pokazatelju adekvatnosti kapitala
u hiljadama dinara

KAPITAL	36.672.880
Ukupan osnovni kapital	36.672.880
Ukupan dopunski kapital	-
KAPITALNI ZAHTEVI	28.609.049
KAPITALNI ZAHTEV ZA KREDITNI RIZIK, RIZIK UGOVORENE STRANE I RIZIK IZMIRENJA/ISPORUKE PO OSNOVU SLOBODNIH ISPORUKA	24.840.288
Standardizovani pristup (SP)	207.002.399
SP klase izloženosti	207.002.399
KAPITALNI ZAHTEV ZA RIZIK IZMIRENJA/ISPORUKE PO OSNOVU NEIZMIRENIH TRANSAKCIJA	-
KAPITALNI ZAHTEV ZA TRŽIŠNE RIZIKE	-
<i>Kapitalni zahtev za cenovni, devizni i robni rizik izračunat primenom standardizovanih pristupa</i>	-
<i>Kapitalni zahtevi za cenovni rizik po osnovu dužničkih hartija od vrednosti</i>	-
<i>Kapitalni zahtevi za cenovni rizik po osnovu vlasničkih hartija od vrednosti</i>	-
<i>Kapitalni zahtev za devizni rizik</i>	-
<i>Kapitalni zahtev za robni rizik</i>	-
<i>Kapitalni zahtev za cenovni devizni i robni rizik izračunati primenom pristupa internih modela</i>	-
KAPITALNI ZAHTEV ZA OPERATIVNI RIZIK	3.768.761
Kapitalni zahtev za operativni rizik izračunat primenom pristupa osnovnog indikatora	3.768.761
Kapitalni zahtev za operativni rizik izračunat primenom standardizovanog pristupa	-
Kapitalni zahtev za operativni rizik izračunat primenom naprednog pristupa	-

POKRIVENOST ZAHTEVA	KAPITALNIH	28.609.049
POKAZATELJ KAPITALA (%)	ADEKVATNOSTI	15,38%

Kao što se može videti iz tabele, ukupan kapitalni zahtev iznosi 28.609.049 hiljada dinara od čega se na kreditni rizik odnosi 24.840.288 hiljada dinara, a na operativne rizike 3.768.761 hiljada dinara. Banka nije računala poseban kapitalni zahtev za tržišne rizike (cenovni i devizni rizik) iz razloga što nisu materijalno značajni. Naime, pozicije knjige trgovanja su ispod 1% ukupnih poslova banke i manje od 1.5 milijardi dinara a otvorena devizna pozicija je ispod 2% regulatornog kapitala.⁸⁷

Adekvatnost kapitala Banke iznosi 15,38%.⁸⁸

Na osnovu navedenih informacija možemo reći da je posebna hipoteza koja glasi da optimalna kreditna politika banke obezbeđuje očuvanje adekvatnog nivoa kapitala banke potvrđena.

Aktivu ponderisanu kreditnim rizikom čini zbir pozicija bilansne aktive i vanbilansnih stavki pomnožen odgovarajućim ponderima kreditnog rizika. U nastavku je prikazana bilansna aktiva i vanbilansne stavke Banke pre primene tehnika za ublažavanje kreditnog rizika, posle primene tehnika za ublažavanje kreditnog rizika, kao i prikaz aktive ponderisane kreditnim rizikom kao i kapitalnog zahteva, po klasama izloženosti, na dan 30. juna 2012. godine.

Tabela 12. Bruto izloženost Banke kreditnom riziku pre primene tehnike ublažavanja kreditnog rizika

⁸⁷ Prema Odluci o adekvatnosti kapitala Banka nije u obavezi da obračunava kapitalni zahtev za cenovni rizik ukoliko vrednost pozicija iz knjige trgovanja ne prelazi 5% vrednosti ukupnih poslova banke ili 1.5 milijardi dinara. Prema istoj Odluci Banka nije u obavezi da obračunava kapitalni zahtev za devizni rizik ukoliko neto otvorena devizna pozicija ne prelazi 2% regulatornog kapitala banke.

⁸⁸ www.bancaintesa.rs

Klase izloženosti	Izloženost	Ispravke vrijednosti i rezervisanja I potrebna rezerva	Od cega potebna rezerva	0%	10 %	20%	35%	50%	75%	100 %	150%
Izloženost prema državama I centralnim bankama	92.042.43 3	-	-	92.042 .433	-	-	-	-	-	-	-
Izloženost prema teritorijalnim autonomijama I jedinicama lokalne samouprave	14.006.36 6	110.653	0	-	-	-	-	14.00 6.366	-	-	-
Izloženost prema međunarodnim razvojnim bankama	42.832	-	-	42.832	-	-	-	-	-	-	-
Izloženost prema bankama	6.667.991	19.166	3.046	28.989	-	2.243 .243	-	4.214. 640	-	181.1 16	3
Izloženost prema privrednim društvima	253.293.1 76	49.471.44 0	33.510. 518	-	-	-	34.81 0	-	-	252.9 24.42 4	333.94 2
Izloženost prema fizickim licima	130.085.1 08	13.884.24 1	8.045.9 63	-	-	-	32.02 7.838	-	89.85 0.812	8.139 .848	66.610
Ostale izloženosti	118.315.2 01	4.940.187	-	28.132 .143	-	23.15 3	-	6.013	-	90.15 3.803	-
Izloženost prema svim klasama izloženosti	614.453.1 08	68.425.68 8	41.559. 527	120.24 6.397	-	2.266 .395	32.06 2.648	18.22 7.020	89.85 0.812	351.3 99.28 1	400.55 5

Tabela 13. Neto izloženost Banke kreditnom riziku pre primene tehnika ublažavanja kreditnog rizika

Neto izloženost pre primene tehnika ublažavanja kreditnog rizika							U hiljadama dinara		
Klase izloženosti	Izloženost	0%	10%	20%	35%	50%	75%	100%	150%
Izloženost prema državnim i centralnim bankama	92.042.433	92.043.433	-	-	-	-	-	-	-
Izloženost prema teritorijalnim autonomijama i jedinicama lokalne samouprave	13.895.713	-	-	-	-	13.895.713	-	-	-
Izloženost prema međunarodnim razvojnim bankama	42.832	42.832	-	-	-	-	-	-	-
Izloženost prema bankama	6.648.826	28.987	-	2.235.748	-	4.202.984	-	181.101	3
Izloženost prema privrednim društvima	203.821.736	-	-	-	14.310	-	-	203.525.156	282.269
Izloženost prema fizičkim licima	116.200.866	-	-	-	29.796.469	-	84.288.449	2.057.201	282.269
Ostale izloženosti	113.375.014	27.247.254	-	23.153	-	6.013	-	86.098.594	-
Izloženost po svim klasama izloženosti	546.027.419	119.361.508	-	2.258.901	29.810.780	18.104.710	84.288.449	291.862.052	341.020

Efekti materijalne i nematerijalne zaštite prikazani su u sledećoj tabeli:

		U hiljadama dinara
Tip kreditne zaštite		Stanje
Instrumenti materijalne zaštite		9.796.069
Instrumenti nematerijalne zaštite		25.528.751
Ukupno		35.394.819

Izvor: www.bancaintesa.rs

Prikaz bilansne aktive i vanbilansnih stavki Banke nakon primene tehnike za ublažavanje kreditnog rizika na dan 30. juna 2012. godine, nalazi se u tabeli 14.

Tabela 14. Prikaz bilansne aktive i vanbilansnih stavki Banke nakon tehnike za ublažavanje kreditnog rizika na dan 30.06.2012. godine

Izloženost nakon primene tehnike ublažavanja kreditnog rizika						U hiljadama dinara			
Klase izloženosti	Izloženo st	0%	10%	20%	35%	50%	75%	100%	150 %
Izloženost prema drzavama I centralnim bankama	117.205. 553	117.205. 533	-	-	-	-	-	-	-
Izloženost prema teritorijalnim autonomijama I jedinicama lokalne samouprave	13.895.7 13	-	-	-	-	13.895. 713	-	-	-
Izloženost prema međunarodnim razvojnim bankama	42.832	42.832	-	-	-	-	-	-	-
Izloženost prema bankama	7.084.47 6	28.989	-	2.671.3 99	-	4.202.9 83	-	181.10 1	3
Izloženost prema privrednim društvima	171.272. 282	-	-	-	10.564	-	-	171.03 7.453	224. 265
Izloženost prema fizickim licima	113.355. 501	-	-	-	29.764. 875	-	81.481. 246	2.050.9 63	58.4 17
Ostale izloženosti	123.171. 082	37.043.3 23.	-	23.153	-	6.013	-	86.098. 594	-
Izloženost prema svim klasama izloženosti	456.027. 419	154.320. 676	-	2.694.5 52	29.775. 438	18.104. 710	81.481. 246	256.36 8.111	282. 686

Izloženost nakon primene tehnike ublažavanja kreditnog rizika i primene faktora kreditne konverzije:										U hiljdama dinara	
Klase izloženosti	Izloženost	)%	10 %	20%	35%	50%	75%	100%	150%	Iznos active ponderisane kreditnim rizikom	Kreditni zahtev
Izloženost prema drzavama I centralnim bankama	116.518.226	116.518.226	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Izloženost prema teritorijalnim autonomijama I jedinicama lokalne samouprave	12.863.780	-	-	-	-	12.863.780	-	-	-	6.431.890	771.827
Izloženost prema međunarodnim razvojnim bankama	42.832	42.832	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Izloženost prema bankama	6.490.459	28.989	-	2.669.105	-	3.699.834	-	92.527	-	2.476.271	297.152
Izloženost prema privrednim društvima	132.084.645	-	-	-	10.564	-	-	131.928.400	145.682	132.150.620	15.856.074
Izloženost prema fizičkim licima	92.636.005	-	-	-	29.764.875	-	60.795.291	2.034.534	41.305	58.110.666	6.973.280
Ostale izloženosti	44.897.804	37.043.323	-	23.153	-	6.013	-	7.825.316	-	7.832.953	939.954
Izloženost prema svim klasama izloženosti	405.533.750	153.633.369	-	2.692.258	29.775.438	16.569.627	60.795.291	141.880.777	186.991	207.002.399	24.840.288

Izvor: www.bancaintesa.rs

Kapitalni zahtev za kreditni rizik iznosi 24.840.288 hiljada dinara i dobijen je kao proizvod aktive ponderisane kreditnim rizikom sa koeficijentom adekvatnosti kapitala od 12%.⁸⁹

⁸⁹ www.bancaintesa.rs

3.4.2. ANALIZA IZLOŽENOSTI KREDITNOM RIZIKU BANKE

Analiza izloženosti Banke kreditnom riziku po geografskim područjima, pre uzimanja u obzir sredstava obezbeđenja i ostalih sredstava zaštite od kreditnog rizika, na dan 31. decembra 2011. i 2010. godine prikazana je u sledećoj tabeli:

Tabela 15. Analiza izloženosti banke kreditnom riziku po geografskim područjima

U hiljadama dinara

	Racuni kod drugih banaka I ostali plasmani bankama	Kreditni I plasmani komitentima	Ucesca u kapitalu I hartije od vrijednosti	Kamate naknade i ostala sredstva	Garancije i ostale preuzete obaveze	Ukupno 2011
Srbija	-	276.883.512	963.289	4.795.765	102.428.270	385.070.836
Beograd	-	126.410.664	963.230	2.672.863	41.090.463	171.137.220
Vojvodina	-	89.031.171	30	1.075.272	31.340.326	121.446.799
Ostatak Srbije	-	61.441.677	29	1.047.630	29.997.481	92.486.817
Ostale zemlje	541.445	547.505	-	4.471	264.419	1.357.840
Evropska Unija	527.015	396.346	-	3.044	21.541	947.946
Ostatak Evrope	11.929	115.968	-	1.143	235.253	364.293
Ostatak sveta	2.501	35.101	-	284	7.625	45.601
Ukupno	541.445	277.431.017	963.289	4.800.236	102.692.689	386.428.676

U hiljadama dinara

	Racuni kod drugih banaka i ostali plasmani bankama	Kreditni plasmani komitentima	Ucesca u kapitalu i hartije od vrijednosti	Kamate naknade i ostala sredstva	Garancije i ostale preuzete obaveze	Ukupno 2010
Srbija	447.774	270.130.136	948.927	3.937.007	97.045.674	372.509.518
Beograd	297.095	158.331.890	948.835	2.204.044	54.004.307	215.786.171
Vojvodina	147.011	57.709.986	63	790.163	22.051.891	80.699.114
Ostatak Srbije	3.668	54.088.260	29	942.800	20.989.476	76.024.233
Ostale zemlje	44.601	1.436.220	-	13.039	200.747	1.694.607
Evropska Unija	39.589	1.297.089	-	12.376	17.163	1.466.217
Ostatak Evrope	15	104.024	-	514	179.543	284.096
Ostatak sveta	4.997	35.107	-	149	4.041	44.294
Ukupno	492.375	271.566.356	948.927	3.950.046	97.246.421	374.204.125

Izvor: www.banaintesa.rs

Analiza izloženosti Banke kreditnom riziku, po sektorima, pre i nakon uzimanja u obzir sredstava obezbeđenja i ostalih sredstava zaštite od kreditnog rizika na dan 31. decembra 2011. i 2010. godine:

Tabela 16. Analiza izloženosti banke kreditnom riziku po sektorima

	Bruto maksimalna izloženost 2011.	Neto maksimalna izloženost 2011.	Bruto maksimalna izloženost 2010.	Neto maksimalna izloženost 2010.
Centralna banka, strane banke i ostalo monetarno posredovanje	1.234.675	1.203.691	15.500.936	15.454.458
Delatnost holding kompanija i ostale usluge kreditiranja i finansiranja, osim osiguranja i penzijskih fondova	7.554.548	5.486.952	-	-
Druga pravna lica (osim banaka) u stečaju	5.968.010	2.138.398	-	-
Finansijski lizing	209	36	211	-
Fizička lica	91.556.624	48.770.810	85.034.784	53.467.063
Građevinarstvo	41.810.378	23.100.089	38.302.438	22.627.237

Lokalna samouprava	13.558.910	11.161.554	9.538.607	8.076.417
Neprofitna pravna lica i komitenti društvenih delatnosti koji se ne finansiraju iz budžeta	429.547	265.529	-	-
Osiguranje	229.838	216.126	165.451	151.907
Ostalo	230.977	227.156	5.649.378	5.649.378
Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo	9.893.609	4.738.424	9.949.561	5.990.414
Pomoćne delatnosti u pružanju finansijskih usluga, osiguranju i penzijskim fondovima	212.918	56.790	5.029.588	4.287.168
Poslovanje nekretninama, stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti, administrativne i pomoćne uslužne delatnosti, umetnost, zabava i rekreacija, ostale uslužne delatnosti	17.716.005	9.228.197	20.369.042	13.256.830
Poverenički, investicioni i sićni fondovi i društva za upravljanje tim fondovima	3.781	141	-	-
Povezane finansijske organizacije koje ne ulaze u krug konsolidacije	-	-	-	-
Povezane finansijske organizacije koje ulaze u krug konsolidacije	2.241.508	2.194.152	2.043.387	1.992.287
Pravna lica i komitenti društvene delatnosti koji se ne finansiraju iz budžeta	2.153.111	925.195	-	-
Pravna lica iz oblasti društvenih delatnosti koja se finansiraju iz budžeta	154.194	109.025	69.999	40.555
Republički organi i organizacije	4.076.182	1.206	46.630	1.445
Rudarstvo, preradivačka industrija, snabdevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa upravljanja otpadima i slične aktivnosti	73.493.134	35.593.078	72.005.395	52.565.664
Saobraćaj i skladištenje, usluge smeštaja i ishrane, informisanje i komunikacije	40.461.212	12.574.066	38.136.978	14.304.123
Sektor preduzetnika	6.678.854	4.296.657	5.879.629	3.920.050
Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	2.361.181	1.853.071	3.054.030	2.792.431
Strana pravna lica	448.727	445.483	1.320.449	1.316.124
Trgovina na veliko i trgovina na malo, popravka motornih vozila i motocikala	63.960.544	38.402.225	62.107.632	45.383.476
UKUPNO	386.428.676	202.988.051	374.204.125	251.277.027

Izvor: www.bancaintesa.rs

Kreditna aktivnost Banke posmatrana kroz vremenski period gde su ostvareni pozitivni rezultati i rastom kreditnog portfolia gde su joj klijenti ukazali poverenje uzimajući kredite i tim postupcima su kao najtačniji pokazatelj potvrdili tvrdnju da su zahtevi klijenata zadovoljeni. Na osnovu svega izloženog u radu može se uočiti da da najveći deo bilansne aktive Banke čine dati krediti i depoziti. Hipoteza koja glasi da adekvatna kreditna politika Banca Intesa optimizuje kvalitet kreditnog portfolia banke je potvrđena na osnovu rezultata u ukupnim kreditnim plasmanima prikazanim u istraživanju o poslovanju Banke.

ZAKLJUČAK

Odobranje kredita poslovnim kompanijama, vladama država i pojedincima sigurno je jedna od najvažnijih usluga koje banke i njihovi najsličniji konkurenti pružaju javnosti, ali takođe i jedna od najrizičnijih usluga. Krediti su osnovna komponenta aktive većine banaka, što se moglo videti i analizom aktive bankarskog sektora u III poglavlju. Odobranje kredita klijentima je suština poslovanja banaka. Krediti su osnovni izvor prihoda od poslovanja banaka, ali i glavni izvor izloženosti riziku, stoga treba raditi na unapređivanju i osavremenjivanju postupka pružanja ove bankarske usluge. Na osnovu navedenog u radu možemo doći do zaključka da je posebna hipoteza da je kreditiranje privrede i građana osnovna aktivnost većine poslovnih banaka dokazana.

Prilikom odobravanja kredita klijentima, banke moraju biti apsolutno sigurne u povraćaj sredstava i rejting svojih klijenata bilo da se radi o fizičkim ili pravnim licima. Neophodnost kreditnih institucija, kao i institucija za proveru boniteta i rejting klijenata, nameće se sama po sebi. Svaka kreditna institucija sa razlogom je stvorena i neretko veoma rigorozna po pitanju postavljenih kriterijuma za odobranje zajmova, pa možemo reći da je i druga posebna hipoteza, da banka može da odobri kredit samo kreditno sposobnim zajmotražiocima dokazana.

Kredit je nesumnjivo postao jedan od ključnih bankarskih poslova u savremenim uslovima, iako je pogotovo u novijem periodu došlo do velike disperzije bankarskih poslova i usluga koje banke vrše. Kredit je postao masovni, visoko standardizovani proizvod, sa velikim brojem namena.

Kreditni poslovi su najčešći i najznačajniji bankarski poslovi u privredi, jer se savremene aktivnosti u najvećoj meri zasnivaju na kreditima. Oni predstavljaju oblik plasmana novčanih sredstava, koji omogućuju vršenje privrednih aktivnosti preduzeća i drugih privrednih organizacija kao i građana.

Putem kredita podstiče se i omogućava privredna aktivnost i privredni život uopšte. Krediti utiču na ekonomski razvoj. Stručnjaci često govore da se veoma brzo može uočiti u kojim zajednicama banke dobro posluju kada je u pitanju odobranje kredita – dokaz

privrednog razvoja obično se nalazi svuda oko nas u obliku novih stambenih objekata, novih poslovnih kompanija i sl.

Za kredit se često kaže da predstavlja sredstvo usmeravanja aktivnosti i razvoja privrede. U odnosu na proces reprodukcije, kredit ima veoma značajnu funkciju, jer omogućava likvidnost i kontinuitet proizvodnje, ubrzava i povećava proces proizvodnje i uspostavlja ravnotežu robno - novčanih odnosa na tržištu. U privrednom životu i finansijskoj praksi mogu se nabrojati sledeće najznačajnije funkcije kredita:

- Osnova funkcija kredita jeste mobilizacija svih novčanih sredstava koja se u društvu i privredi privremeno nalaze van proizvodne i prometne funkcije, kako bi se najefikasnije alocirala na korisnike.
- Kontinuitet reprodukcije uz kreditnu podršku omogućuje likvidnost i kontinuitet proizvodnje (prosta reprodukcija), doprinosi ubrzanju i povećanju reprodukcije (proširena reprodukcija) i regulisanju ponude i tražnje na tržištu (ravnoteža robnonovčanih odnosa).
- Kredit obezbeđuje likvidnost i stabilnost privređivanja. Ova funkcija dolazi do izražaja u obezbeđivanju sredstava u periodu dok se proizvodnja ne realizuje, posebno u organizacijama sa sezonskim karakterom proizvodnje i prodaje.
- Kredit deluje i kao regulator ponude i tražnje na tržištu. On omogućuje da se kupci na tržištu pojavljuju kao potrošači i onda kada nemaju dovoljno sopstvenih sredstava. Time se doprinosi stabilizaciji cena i smanjenju nivoa zaliha, čime se ubrzava proces reprodukcije.
- Uticaj kredita ne međunarodnu ekonomsku razmenu takođe je evidentan jer je izvozni kredit postao sredstvo konkurentske borbe, posebno u osvajanju novih tržišta, za šta je potrebna kreditna podrška plasmanu robe.
- Kredit kao mobilizator razvoja privredno nedovoljno razvijenih područja - ima poseban značaj u međunarodnim privrednim odnosima za razvoj privredno nedovoljno razvijenih zemalja, jer se pomoću njega lakše može prebroditi nedostatak sopstvene akumulacije i ubrzati razvoj. Kredit mobiliše i koncentriše slobodna novčana sredstva omogućavajući i na taj način finansiranje procesa reorodukcije, čime se obezbeđuje likvidnost i održava kontinuitet privređivanja, utoliko pre što se danas proizvodnja ne može finansirati isključivo iz sopstvenih izvora.

- Kontrolna funkcija kredita u privredi predstavlja važan oblik ukupne finansijske kontrole. Pomoću kredita se ostvaruje permanentna kontrola poslovanja preduzeća koja se kreditiraju. Banka koja daje kredit, po pravilu, uslovljava svog klijenta da celokupno finansijsko poslovanje obavlja uz njeno posredovanje. Ona kontroliše klijenta koji koristi njen kredit da ga zaista namenski upotrebljava, da posluje rentabilno, da nema nenaplativih i sumnjivih potraživanja i da su zalihe iskazane prema realnim cenama.
- Za proces reprodukcije nije dovoljno samo da se obezbedi potrebna količina novca putem kredita, već je neophodno da taj novac (kredit) dođe u pravo vreme i na pravo mesto. Otuda je nužnost postojanja kreditnog odnosa u tržišnim uslovima privređivanja očigledna, a samim tim i učešće banaka kao posrednika na tržištu.

Kredit u savremenim uslovima predstavlja jedan od najznačajnijih izvora finansiranja. Putem kredita zadovoljavaju se najšire potrebe i privrede i stanovništva. Kredit omogućava subjektima koji imaju višak finansijskih sredstava da ih uposle na najracionalniji način, ostvarujući tom prilikom i određeni profit. Istovremeno, kredit omogućava subjektima kojima nedostaju novčana sredstva, da ih pribave, i da putem tih sredstava realizuju svoje projekte.

Posle gotovo decenijske izolacije i ekonomske blokade od strane razvijenih tržišnih zemalja, posle gotovo šezdesetogodišnje dominantne vladavine ekonomski nelogičnog oblika svojine – društvene svojine i nakon ko zna koliko inflacionih i monetarnih udara, danas možda više nego ikad, krediti su potrebni našim privrednim subjektima. Ovo treba da bude ubedljivo najjači i najkvalitetniji izvor finansiranja naše posrnule privrede koji će omogućiti pokretanje proizvodnje, povećanje zaposlenosti, veću uposlenost kapaciteta i tekuću likvidnost. Ako se ima u vidu da naša preduzeća uglavnom raspolažu sa kapacitetima kao što su: oronule fabričke hale, zastarela tehnologija, višak zaposlenih, blokiran žiro-račun, velika potraživanja, ali još veće obaveze (u pojedinim slučajevima čak i tri puta veća od ukupnog kapitala) kako prema dobavljačima, tako i prema državi ovaj izvor finansiranja dobija na značaju pošto naša preduzeća gotovo da i nemaju sopstvenih izvora za finansiranje reprodukcije, a sa druge strane na priliv stranih direktnih investicija ćemo verovatno još pričekati u prvom redu zbog dosta nestabilne političke situacije kako u zemlji tako i u okruženju, tako i zbog svetske ekonomsko-finansijske krize.

Finansiranje tokova reprodukcije na kreditnim osnovama, u našim uslovima, objektivna je potreba, bez obzira da li je u pitanju eksterno ili interno kreditiranje. Pri tome, valja

napomenuti da su prednosti više izražene kod internog finansiranja tokom reprodukcije, a razlozi su u obostranim efektima finansiranja. I pored toga što u uslovima kreditnih odnosa, postoje i prednosti i nedostaci, treba reći da se pravilnom primenom politike kreditiranja mogu povećati prednosti i u znatnoj meri smanjiti nedostaci.

Kreditna i kamatna politika treba da obezbede sigurnost, likvidnost i profitabilnost banaka, a preko mera monetarno-kreditne politike i cele države.

Nakon svega izloženog, jasno je uočljiva uloga kredita u privredi jedne zemlje, pa možemo slobodno reći da glavna hipoteza da bez razvijenog bankarskog kredita proces proizvodnje, prometa i razvoja se ne bi mogao razvijati u potpunosti dokazana. Kredit omogućuje racionalno i efikasno korišćenje novčanih sredstava, koja su skoncentrisana u bankama. To su novčana sredstva celokupne društvene reprodukcije, jer se celokupno poslovanje naših preduzeća i drugih privrednih organizacija vrši isključivo preko banaka.

Kreditni su osnovni izvor prihoda od poslovanja banaka i stoga treba raditi na unapređivanju i osavremenjivanju postupka pružanja ove bankarske usluge.

Kredit je nesumnjivo postao jedan od ključnih bankarskih poslova u savremenim uslovima, iako je pogotovo u novijem periodu došlo do velike disperzije bankarskih poslova i usluga koje banke vrše. Kredit je postao masovni, visoko standardizovani proizvod, sa velikim brojem namena.

Stručnom analizom validnih finansijskih izveštaja, organi banke odgovorni za upravljanje kreditnim rizikom, mogu kreditni rizik svesti na minimum i time uticati na uspešno kontinuirano poslovanje banke, od čega siurno zavisi i uspeh celokupne privrede.

Bankarski sektor u Srbiji je relativno dobro podneo glavni udar svetske ekonomske krize, dobrim delom zahvaljujući konzervativnim propisima Narodne banke Srbije koji su sprečavali prekomerno zaduživanje privrede i građana. Visoke obavezene rezerve banaka, po zahtevu NBS, kao i srazmerno visoke kamate, obezbedile su stabilnost finansijskog sektora. Nijedna od banaka u Srbiji nije imala većih problema likvidnosti niti teškoća u izmirenju obaveza prema osnivačima. Iako je opao profit stabilnost je očuvana. Tražnja za kreditima u Srbiji je i dalje prisutna sa time da se struktura tražnje kroz vremenski period menjala prema vrstama kredita. Subvencionisani krediti Republike Srbije su se pokazali kao uspešni, privreda je bila najzainteresovanija za prevazilaženje problema likvidnosti, a građani su najzainteresovaniji bili za kupovinu potrošačke robe (bele tehnike, nameštaja itd.).

Strategijski potezi banke Inteze od osnivanja 1991. godine do tekućeg poslovanja su se pokazali kao uspešni na bankarskom tržištu Srbije. Sa svojom matičnom grupacijom Intesa Sanpaolo čija je članica od 2005. godine i statusne promene spajanja uz pripajanje, pri čemu je banka Inteza kao sticalac preuzela Panonsku banku a.d. Novi Sad, i prešla put ka uspehu sa svojim stratejskim potezima koji su doveli do sadašnjeg položaja. Banka Intesa je zahvaljujući fokusiranosti na klijentima, zaokruženoj ponudi savremenih proizvoda, visokom kvalitetu usluga i težnji ka stalnim inovacijama uspela da ostvari snažan rast u gotovo svim oblastima poslovanja i veoma ubedljivo potvrdi svoju lidersku poziciju na domaćem tržištu.

Ponuda kreditnih usluga banke Intese je prilagođena zahtevima klijenata banke, ostalim korisnicima i aktuelnim tržišnim uslovima u Srbiji. Banka je uprkos otežanim uslovima poslovanja ostvarila rast ukupnog kreditnog portfolia u segmentu poslovanja sa stanovništvom i privredom u odnosu na prethodne godine. Uvećani su prosečni obimi datih kredita i depozita ostvaren je kontinuitet izuzetno dobrih poslovnih rezultata, potvrdivši svoju lidersku ulogu kako u delu plasmana tako i u tržišnom učešću.

Rizik u bankarskom poslovanju kao relativno nov sektor bankarskog poslovanja igra sve važniju ulogu u periodu globalizacije i ekonomske krize na količinu plasiranih sredstava. Kreditni rizik se pokazao kao najbitniji u savremenom bankarskom poslovanju. On igra odlučujuću ulogu u sponi između profitabilnosti banke i potencijalnih problematičnih kredita.

Kreditna aktivnost Banke posmatrana kroz vremenski period gde su ostvareni pozitivni rezultati i rastom kreditnog portfolia gde su joj klijenti ukazali poverenje uzimajući kredite i tim postupcima su kao najtačniji pokazatelj potvrdili tvrdnju da su zahtevi klijenata zadovoljeni. Na osnovu svega izloženog u radu može se uočiti da da najveći deo bilansne aktive Banke čine dati krediti i depoziti. Hipoteza koja glasi da adekvatna kreditna politika Banca Intesa optimizuje kvalitet kreditnog portfolia banke je potvrđena na osnovu rezultata u ukupnim kreditnim plasmanima prikazanim u istraživanju o poslovanju Banke.

LITERATURA

1. Antonijević, Z., Petrović, M., Pavićević, B., (1982), *Bankarsko pravo*, Savremena administracija, Beograd,
2. Barjaktarović, L., (2010), *Monetarno - kreditni i devizni sistem*, Univerzitet Singidunum, Beograd,
3. Barjaktarović, L., (2009), *Upravljanje finansijskim rizicima*, Univerzitet Singidunum, Beograd,
4. Barjaktarević, L., (2009), *Upravljanje rizikom*, Univerzitet Singidunum, Beograd,
5. Bjelica, V., (2001), *Bankarstvo, teorija i praksa*, Štamparija Budućnost, Novi Sad,
6. Vujović, R., (2009), *Upravljanje rizicima i osiguranje*, Univerzitet Singidunum, Beograd,
7. Vunjak, N., Kovačević, Lj., (2002), *Poslovno bankarstvo*, Bečej,
8. Vučković, M., (1958), *Bankarstvo*, Beograd,
9. Dušanić, J. (2003), *Poslovno bankarstvo*, Consseco institut, Srpsko Sarajevo - Beograd,
10. Đukić, Đ., Bjelica, V., Ristić, Ž., (2003), *Bankarstvo*, Ekonomski fakultet, Beograd,
11. *Ekonomska enciklopedija*, (1984), Savremena administracija, II tom, Beograd,
12. Žager, L., (2008), *Analiza finansijskih izvještaja*, Masmedia, Zagreb,
13. *Zakon o bankama*, (02.12.2005), Sl. Glasnik RS, br. 107/05,
14. Janković, B., (2009), *Bankarski marketing u svetskoj ekonomskoj krizi rizik i/ili šansa?*, časopis Bankarstvo, Vol. 38., br. 910,
15. Jovanić, T., (2004), *Potrošački krediti*, Pravno - ekonomski aspekti, Udruženje banaka Srbije,
16. Jović, Z., (2008), *Menadžment finansijskih institucija*, Univerzitet Singidunum, Beograd,
17. Knežević, G., (2009), *Analiza finansijskih izveštaja*, Univerzitet Singidunum, Beograd,

18. Komazec, S., Krkić, B., Živković, A., (1998), *Bankarski Menadžment*, Univerzitet u Beogradu, Beograd,
19. Kotler, P., Keller, K., Lane ., (2006), *Marketing menadžment*, XII izdanje, Data status, Beograd,
20. *Leksikon prava međunarodnih privrednih odnosa*, (1982), Savremena administracija, Beograd,
21. Lukić, R., (2005), *Bankarsko računovodstvo*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd,
22. Marović, B., Avdalović, V., (2006), *Osiguranje i teorija rizika*, Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije, Beograd,
23. Matejić, M., Jovanović, M., (1977), *Banke i krediti*, Beograd,
24. Miljević, M., (2007), *Metodologija naučnog rada*, skripta, Filozofski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Pale,
25. Pirs, V. D., (2005), *Makmilanov rečnik: Moderna ekonomija*, Dereta, Beograd,
26. Rose, P., (2005), *Bankarski menadžment i finansijske usluge*, Data status, Beograd,
27. Rose, Peter., S., Hudgins, Sylvia., C., (2005), *Bankarski menadžment i finansijske usluge*, Data status, Beograd,
28. Stanišić, M., Stanojević, LJ., (2009), *Rizici u bankarskom poslovanju i Bazel II*, Univerzitet Singidunum, Beograd,
29. Todorović, O., (1995), *Matematički metodi za finansijsku analizu*, Prosveta, Niš,
30. Cvetinović, M., (2008), *Upravljanje rizicima u finansijskom poslovanju*, Univerzitet Singidunum, Beograd,
31. Ćirović, M., (2007), *Bankarstvo*, Naučno društvo Srbije, Beograd,
32. Ćirović, M., (2001), *Bankarstvo*, Univerzitet u Beogradu, Beograd,
33. Ćurčić, U., (2002), *Bankarski portfolio menadžment strategijsko upravljanje bankom, bilansom i portfolio rizicima banke*, Feljton, Novi Sad,
34. Hadžić, M., (2007), *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, FFMO, Beograd,
35. Šolak, Z., (2005), *Mikroekonomija*, Alfagraf, Novi Sad,

36. Banca Intesa a.d. Beograd, Statut, 29.09.2006.,
37. <http://www.nbs.rs>
38. http://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2008/7_8/B07-08-2008-Antic.pdf
39. <http://www.horizonti.ekfak.kg.ac.rs>
40. <http://bancaintesabeograd.com>
41. www.bancaintesa.rs